VALMIKI

RAMAYANA

CARTEA A PATRA

KIȘKINDHAKANDA - KIȘKINDA, CETATEA MAIMUȚELOR VANARA

Capitolele 1- 41

Traducere din limba engleză de Cristian-Radu Staicu

BUCUREȘTI

2018

1[1]

1 - 2. Ajunseră vitejii la Pampa, lacul plin de lotuşi cu flori azurii şi roşii, bogat în peşti. Acolo, simţind urgia cu care l-a lovit ursita, Rama lăcrimă; priveliştea era mângâietoare, dar dorul său nealinat îi umplea sufletul de-amărăciune, de aceea se destăinui fiului Sumitrei:

3 - 8. - „Lakşmana, vezi ce frumos e lacul! Nestemată limpede e apa, în plină floare sunt lotuşii, nuferii şi copacii de felurite neamuri care înconjoară Pampa - uriaşi înalţi cât culmile de munte! Primăvara mă chinuie cu frumuseţea ei, acum când ştiu suferinţa lui Bharata, când iubita Sita mi-a fost luată. Totuşi suferinţa adusă de atâta frumuseţe îmi pare un balsam desfătător - minunea lumii este Pampa cu codrul şi unda-i înflorită. E lumea multelor jivine - şerpi mari, păsări ori blânde dobitoace - ce vieţuiesc aici. Florile căzute de pe ramuri sunt scântei aurii ţesute-n firul verde- crud al ierbii, împodobind pământul cu scoarţe fără seamăn.

9 - 21. Se împletesc în vârful arborilor ramuri îngreunate de flori cu viţe urcătoare. Lakşmana, e luna dintâi a primăverii, boboci înmiresmaţi şi roade încarcă pomii[2], iar adierea mângâietoare revarsă dragostea în toate[3]! Se joacă vântul cu florile în sihla de pe coastă - o ploaie de petale acoperă pământul, dar sunt atât de multe sus pe ramuri! Zumzetul de albine, chemarea cucului venită dinspre munte şi suflarea melodioas-a vântului se-ntrec în armonie, un cântec se-nfiripă, iar copacii pornesc

---

[1] Ediţiile critice au păstrat doar 49 de distihuri în acest capitol, iar Govindarāja numerotează 131. V. Rosalind Lefeber The Rāmāyaṇa of Vālmīki, *Kiṣkindhākāṇḍa. Introduction.4. The Commentaries*, ed. Princeton, vol. IV,1994, p. 24, n. 74. Textul mi-a fost accesibil doar parţial, sub formă electronică.

[2] Să nu uităm că este vorba de un tărâm feeric, într-o zonă subtropicală, astfel încât poetul poate vorbi de flori şi fructe care se află în acelaşi timp pe ramuri; există şi în basmele româneşti pomi care au concomitent flori şi fructe sau care înfloresc, rodesc şi se coc într-o singură zi.

[3] Pasaj interpretat diferit, după sensul care se dă cuvântului compus *pracuramanmathaḥ* = foarte multă pasiune; Manmatha - uneori tradus „Cupidon”- este zeul iubirii în panteonul indian, luna de primăvară Chaitra în care începe anul fiind patronată de acest zeu. Manmatha este numit şi Kandarpa.

să dănțuiască! Plăcuta boare, răcoroasă ca parfumul de santal, gonește oboseala din trup. Desfătare pentru ochi e totul: munții din zare, arborii uriași cu flori în vârfuri care se leagănă sub vânt, roiurile zumzăitoare în creștetul lor îmbobocit! Par cântăreți copacii, *karṇikārā* din preajma lor se-aseamănă cu oameni în straie aurii de sărbătoare, cu podoabe strălucite!

22 - 29. Jalea mea își reaprinde jarul când aud atâtea păsări cântându-și dorurile primăvara, iar eu am fost lipsit de Sita! Aproape mă doborâse durerea, Zeul Iubirii mă chinuie peste măsură, iar cucul strigându-și vesela-i chemare își bate joc de mine! Găinușa de baltă[4] cu voiosul ei cotcodăcit lângă pârâu mi-aduce aminte cât se bucura draga mea să îi audă glasul, cum mă chema s-o ascultăm împreună! Vezi câte neamuri cântătoare se duc în zbor spre cuiburi în pomi, tufișuri sau printre vrejuri cățărătoare și nu-i nici unul în care frumoasele slăvite-n triluri să nu își aibă soții lângă ele! Zumzetul dulce al albinelor le bucură și-ndeamnă, cu viersul lor se-mbină în melodia Firii, dar trilurile dulci sunt pentru mine arzătoare vâlvătăi.Un foc care mă arde, aceasta-i pentru mine primăvara: cărbunii din jăratec sunt ciorchinii florilor *aśoka*, flăcări - frunzele lor arămii, iar zumzetul e trosnetul scrumirii depline a sufletului mistuit de-acest pârjol!

30 - 45. Fiu al Sumitrei, care-i rostul vieții mele, dacă nu o pot vedea pe Sita, iubita mea cu gene de mătase, cu minunata ei cosiță și glasu-i dulce să-l aud? Preabunule Lakșmana, cât îndrăgește ea primăvara, la vremea când se-aude cucul prin margini de pădure! dacă nu mi-e dat s-o văd eu mor curând, ucis de Zeul Dragostei și de zefir, căci am în față doar primăvara, nu pe frumoasa cu ochi de căprioară! Privește cum dănțuiesc pe coasta muntelui, beți de iubire, păunul și cu păunița, cum strălucesc razele de soare pe straiul lor de pene, oglindite în ochii de cleștar[5]! Ea dansează pentru cel ce o pețește, iar el cu aripile parcă o cuprinde când în fugă o urmează! E fermecat de dans, căci draga lui n-a fost răpită de *rakșasa*! Perechi sunt toate - jivine și înaripate - de aceea vremea florilor e pentru mine un chin de ne-n-durat. Janaki, frumoasa cu ochi mari, s-ar fi apropiat de mine iubitoare dacă era

---

[4] Traducerile indiene au „*gallinule bird, a marsh bird, water crow”*-găinușă de baltă pentru *dātyūhaka* - identificată de Monier-Williams p. 475 /2 drept *Cuculus Melanoleucus*.

[5] Textul are *pavanōddhūrtairgavākṣaiḥ sphāṭikairiva/ pavana uddūtaiḥ gavākṣaiḥ sphāṭikaiḥ iva*, iar traducerile trimit la ferestrele circulare pentru aerisire numite *gavākṣa* - ochi de vacă: „parcă oglindite în ferestrele de cristal”. Petele de pe cozile păunilor sunt comparate în India, ca și în vechea Grecie, cu ochi, de aceea am preferat o variantă simplificată.

aici… Zadarnice îmi par, Lakșmana, florile de la sfârșitul iernii ce-mpovărează pomii, căci se risipesc fără de roadă pe pământ! Se cheamă-n van cu glasuri dulci stoluri după stoluri, în van atâta frumusețe, în mine este doar nebunia dragostei pierdute!

46 - 53. Dacă pe-acolo unde se găsește acum Vaidehi domnește primăvara, fii sigur, tristă e și ea ca mine! Dar sigur nu e primăvară în locul unde-i tăinuită, căci frumoasa mea cu ochi de lotus cum ar putea trăi fără de mine primăvara? Dar ce poate să facă doamna cu mijlocul mlădiu în mijlocul vrăjmașilor? Sigur, își va lua viața, neputând să se bucure de primăvară; inima mea simte că Sita cea neprihănită nu va putea trăi departe de mine! Dragostea lui Vaidehi pentru mine este de neclintit, la fel cum este a mea pentru ea! Adierea răcoroasă și înmiresmată care mă bucura pe când Sita se afla lângă mine mă arde ca văpaia în lipsa dragii mele, boarea atât de plăcută cândva îmi sporește acum chinul despărțirii!

54 - 65.[6] Aceeași cioară care croncănea prin tot văzduhul vestindu-mi despărțirea, acum s-a așezat pe o ramură și voioasă strigă - poate acest străjer al lui Vaidehi mă va duce spre draga mea cu ochii mari! Ascultă, o, Lakșmana, dulcele viers al păsărilor din frunzișul copacilor! Ele sporesc prin cântul lor iubirea mea; ca un îndrăgostit de mândra lui se apropie albina de florile *tilaka*! *Aśoka* e atât de trist pentru cei care iubesc - vrea să mă înfricoșeze cu petalele risipite de vânt; însă mangotierii în plină floare par îndrăgostiți scăldați în uleiuri parfumate pe care-i arde dorul! *kinnara* se-ntrezăresc pe malul lacului, umblând tăinuite de frumoasele desișuri. Privește Lakșmana lotușii înmiresmați ce umplu lacul, luminoși ca blândul Soare din revărsat de zori - albinele culeg polenul florilor albastre și roșii, iar păsările bălții plutesc pe apa de cleștar. Rațele roșii nu lipsesc, iar cerbii și elefanții din codru își potolesc setea din lacul minunat Pampa. Lotușii se pleacă unul către altul, duși de unduirea apei sub boarea vântului.

66 - 71. Dar viața mea e fără rost, dacă nu-mi pot vedea frumoasa cu ochi mari ca lotușii, florile pe care le iubește atât de mult! Bătaie sunt de joc pentru dușmanul Kama - el fără încetare îmi aduce-n minte vocea blând-a doamnei mele, acum pierdută și departe! O, dacă nu mă ucide primăvara, voi îndura necurmatele chinuri ale dorului! Atâtea lucruri dragi de altă dată mă fac acum să sufăr; îi văd pleoapele în petala mătăsoasă a bobocilor de lotus, parfumul lor e răsuflarea ei!

[6] Versurile următoare arată cititorului indian semnele faste pentru soarta viitoare a eroilor.

72 - 96. Fiu al Sumitrei, privește minunații *karṇikārā* înfloriți pe coasta muntelui, spre miază-zi de Pampa; craiul munților ascunde-n sânul său comori neprețuite, de-aceea colbul dus de vânt e praf de aur. Deși n-au frunze, arborii *kiṅśuka* aprind cu focul din petale piscurile toate, *lodha* par să poarte coame aurii de leu. Pe malul Pampei sunt mulțime de copaci în plină floare și de tufișuri înmiresmate[7], iar printre crengi pline de boboci se împletesc liane. Sub zefirul care poartă un ram spre altul vrejurile par frumoase amețite de multele parfumuri, vântul însuși se îmbată cu dulcile mirosuri și bucuros aleargă după vrăjitele arome din pom în pom, din munte-n munte și din codru-n codru! Sunt copaci din care nectarul se revarsă din florile prea pline, alții sunt încă vineții de-atâția muguri; zumzăie albinele spunând una către alta: «o floare e catifelată, aceasta e plină de dulceață, cealaltă s-a deschis cu totul», se odihnesc o clipă, apoi zboară din loc în loc pe malurile Pampei mânate de nesaț! Sub noianul florilor căzute, pietrosul țărm s-a preschimbat în pat molatec de petale. Sunt galbene și roșii costișele, căci iarna s-a sfârșit, iar copacii se întrec în frumusețe, având cununi de flori și roiuri de albine! Numai Ganga poate să întreacă Pampa, lacul acesta minunat! O, Lakșmana, cel mai bun urmaș al lui Raghu, dacă neprihănita Sita ar apărea deodată nu m-ar ispiti nici domnia lui Indra, nici strămoșescul scaun din cetatea Ayodhya: noi am rămâne aici! Dacă ar fi lângă mine pe pajiștea aceasta smălțată cu flori, nu aș dori o altă fericire, nici nu m-ar tulbura necazurile lumii!

97 - 104. Dar fără draga mea soție un chin de moarte îmi este atâta frumusețe - frunze, flori în codru, lotuși, bâtlani și rațe roșii pe luciul minunatei Pampa; trilurile păsărilor îmi aprind dorul de iubita mea cu chip de lună plină și ochi de lotus! Vezi, cerbul și ciuta lui aleargă împreună pe clinul muntelui împodobit în culori nenumărate; priveliștea îmi sfâșie inima în lipsa lui Vaidehi cea cu ochi de căprioară! O, ce fericire, dacă aș găsi-o pe coasta muntelui, unde sunt stoluri de păsări îndrăgostite! Aș putea trăi aici lângă mlădia Vaidehi pe malul Pampei, bucurându-ne de blânda adiere, căci fericiți sunt cei atinși de boarea cu mireasmă de lotuși care alină tristețea din cugete!

105 - 113. Vai, cum însă ar putea trăi fiica lui Janaka? fără mine ar fi disperată! Iar eu, eu ce voi putea răspunde dacă Janaka, dreptul rege, mă va-ntreba de soarta ei în fața mulțimii? Sita m-a urmat în codru, neabătută din calea dreaptă, când tata m-a

[7] Distihurile 75 - 82 enumeră aproximativ 30 de nume de plante.

urgisit pe mine, nefericitul, iar eu cum aș putea să mai trăiesc, Lakșmana, fără zâmbetul ei, fără vorba înțeleaptă de îmbărbătare, grăită blând și cu iubire? Niciodată nu vorbea de suferința ei, doar îmi potolea chinul și mânia! Prințe, ce voi răspunde eu în Ayodhya, când buna maică, înțeleapta Kausalya va întreba: „dar unde-i nora mea?" De-acum te-ntoarce în cetate, o, Lakșmana, pe lângă iubitorul nostru frate Bharata, căci eu nu pot trăi fără de Sita!"

114. Astfel grăi Lakșmana, spunând vorbe de neuitat lui Rama,care jelea ca un orfan:

115 - 123. - „Rama, tu cel mai bun între cei buni, nu-ți pierde firea! Disperarea nu are loc în sufletul curat![8] Vom afla unde se ascunde nelegiuitul și va trebui să o dea pe Sita sau să piară. Nu va scăpa orice ar face - de-ar coborî în genuni mai afunde decât iadul sau s-ar ascunde cu prada lui chiar în mitra Ditiei, Ravana va muri de mâna mea dacă pe Maithili nu ne-o dă! Nobilul meu frate, nu dispera; doar strădania aduce împlinirea oricărui lucru! Nimic nu e cu neputință pentru cei hotărâți, stăruitori în faptă! Pe Sita o vom găsi - dar prin străduință! Jalea de-acum o lasă-n urmă; sufletul tău mare să-și regăsească vlaga, fii pe potriva faptelor vestite pe care le-ai uitat!"

124 - 127. Ascultându-l pe Lakșmana, Rama își învinse slăbiciunea și durerea, regăsindu-și răbdarea. Ei au mers mai departe, dincolo de frumosul lac Pampa. Deși suferea în sinea sa, Rama cerceta cu grijă ascunzișurile pădurii, cu văgăunile și pâraiele ei. Mergând alături cu măreția unui elefant, Lakșmana străjuia cu grijă asupra fratelui său.

128 - 130[9]. Pe când cei doi viteji umblau prin preajma muntelui Ṛșyamūka au fost zăriți de regele maimuțelor - Sugrīva, puternicul *vanara*, cel iute de picior, care

---

[8] *Śloka* 116 are un text straniu, pentru care editorii indieni propun o corectură. Textul original: „amintirea celor iubiți aduce întristare; chiar și fitilul îmbibat cu apă va arde dacă este scăldat în ulei(?!), de aceea lasă deoparte jalea." Forma presupusă corectă este: „atunci când se gândește la cei dragi, mintea unui om cu sufletul neprihănit ca tine nu își pierde forța; de aceea alungă tristețea despărțirii".

[9] Traducerile pentru *śloka* 128 diferă în cele două versiuni; am eliminat discordanțele. Textul nu menționează numele regelui maimuțelor.

hălăduia acolo. Rămase nemişcat întâi, apoi îl îngrozi vedenia celor doi; la rândul lor, toţi cei din neamul său au căutat speriaţi adăpost în *āśram*[10].

2

1- 5[11]. Văzând cei doi viteji şi neîntrecutele lor arme, Sugrīva[12] se tulbură amarnic, deşi era din fire netemător şi drept; nu îşi putea păstra nici cumpătul, nici locul. El, craiul maimuţelor, grăi spre sfetnicii <care-l urmaseră în codru>[13] :

6. -„Aceştia doi care-au venit în codru prin locuri greu de străbătut aşa fără de veste, au fost trimişi neîndoielnic de Vāli[14], deşi ca să se-ascundă s-au îmbrăcat în straie din scoarţă de copac!"

7 - 13. Pe dată sosiră din toate părţile, căpeteniile oştirii, năvalnic mişcându-se din pisc în pisc, cutremurând în treacăt munţii , alungând din cale jivinele pădurii şi-n faţa lui Sugrīva se înşirară cu braţele-ndoite. Hanumān[15] cel priceput la vorbă îi spulberă pe dată teama cea mai mare:

14 - 18. -„ Fii pe pace, stăpâne! Nu văd nici un semn ca Vāli de care voi vă temeţi să fi venit aici - e muntele Malaya, cum ar putea să îndrăznească? Bunule Sugrīva, te temi de fratele-ţi mai mare - răul, crudul Vāli - dar n-ai pricină, căci nu-i aici! tu, maimuţa cea mai mare, de firea ta ai fost purtat către nelinişte; dar dacă

---

[10] Sihăstria şi „crângul lui Mataṅga" pomenite în cartea a treia, *śloka* 74.

[11] Versurile din acest capitol au foarte des sensuri contradictorii, pe care am încercat să le armonizez.

[12] *Sugrīva*=„cel care are gât frumos".

[13] Am adăugat cuvintele din paranteză deoarece altfel textul ar implica un număr mare de *vanara*. S-a spus în cartea a treia că era vorba doar de câteva maimuţe.

[14] Numele apare şi sub formele Vālin şi Bālin. Forma Vālin este cea folosită în ediţia Princeton. *Vālin*=„coadă stufoasă". Bālin poate provoca o confuzie cu un alt personaj mitologic.

[15] *Hanuman*=„cel cu fălci puternice/ieşite în afară", ortografiat şi *Hanuma*, *Hanumat*, *Hanumān* etc. Este fiul zeului vântului Vāyu în ipostaza *Pavana=vântul purificator* şi al *apsarei* Añjana (brunetă precum rimelul), transformată în maimuţă de blestemul unui *ṛṣi* pe care îl jignise. Naşterea lui Hanuman este serbată în India în ziua lunii pline din luna *Caitra*. Însemnele sale sunt măciuca şi bananierul; el este întruparea prietenului credincios şi reprezintă puterea fizică pusă în slujba binelui. Urmare a unui blestem, nu îşi cunoaşte forţele. Literatura referitoare la sau atribuită lui Hanuman, dincolo de *Ramayana*, este foarte bogată. Pentru fidelitatea sa a fost binecuvântat de Rama/Vişnu să trăiască atât timp cât *Ramayana* va mai fi povestită; astfel Hanuman a devenit unul din cei şapte nemuritori (*ciraṃjīvin*). V. Huet s.v.

știutorul și mintosul rege vădește prin purtare descumpănirea sa, cum l-ar putea urma norodul?”

19. Spusei înțelepte astfel îi răspunde Sugrīva:

20 - 27. -„ Dar cine oare nu s-ar teme de cei doi - doi fii de zei la-nfățișare, cu arcuri lungi, săgeți și săbii? Eu cred că sunt trimiși de Vāli - doar regii au mulțime de prieteni! Nu-i înțelept să te încrezi în domnitori. Trebuie s-aflăm cine sunt oamenii în strai de-mprumut care se-ncumetă să vină către noi. Ar putea fi vrăjmași care vor să ne înșele, să ne lovească pe ascuns, când nu ne păzim de dânșii! Vāli e șiret și știe că un rege are multe căi să scape de dușmani; Hanuman, apropie-te de ei ca o ființă de rând. Deslușește-i din purtări și vorbe - vezi ce vor, lingușește-i ca să le afli ținta - e nobil scopul lor sau ascuns!”

28 - 29. Astfel învățat de regele maimuță, Hanuman, fiul Vântului, se-nchină spunând -„Așa să fie!”, pornind pe dată spre Rama și Lakșmana.

3

1 - 4. Ascultând spusele lui Sugrīva, Hanuman cel cu suflet mare sări din piscul Ṛșyamūka până în locul unde se aflau frații din neamul lui Rāghu; mintosul fiu al Vântului se prefăcuse într-un călugăr cerșetor, astfel se apropie de cei doi prinți, grăind plăcut și după cuviință dându-le binețe.

5 - 23. - „Vitejilor, voi doi aveți chipuri luminoase cum au doar *rājarși* și zeii cerului, totuși purtați strai de pustnic care-și împlinește juruința cu greu canon. De ce oare ați venit aici, înspăimântând viețuitoarele pădurii? Pe malul Pampei voi sporeați frumusețea locului cu strălucirea chipurilor voastre pe când priveați copacii; tineri, voinici și lați în spete totuși oftați sleiți de vlagă! Lei în mers, bivoli neînfricați cu trunchiuri vânjoase de elefanți, vă e portul măreț de luptători care distrug dușmanii cu arcurile mari, boltite ca un curcubeu - desigur sunteți printre cei mai buni în rândul oamenilor. Vrednici ați fi de-mpărăție, de ce vă aflați aici? Deși sunteți oameni, semănând între voi leit dar și cu zeii, păreți Candra și Sūrya[16] ajunși din întâmplare pe pământ! Păr împletit purtați, însă aveți ochi frumoși ca

---

[16] Sūrya este zeul Soarelui, iar Candra, substantiv masculin, al Lunii.

florile de lotus; brațele oțelite vă sunt acuma văduvite de meritatele podoabe... vrednici vă socot să domniți întreg pământul, cât e îngrădit de valul mării, având pe el păduri și cununi de munți ca Vindhya și Meru! Armele voastre farmecă ochii: arcurile unse cu balsam par trăznetul de aur al lui Indra, tolbele sunt pline de săgeți - groaznice vipere șuierătoare, iar tecile ascund în ele săbii urieșești bătute-n aur - năpârci amorțite de gerul iernii! Dar voi nu îmi răspundeți; de ce tăceți când vă vorbesc? Eu sunt solul regelui Sugrīva, războinic mare, drept, domnitor peste maimuțele *vanara*, care rătăcește prin aceste părți de când fratele său l-a izgonit din scaun; mă cheamă Hanuman, fiul zeului Vânt, sunt sfetnic al lui Sugrīva și domnul meu m-a trimis în calea voastră vrând prieten să vă fie. De dragul lui eu am pornit din Ṛșyamūka sub chip de cerșetor, căci după plac eu pot să iau orice înfățișare."

24 - 25. Atât grăi Hanuman cel priceput la vorbă, apoi tăcu. Rama îi spuse cu voioșie fratelui Lakșmana care-i stătea aproape:

26 - 35. -„ O, biruitorule Saumitri! Acesta este sfetnicul lui Sugrīva pe care voiam să-l întâlnesc! E o maimuță meșteră la cuvântat, răspunde-i cu vorbe bune, blânde. Desigur a învățat el Vedele tustrele, prea grăiește bine, e și măiestru grămătic, căci negreșită-i este spusa. Stăpân pe trupul său, nu rătăci cu ochii, nici strâmb n-a stat cât a grăit. Vorba lui n-a fost prea căutată, nici întortocheată nici tărăgănată; n-a rostit nici gâjâit ori iute, răcnind din toți rărunchii - dimpotrivă, a păstrat mereu o voce cumpănită care inima-ți vrăjește cu bunele, alesele cuvinte. Spusa înflorită îi vine din toate cele trei izvoare - din afundul inimii, din gură și din minte; chiar un dușman cu paloșul în mână ar fi înduplecat! Având astfel de sol, cum ar putea un rege să nu-și împlinească voia?"

36. Lakșmana îi răspunde lui Hanuman după cum i se ceruse, fiind la fel de priceput la vorbă cu fiul Vântului:

37 - 38. -„Preaînvățate Hanuman, aflând despre însușirile măritului Sugrīva, domn peste săritoarele maimuțe, suntem nerăbdători să-l întâlnim și vom face ceea ce ne vei spune, precum e voia lui Sugrīva".

39. Plăcându-i spusele alese, Hanuman se hotărî să fie prietenul lor.

1- 3. Văzându-și solia dusă la bun capăt, se-nveseli atunci istețul Hanuman la vorba lor plăcută și se gândi: „Sugrīva își va redobândi domnia, căci prințul acesta într-ajutor va sta, altfel n-ar fi venit." Apoi îi întrebă, el, iscusitul cuvântător:

4. - „De ce v-ați abătut prin aste coclauri pline de multe neamuri de șerpi și de jivine?"

5. Atunci Lakșmana, la îndemnul lui Rama, începu a spune povestea-ntreagă a fiului lui Daśaratha.

6 - 24. - „A domnit cândva într-astă lume un rege strălucit, iubitor al *dharmei*, cârmuind cu dreptate nesmintită supușii din cele patru caste, iar numele i-a fost Daśaratha. A fost iubit căci îi iubea pe toți, nu cunoștea el ura, de aceea de nimeni nu a fost hulit: un tat-a fost pentru popor, aidoma lui Brahma, Părintele Atoatefăcător. Atunci când se-nchina lui Agni turnându-i paos *soma* era el și pios și darnic, iar dărnicia lui era neîntrecută! Acesta este fiul său cel mare, cu nume binecunoscut între popoare: Rama, cel care neabătut pășește pe calea părintească! El ocrotește orice vietate, plin de virtute și de câte haruri fac bogăția unui rege, e cel mai bun războinic[17] dintre fiii lui Daśaratha. A fost lipsit de jilțul său împărătesc, alungat în codru, iar eu îl însoțesc. Eu mă numesc Lakșmana, sunt fratele mai mic și pribegesc din voia mea cu dreptul care merita o altă soartă. Precum raza luminoasă urmează Soarele întreaga zi, așa pe Rama cel strălucitor l-a urmat soția sa, prințesa Sita. Un demon schimbător la față a răpit-o silnic, dar altceva nu știm. Danu[18], un fiu al Ditiei ajuns demon prin blestem, ne-a spus: „viteazul Sugrīva poate afla cine este răpitorul Sitei", apoi porni ferice spre tării revărsând lumină. Aceasta este ceea ce doreai să afli - Rama și cu mine am venit să găsim sălașul lui Sugrīva. Prințul care avea în lume faima cea mai bună, prin dărnicie câștigată dorește ajutorul lui Sugrīva. Rama, cel care odinioară ocrotea întreaga lume, așa cum a făcut și părintele său, caută refugiu la Sugrīva. Rama cel care prin milostenia sa bucura norodul, cere ajutor acum căpeteniei *vanara*! El, primul născut al lui Daśaratha, vestit pe cele trei tărâmuri, plin de virtuți și preacinstit de regii pământului, caută adăpost la Sugrīva, căpetenia *vanara*! Regele

[17] *Vīrah* - războinic apare numai într-una dintre variante, dar am preferat cuvântul în locul lui *jyeșțo* - cel mai mare dintre fii, deoarece acest lucru a fost spus în distihul anterior.
[18] E vorba de Kabandha, urmașul lui Danu, v. cartea 3,71 u.

maimuțelor războinice ar trebui să îl ajute pe Rama, care, copleșit de atâta suferință îi cere ajutorul."

25. Răspunde Hanuman, priceputul la vorbă și la sfat, astfel înlăcrimatului Lakșmana:

26 - 29. - „Norocul v-a adus pe voi aici, înțelepți ce firea și mânia puteți să vă stăpâniți astfel! craiul domnitor peste *vanara* de voi are nevoie. Vāli, chiar fratele lui, cu mari ocări l-a alungat din țară pe Sugrīva, iar acum acest fiu al Soarelui ce luminează cerul e surghiunit în codru, de soția lui cu sila despărțit. De aceea el împreună cu noi toți din neamul roșcat și luptător vă vom ajuta s-o căutați pe Sita! E vremea să pornim către Sugrīva", mai spuse cu blândețe Hanuman.

30. După cuviință, Lakșmana se pleacă în fața maimuței înțelepte, apoi astfel spre Rama glăsuiește:

31 - 32. - „Acest Hanumān, fiu al Vântului divin, e mulțumit și bucuros; pe cât eu mă pricep să judec, e de ispravă, vorbit-a drept, fără minciună, de aceea vom izbândi în căutarea noastră!"

33 - 35. Hanuman la chipul său se-ntoarce, lăsând închipuita-nfățișare de cerșetor[19]. Uriaș era, un elefant printre *vanara*, și pe puternica-i spinare el așeză vitejii cei doi. Vesel porni sub bune auspicii, căci solia împlinise și ducea cu sine pe Rama și Lakșmana, lăsând în urmă piscul cel semeț.

5

1. Pornind din Ṛśyamūka spre muntele Malaya, Hanuman sosi la regele *vanara*; el îi vesti sosirea vitejilor din spița lui Rāghu:

2 - 7. -„ Acesta este multînțeleptul Rama, viteaz care nu dă înapoi nicicând[20] și deplin pătrunde adevărul, venit aici cu fratele-i mai mic, Lakșmana. Născut din osul lui Ikșvāku, el este fiul lui Daśaratha; vestit pentru respectul *dharmei*, Rama a venit în pădure la porunca tatălui său. Pe când el ducea o înfrânată viață-n codru, Ravana i-a furat soția; de aceea prințul caută ajutorul tău. Din pricina <răpirii>

[19] Acest vers se repetă în 4,5,14; locul său logic este aici.
[20] Atribuirea epitetelor este diferită; una dintre versiunile traducerilor înțelege: „ preaînțelepte Sugrīva, acesta este Rama; viteazule neclintit Sugrīva, Rama cel virtuos a sosit împreună cu fratele său Lakșmana". Este însă mai firesc să fie vorba de o laudă la adresa lui Rama.

unei femei a venit să-ți ceară ajutorul Rama, fiul împăratului care a domnit asupra lumii cu dreptate și cumpătare, care a săvârșit spre cinstea Focului cel sfânt *rājāsūya* și *aśvamedha*[21] , <iar brahmanilor> a dăruit vaci sfinte cu sutele de mii. Rama și Lakșmana îți doresc prietenia; vrednici sunt ei amândoi, de aceea primește-i așa cum se cuvine!”

8 - 9. Se risipește teama din mintea lui Sugrīva când aude vorbele lui Hanuman, bucuria îi ia locul. Atunci el, cel mai puternic dintre cățărătoarele maimuțe, ia un chip prietenos de om[22] și grăiește spre urmașul lui Rāghu:

10 - 12 -„ Fiul Vântului mi-a vorbit de virtuțile tale, erou mărit și bun cunoscător al *dharmei*! E fără seamăn și plină de folos cinstea ce îmi faci, dorind prietenia unui *vanara* cum sunt eu! De vrei aceasta cu adevărat, cu dreapta ta tu strânge mâna ce-ți întind!”

13. Se-nveselește Rama la vorba primitoare și mâna îi întinde, apoi chiar în brațe îl cuprinde pe Sugrīva.

14 - 16. Hanuman în vremea asta foc face frecând unul de altul două vreascuri, îl ațâță până strălucește, jertfește flori în para nou născută, apoi aduce pălălaia între cei doi prinți. Ei roată merg pe lângă foc legându-se în fața lui să fie prieteni. Dar n-au ei încă deplină mulțumire.

17 - 20. - „Un prieten drag și bun îmi ești de-acuma Rama, tristețea ta o simt și eu, iar bucuria ta mi-e bucurie”, a spus atunci Sugrīva fericit, apoi a rupt o creangă frunzoasă și înflorită de *sala* și se așeză pe ea alături de Rama. Hanumān, la rândul său, i-a dat lui Lakșmana un ram de santal plin de frunze și de flori.

21. Blând a grăit apoi Sugrīva către Rama:

22 - 24. - „ Rama, eu am fost jignit peste măsură; soția mi-a fost luată cu de-a sila, iar eu trăiesc cu groaza-n suflet în codrul acesta nestrăbătut! Vāli, fratele meu, e cel ce mi-a adus ocara și m-a făcut să-i fiu vrăjmaș - eu sunt înfricoșat peste măsură!

---

[21] *Rājāsūya* era un fel de triumf, o ceremonie religioasă oficială care avea loc după o victorie, v. Huet, s.v.; pentru *aśvamedha* - jertfa calului, v. descrierea în cartea întâi, capitolele 13-16. Am adăugat cuvintele dintre paranteze pentru claritate.

[22] Detaliul transformării lui Sugrīva apare doar într-una dintre edițiile electronice, versurile 4,5,8 b și 4,5,9 a. Faptul că eroii își dau mâna și se îmbrățișează pledează pentru includerea lui.

Mărite urmaș al lui Kākutstha, în fața lui Vāli eu n-am nicio putere! Fii salvatorul meu și scapă-mă de-această frică!”

25. Vestitul Rama, iubitorul de dreptate, zâmbind astfel îi răspunde lui Sugrīva:

26 - 29. -„Mărite rege al neamului roșcat, prietenul prin fapte și la nevoie se cunoaște; Vāli, cel care ți-a răpit soția va pieri de mâna mea! Săgeata mea cu pene de bâtlan și vârful ager seamănă cu razele pârjolitoare ale Soarelui și cu fulgerul lui Indra; darde ca șerpii asmuțiți de furie îl vor lovi fără de greș curând pe răul Vāli! Așa cum se prăvale muntele când se sfarmă, tot astfel se va prăbuși ucisul Vāli sub cobrele-săgeți!”

30. Sugrīva îl laudă spunând cu mulțumire:

31. -„ O, urmaș neînfricat al lui Raghu! Prin voia ta eu îmi voi recăpăta soția și regatul, tu mă vei ajuta să-mi frâng dușmanul care îmi este astăzi fratele mai mare!”

32. Astfel s-au înfrățit la fapte Sugrīva și cu Rama, iar când au terminat ei legământul piaza se arată zbătând deodată pleoapa stângă[23] la ochii frumoși ca lotusul ai Sitei, la cei cu străluciri de aur ai lui Vāli și cei roșii pârjolitori ai regelui *rakșasa*,<ca semn că soarta lor era de-acuma hotărâtă> .

6

1. Bucuros grăi din nou Sugrīva spre cel mai bun dintre urmașii lui Raghu:

2 - 8. -„Hanuman, sfetnicul meu cel mai bun, mi-a spus, o Rama, cum ați ajuns voi în codrul acesta neumblat, cum demonul care pândea a răpit-o pe fiica lui Janaka pe când era singură și fără apărare, cum ea jelind striga, iar craiul demonilor l-a ucis pe Jațāyu, vulturul sosit în ajutor. Dar curând tu vei uita tristețea, căci eu o voi găsi și o voi aduce, precum au fost aflate *Vedele* de Viśnu[24]! Ți-o voi aduce din

[23] Semnul era de bun augur pentru femei, dar foarte prost pentru bărbați; din acest motiv era un auspiciu favorabil pentru Sita și nefast pentru Vāli și Ravana. Am considerat necesară completarea din paranteze pentru a sublinia acest fapt.

[24] Demonii Madhu și Kaitabha, apoi Somakāsura au furat cele patru *Vede*, iar zeul Viśņu, în avatarurile sale sub formă de pește și cal, le-a recuperat.

măruntaiele pământului sau din tăriile cerului! Viteazule cu brațele vânjoase, ascultă-mi vorbele pline de adevăr: nici zeii trăitori în cer, de-ar fi chiar însuși Indra, nici demonii *asura* nu ar putea scăpa, căci pentru răpitor Sita e o mâncare-nveninată ! Nu mai fi trist.

9 - 12. Da, îmi amintesc: am văzut cum demonul care-nspăimântă lumea cu faptele-i nemernice ducea cu sila o femeie care striga mereu: „o, Rama! O, Lakşmana!" zbătându-se în poala lui Ravana precum regina cobrelor <când este prinsă>. Era Maithili, nu am nicio îndoială. Noi cinci stăteam pe un vârf de munte; văzându-mă, mi-a aruncat podoabele-i frumoase ascunse într-un văl, iar noi le-am păstrat cu grijă. Tu vei putea să le cunoşti."

13. -„ Prietene, de ce întârzii? Adu-le pe dată!" răspunse Rama.

14 - 15. Pe dată Sugrīva spre străfundul peşterii porni, să scoată din tainiți văl și nestemate, apoi le puse în fața lui Raghava: „ Vezi, rogu-te, dacă-s acestea!"

16 - 19. Ochii lui Rama de lacrimi se umplură, iar fața lui umbrită era ca Luna prinsă-n umezeala ceții, copleșit de dor el firea nu putea să-și țină. Strângând la piept podoabele și vălul, pe pământ se prăbușește rostind „iubita mea!", iar glasu-i șuieră precum șarpele stârnit din văgăună. El geme-nlăcrimat:

20 - 21. -„ Lakşmana, acestea sunt podoabele și vălul pe care le-a aruncat Vaidehi pe când era răpită; nevătămate sunt, căci au căzut pe pajiști și neîndoielnic ale Sitei!"

22. {Lakşmana îi răspunde: „Plecat am stat în fața ei mereu și nu-i cunosc cerceii sau brățara, ci doar veriga de picior am văzut-o și e aceasta".}[25]

23 - 27. Raghava pe Sugrīva îl întreabă: „Spune-mi, rege, spre care zare a purtat-o îngrozitorul demon pe Sita, iubita mea mai scumpă decât viața? Arată-mi unde-i e sălașul, ca neamul să-i stârpesc pentru vecie! El ușa către iad a deschis-o când a furat-o pe Maithili, stârnindu-mi furia fără margini! Stăpâne al maimuțelor, spune unde se află călăul care-mi chinuie iubita răpită din mijlocul pădurii ca să-l dau morții".

[25] Versul are toate șansele să fie interpolat, exagerând fără rost umilința lui Lakşmana care nu ar fi văzut timp de 11 ani podoabele cumnatei sale.

7

1. Sugrīva brațele-și îndoaie rugându-se:

2 - 14. - „Nu cunosc sălașul nemernicului demon, nu-i știu puterea, vitejia, nici spița urgisită. Viteazule, uită tristețea - cuvântul meu chezaș este strădaniei noastre, îți vei găsi prințesa din Mithila. Puterea mea o pun în slujba ta, să-l nimicesc curând pe demonul Ravana. Răbdare - păstrează-ți firea cumpănită! Un om ca tine poate să se lase astfel pradă nechibzuinței? eu sunt doar o maimuță - deși la fel soția mi-am pierdut și sufăr, nu mă vaiet fără rost și nu îmi pierd răbdarea! Zăgaz de acum tu lacrimilor pune, căci sufletul ți-e mare, smerit și răbdător! Omul care rabdă își poate pierde averea sau chiar viața, nu însă-nțelepciunea, nici speranța! Prostul se scufundă în tristețe ca luntrea-n valuri când e prea-ncărcată! Prieten sunt cu tine, de aceea te rog cu palmele împreunate: ca un bărbat îndură! Nevolnicii striviți sub povara durerii nu află fericirea, nici viața nu-și păstrează, căci mintea le este întunecată! Știu, nevrednic sunt să-ți dau un sfat, dar vorba mea e prietenească și-n folosul tău; pentru prietenia mea, nu mai jeli!”

15 -16. Rama își șterge fața cu veșmântul, căci vorbele atât de blânde îl alină; în fire-și vine. Spune îmbrățișându-l pe Sugrīva:

17 - 22. - „Ai vorbit așa cum numai prietenul grăiește, cu vorbe blânde și cu gândul bun! Astfel tu cumpănirea minții mi-ai adus din nou; e greu să aflu un prieten mai bun în aste vremuri de restriște! Silește-te să dai de urma prințesei din Mithila și cea a demonului împătimit la rele, groaznicul Ravana. E vremea să îmi spui fără sfială ce datorie am în față; dorința ta se va-mplini la fel cum bobul pus în rodnică țărână, udat de ploi la vremea cuvenită, va odrăsli în spic. Viteaz *vanara*, cuvântul meu îl crede: nu trufia mă face să vorbesc; nicicând minciuni eu n-am rostit, nici voi rosti - mi-e adevărul martor!”

23 - 25. Sugrīva și cu sfetnicii s-au bucurat nespus de-această întărire a înțelegerii făcute. Apoi omul și maimuța și-au împărtășit în taină bucuria și durerea. Ascultându-l pe Rama, inima lui Sugrīva s-a umplut de bucurie la gândul că își va atinge ținta.

1. Astfel grăi Sugrīva, regele *vanara*, celor doi prinți[26]:

2 - 9. -„ Dacă un viteaz plin de virtuți ca tine, Rama, îmi este prieten, vrednic sunt de divina binecuvântare, căci aș putea cu ajutorul tău chiar împărăția zeilor s-o capăt, nu doar al meu regat! De acum, fiind noi prieteni juruiți în fața Focului, o rază din strălucirea spiței lui Raghu mă luminează și pe mine, sporindu-mi cinstea printre rude și prieteni! Tu mă vei cunoaște de-a lungul vremii și vei vedea că vrednic eu mă aflu de prietenia ta, dar nu se cuvine să spun chiar eu aceasta. Prietenia celor cu inima curată și cu suflet mare e neclintită, cum nesmintită pururi le este stăpânirea de sine și răbdarea. Deolaltă au doi prieteni bunurile lumii - aur, argint sau veșmintele de preț; la bine și la rău, când râd sau plâng, de sunt fără de pată sau învinuiți, pentru fiecare limanul e prietenul său bun! Să aibă prieten vrednic cum ești tu, n-ar da oricine bogăția, fericirea și chiar viața?”

10. -„Așa e precum spui” răspunde Rama, în fața lui Lakșmana, înțeleptul care stătea ca martor, strălucitor ca Indra[27].

15 - 16. Stătea acum eroul la largul lui, pe muntele cel minunat smălțat cu flori și plin de arbori. Rama părea oceanul liniștit, iar Sugrīva grăi astfel plin de nădejde, cu glasul blând și cu plăcute vorbe:

17 - 20. -„Eu duc aici, pe Ṛșyamūka, piscul semeț, viața unui hăituit înspăimântat, lipsit de soție, umilit de-al meu dușman, care mi-e frate. Rama, fratele meu îmi e dușmanul! Ascuns în codru eu trăiesc cu spaimă, fără să găsesc scăpare căci m-a-nșelat; sub amenințarea lui Vāli, eu sunt ca un copil orfan - îndurarea ta asupra mea să fie, viteazule ce înspăimânți cele trei lumi!”

21. Răspunse Rama cu un zâmbet:

---

[26] Atât Sugrīva cât și Rama vorbesc în fața - *agrataḥ* - lui Lakșmana care are rolul de martor, de aici epitetele acordate acestuia în *śloka* 10, chiar dacă prințul rămâne tăcut.

[27] Distihurile 11-14 repetă episodul din 4,5,17-20 când Sugrīva și Hanuman rup crengi înflorite și le oferă celor doi frați. De-a lungul vremii exegeții indieni au dezbătut dacă este vorba fie de aceiași creangă sau de alta, mai confortabilă, fie de evenimente identice în două zile diferite - v. R. Lefeber,*op. cit.*, p. 22. Acest fapt este ilustrativ atât pentru tipul de comentariu scolastic steril dezvoltat pe marginea textului, atunci când faptul explicat este fără importanță, cât și pentru reticența de a elimina versuri evident interpolate.

22 - 24. - „E-n firea prietenului să vină-n ajutor, iar într-a vrăjmașului să prigonească. Astăzi chiar voi încerca să îl ucid pe cel care ți-a răpit soția. Privește săgețile mele înaripate, iuți ca vântul, strălucitoare ca para focului, făurite din trestiile ce au fost leagăn pentru Kārtikeya[28]. Ele sunt bine încleiate, netede, muiate-n aur, șerpoaice mânioase cu vârfuri ascuțite care seamănă cu trăsnetul lui Indra. Vei vedea: Vāli, acel frate doar cu numele, dar ție dușman și făcător de rele, zdrobit de săgețile acestea, va cădea precum un munte fărâmat".

25. S-a înveselit atunci peste măsură Sugrīva, hatmanul oștirii de maimuțe, apoi a spus:

26 - 28. -„Foarte bine! Rama, ca unui prieten ție îți mărturisesc amarul meu, căci ești limanul celui necăjit; mai scumpă decât viața mi-e prietenia ta, jurată lângă vatră, iar eu prieten îți voi fi. Deși chiar acum sunt tulburat de multa mea durere, în prietenia ta aflu mângâiere și gândul mi se limpezește."

29 - 31. Ochii lui Sugrīva se încețoșară și vorba i se stinse. Lacrimile îi curg în iuți șuvoaie, în vreme ce Rama răbdător așteaptă; Sugrīva curând se stăpânește și ochii lucitori își șterge. Răsuflând adânc el spuse:

32 - 40. -„ Dosada lui Vāli când m-a gonit din țară mă înjosește încă; scumpa mea soție silnic mi-a fost luată, prietenii mei, strânși precum o turmă, au fost în lanțuri aruncați; nu o dată a pus pe urma mea pândarii să mă ucidă, dar aceia au pierit ei înșiși! De aceea eu m-am temut de tine să mă apropii - aveam temei îndreptățit. Doar Hanumān cu alți câțiva mă apără, veghind cu drag mereu asupra mea; astfel am rămas în viață în ciuda răutăților. Pe scurt, o Rama, asta-i povestea mea: fratele meu Vāli, vestit viteaz, îmi e vrăjmaș; cu el odată amarul meu se stinge, norocul și viața mea de pieirea lui atârnă. Astfel eu ți-am vorbit din durerea mea adâncă - dar la restriște și la bucurie prietenul te sprijină!"

41 - 44. Ascultând până la capăt, Rama spuse:

-„Aș vrea să cunosc întreagă pricina acestei dușmănii; aflându-i începutul, cunoscându-ți puterea și slăbiciunea deopotrivă voi ști ce este de făcut pentru a-ți

---

[28] Kārtikeya -ortografiat de obicei Kārttikeya- era Skanda, zeul războiului, fiul lui Śiva și Pārvatī - Monier-Williams, s.v. p. 275/3; *Ramayana*, 1, 36-37 are altă variantă a mitului; nou - născutul generează toate metalele, iar trestiile care îi erau așternut s-au transformat în aur. Kārtikeya=alăptat de Pleiade.

îndrepta norocul!Această înjosire mi-a tulburat inima, furia mă face să spumeg ca fluviul scos din matca lui de îndelungata ploaie! Netemător și vesel îmi spune totul, înainte să-ntind coarda arcului; când voi slobozi săgeata îți va pieri vrăjmașul!”

45 - 46. S-au bucurat nespus atunci Sugrīva și ceilalți patru *vanara* auzindu-i cuvintele. Pe dată Sugrīva a început să povestească totul despre începutul vrajbei.

9

1 - 3. -„Vāli, fratele meu mai mare, nimicitorul de vrăjmași, drag foarte tatei îi era, ba chiar mie drag mi-a fost într-altă vreme. Atunci când tata a murit, într-un glas dregători și poporeni l-au pus pe el, primul născut, crai peste maimuțe, iar eu m-am închinat în fața lui, porunca ascultându-i, aproape stând și slujindu-l credincios. Domni el astfel peste împărăția părintească.

4 - 12. Un *asura* pe nume Māyāvin[29]- fiul lui Māyā și fratele mai mare al lui Dundubhi - se învrăjbise cu Vāli pentru o femeie. El a venit odată-n toiul nopții la Kișkinda pe când dormeam cu toți; a început să urle furios, sfidându-l pe Vāli. Dormea adânc fratele meu, dar mugetul cel mare îl deșteptă; pe dată a ieșit plin de mânie să ucidă demonul. Femeile din casă și eu l-am rugat să nu se-avânte astfel, dar viteazul ne-a dat deoparte cu putere, pornind către vrăjmaș. Atunci de dragul lui eu l-am urmat. Văzându-ne venind - Vāli în frunte, eu în urma sa mai depărtat - *asura* s-a înspăimântat și prinse a fugi. Noi nu l-am slăbit, deși poteca abia se zărea sub razele răsăritului de lună. Demonul s-a repezit în văgăuna unei peșteri ascunsă-n ierburi, iar noi am stat o vreme de strajă la gura genunii. Vāli, cuprins de aprigă mânie, mi-a grăit:

13. „Sugrīva, străjuiește cu grijă la gura peșterii, până voi nimici procletul și mă voi întoarce! Eu intru-n văgăună.”

14. Eu l-am rugat să-ngăduie să îl urmez, dar el, încrezător în sine, m-a pus să jur pe tălpile-i mărite că voi rămâne, apoi intră.

---

[29] Textul este interpretat diferit în edițiile electronice. Sensul a fost clarificat pornind de la comparația cu *sarga* 11 și dicționarul Huet s.vv. *dundubhi* și *māyāvin*. Māyā (masculin)= iluzie, māyāvin=magicianul. Mama demonilor Māyāvin și Dundubhi era *apśara* Hemā =aurita.

15 -20. Un an întreg și mai mult încă s-a scurs în așteptarea lui, iar eu îl așteptam mereu. Dragostea de frate mă făcea să mă tem de rău, credeam că l-am pierdut! Deodată, un râu de sânge înspumat a țâșnit din hăul peșterii și jalea m-a cuprins. Urlete demonice răsunau în adâncuri, strigăte de luptă, dar vocea fratelui nu se-auzea! Prietene Rama, acestea toate la un loc m-au făcut să cred că Vāli a pierit în luptă. Atunci la gura văgăunii eu am pus o stâncă mare cât un munte, vărsând plin de durere îndătinatul paos de apă pentru fratele cel mort, apoi la Kișkindha m-am întors. Am tăinuit sfârșitul regelui, dar sfetnicii au stăruit până le-am spus eu totul.

21 - 26. Dregătorii m-au chemat să fiu al țării rege și eu domneam pe drept și cu dreptate; atunci Vāli s-a întors după ce a nimicit dușmanul său demonic. El m-a văzut pe tron și ochii i s-au înroșit de furie. A aruncat în lanțuri sfetnicii, vorbindu-le cu ură. Puteam desigur să mă împotrivesc, o, Raghava, dar mintea m-a oprit de la păcatul împotriva fratelui; Vāli a intrat triumfător în Kișkindha, iar eu m-am închinat punându-i coroana la picioare cu supunere deplină, dar inima lui nu s-a înduplecat spre mine."

10[30]

1 - 2. „Atunci am vrut să-l îmbunez pe al meu frate, căci mintea lui era prea tulburată de o mânie oarbă, vorbindu-i astfel: «Te-ai întors cu bine și cu izbândă, ocrotitorul meu!

3 - 11. Primește așadar însemnele regale pe care eu doar le-am păstrat: umbrela cea cu multe spițe, rotundă precum luna plină, apărătoarele din cozi de iac! Un an întreg am adăstat la gura hăului; înspăimântat de sângele puhoi care a apărut deodată eu mi-am pierdut speranța și, cu inima cernită, am astupat intrarea <ca demonul acela să nu mai iasă>, apoi cu mintea buimăcită m-am înturnat spre Kișkindha. Silit am fost atunci de sfetnici și popor ca să primesc domnia, potrivnic vrerii mele, de aceea drept ar fi să aflu îndurare din partea ta! Doar tu ești rege, slava domniei ție se cuvine, iar eu voi fi, precum mai înainte, mezinul frate, totdeauna credincios! Pentru al țării bine ei m-au urcat pe tron, căci slabă este țara fără rege! Eu am păstrat-o

---

[30] Există o serie de diferențe de amănunt între variantele folosite; am căutat soluțiile cele mai simple și logice.

întreagă și netulburată, iar acum ți-o dau din nou în stăpânire! Plecându-mi capul, cu palmele-ndoite, eu te rog: ai milă!»

12 - 13. Vorbei mele rostite cu dragoste frățească el i-a răspuns «Rușine, rușine să îți fie», amenințând amarnic. A adunat din gloată prieteni și curteni pe placul lui, apoi cu vorbe grele el astfel a vorbit de mine:

14 - 25. -„Prea bine știți cu toți cum Māyāvī, demonul gigantic, în noaptea aceea m-a provocat la luptă, plin de mânie. Pe dată am ieșit din regescul meu sălaș, urmat de fratele netrebnic pe care îl vedeți. Zărindu-mă cu altul împreună, Māyāvī fugi înspăimântat. Urma i-am luat atunci; încolțit, el s-a avântat în peștera imensă. Eu astfel am grăit spre crudul meu frățâne: «Nu pot acum să mă întorc din cale lăsându-l să îmi scape viu! Așadar, așteaptă-mă la gura hăului până-l ucid, păzind întoarcerea-mi cu grijă!» Am intrat apoi într-acea genune, pe Sugrīva bizuindu-mă cu totul! Nesfârșită era peștera, un an întreg am mers prin ea, dar l-am găsit pe Māyāvī și neamurile-i toate! Ușor i-am nimicit, dar sângele demonic a potopit tot locul. Nu am putut găsi ieșirea căci gura hăului era închisă! „Sugrīva, o, unde ești, Sugrīva?” eu am strigat atunci, plin de amar! Lovit-am stânca mare până s-a făcut fărâme! Am ieșit și m-am întors aici, să aflu că Sugrīva a uitat iubirea firească pentru frate, jinduind domnia mie cuvenită!”

26 - 28. Așa grăit-a Vāli, regele *vanara*. Pe dată fost-am osândit să plec din țară doar cu haina de pe mine: m-a surghiunit și mi-a furat chiar și soția! De-atunci trăiesc cu frica-n sân, în ținutul silhui înconjurat de codri și de mare, căci Vāli de Ṛśyamūka nu poate nicicum să se-atingă, iar dorul de soție mă chinuie nespus!

29 - 30. O, Raghava! Lungă a fost povestea mea, dar știi deplin cum a pornit dihonia; deși eu nu am vină, sufăr! Viteazule, temându-mă de Vāli eu vin la tine, căci tu îi poți ține piept apărându-mă!”

31. Auzind rugarea lui Sugrīva, surâse viteazul apărător al dreptății și îi răspunse:

32 - 34. - „Săgețile acestea lucesc prcum razele de soare; din arc porni-vor ducând mânia mea spre răufăcătorul Vāli. El a călcat dreptatea, păcat a făptuit luându-ți soția, iar viața lui mai ține doar până îl voi vedea. Sugrīva, acum te-afunzi în marea de durere, o știu din propria-mi suferință, dar te voi scoate la liman!”

35. Sugrīva căpătă curaj la vorbele acestea și se-ntări în sine. Răspunse cu vorbe potrivite, pline de căldură.

11

1. Sugrīva laude și mulțumiri aduce lui Rama, cel care i-a redat curajul, spunând apoi :

2. -„Neîndoielnic, săgețile tale ascuțite vor mușca adânc din trupul spre care cu mânie ai țintit, pârjolitoare ca razele Soarelui strălucitor de la sfârșitul Vremii[31]!

3 - 6. Aminte ia la spusa mea și chibzuiește; eu despre îndrăzneala, vitejia și puterea lui Vāli îți voi vorbi precum mă duce capul, iar tu vei hotărî ce-i de făcut. El zi de zi, înainte ca zorii să se-arate, neabătut același drum străbate cu pași mari ca zeilor să își înalțe ruga, întâi pe țărmul oceanului de la apus, apoi spre miazăzi la marginea mării, iar pe malul oceanului din răsărit Soarelui ce se ivește ofranda apei o închină, sfârșindu-și drumul în ținutul de la miazănoapte. Vāli se cațără cu ușurință pe culmea munților semeți și frânge trunchiuri vajnice prin codru, puterea să-și arate tuturor.

7 - 10. Dundhubi avea putere cât o mie de elefanți, era mare precum Kailāsa, piscul cel strălucitor și semăna cu bivolul sălbatic. El se-amăgea încrezându-se în vânjoșie; un demon rău era, cu gândul doar la lupte! Se duse așadar la țărmul mării bogate în valuri și mărgăritare, sfidând Oceanul însuși să-i țină piept! Atunci Samudra, dreptul stăpân peste oceane, se ivește-n fața demonului pe care ursita îl mâna către pieire, grăindu-i astfel:

11 - 13. - „Războinicule, tu ești meșter priceput la harțe, dar eu nu! Pe altul mai puternic ți-l voi arăta! Himavān, regele munților, cel cunoscut drept adăpost al ermiților, socru fiind binefăcătorului Śiva, e bogat în codri, peșteri și cascade tunătoare; el va fi pe potriva ta la luptă!”

14 - 16. Văzând că Oceanul se teme să-l înfrunte, Dundhubi pornește ca săgeata spre Himavān; mugind furios, drum își croi rupând din țancuri stânci cât elefanții albi.

---

[31] *Yuga* - epocă, perioadă imensă de timp, vârstă a omenirii.

Blândul Himavān i se arată sub chip de nour argintiu, mustrându-l cu vorbele acestea:

17. - „Dundubhi, nu se cuvine să mă tulburi pe mine, drept următor al *dharmei* și păzitor al cuvioșilor sihaștri, doar nu-s războinic eu din fire!”

18. Răspunse Dundubhi cu ochii plini de sângele mâniei:

19. - „Nevolnic dacă ești sau măcinat de frică, spune-mi cine ar vrea cu mine să se măsoare-n luptă!”

20. Văzând nerușinarea lui Dundubhi, care ca nimeni altul îl înfruntă, se-aprinde Himavān; măiestru însă fiind la vorbă, el îi răspunde:

21 - 23. -„ O, demon bătăuș! Vāli, fiul lui Indra, este puternic, netemător și vestit în războaie; el domnește în Kișkindha, strălucitoarea cetate a maimuțelor *vanara*. E priceput la arme și plin de minte, desigur se va măsura cu tine ca Indra cu Namuchi! Dacă vrei cu dinadinsul să te-ncaieri, nu zăbovi, pornește către dânsul! E viteaz și greu de înfruntat!”

24 - 29. Turbarea lui Dundubhi atinse culmea auzindu-l pe Himavān; de îndată porni spre Kișkindha, cetatea lui Vāli. Uriașul Dundubhi venea sub chip de bivol, negru ca norul greu de apă adus de furtunile de toamnă, iar la porțile cetății stătu mugind cu glas puternic ca darabana *dundubhi*[32] cutremurând pământul. Rupea urlând copacii, țărâna o scurma sub copite, iar coarnele loveau în porți cu trufia unui elefant. Vāli nu mai răbdă să îl audă; ieși din cămările palatului urmat de femei precum Luna de roiurile de stele. Regele *vanara*, domnul pădurii, scump la vorbă, zise demonului:

30. -„ De ce lovești fără de rost în porțile acestea, Dundubhi? Te cunosc și știu că ești puternic; ai minte, pleacă viața să îți cruți!”

31 - 36. Răspunse astfel Dundubhi sfatului plin de-nțelepciune:

-„ Viteazule, nu îmi vorbi ascuns printre muieri! Te luptă singur tu cu mine, să-ți văd vârtutea! Mânia îmi înfrânez până în zori; în vremea asta dezmiardă-ți nevestele, dăruiește avutul tău în stânga și în dreapta, spune rămas bun supușilor și vieții, căci

---

[32] Joc de cuvinte în original: *dundubhi* este toba mare de război, dar și numele personajului.

nu vei mai vedea pe nimeni! Privește cetatea în ceasul tău din urmă și vrednic cârmuitor găsește-i, dă un ultim sărut iubitelor - pentru tine o altă zi nu va mai fi! Dacă ucizi un om băut, pe cineva lipsit de apărare și prevedere sau un nevolnic faci un păcat, iar tu le semeni tuturor acestora!”

37. Vāli trimise la odăi femeile cu Tara-n frunte, apoi grăi rânjind cu răutate:

38. - „Nu te-mbăta cu vinul trufiei, ci teme-te căci nu sunt moleșit de băutură! Am băut doar cupa pe care viteazul o închină înaintea luptei, când viața-n joc și-o pune!”

39 - 46. Mânios la culme, Vāli își potrivește la gât colanul[33] dăruit de Indra, tatăl său, și stă gata pentru luptă. Uriaș e Vāli cât un elefant, iar Dundubhi e cât un munte! Dar Vāli apucă demonul de coarne și în văzduh îl zvârle, apoi îl lovește de pământ, răcnind asurzitor. Groaznică e lupta dintre ei, căci biruința -nseamnă viață! Vāli lovea cu pumnii, cu genunchii, cu trunchiuri și cu bolovani, părând că-i însuși Indra! Dundubhi slăbește-ncet în vlagă și curaj, iar Vāli se învârtoșează! Aruncat din nou în cer, se prăbușește Dundubhi, sângele-i țâșnește prin răsuflătorile trupului și viața-l părăsește!

47 - 48. Nechibzuind destul, biruitorul Vāli aruncă leșul cu putere, la o *yojana* depărtare, doar cu o singură mișcare a brațelor vânjoase. Dar din botul diavolesc se scurgea sânge, picăturile duse de vânt întinând sălașul înțeleptului Mataṅga.

49 - 50. -„ Ce duh mă pătează cu a lui necurăție?” se întreabă înțeleptul. „Cine-i nemernicul spurcat, lipsit de minte și plin de-atâta răutate?”

51 - 52. Vestitul *muni*, ieșind din sihăstrie, văzu pe jos trupul fără viață al demonicului bivol. Puterea lui cea sfântă îi arătă pe data vina regelui maimuță; blestem cumplit rosti atunci Mataṅga:

53 - 58. - „Precum un fiu îmi este drag codrul acesta și cu puterea mea l-am ocrotit întotdeauna! De-acum până în veci acela care mi-a spurcat pădurea cu sângele de diavol nu poate piciorul să și-l pună aici, căci va pieri pe dată! El nu poate de sălașul meu să se apropie la mai puțin de o *yojana*! Toți pomii mei sunt pârjoliți de acei stropi de sânge! De aceea, maimuțele ciraci de-ai lui Vāli să nu mai zăbovească pe

[33] Era un colan magic din aur care înjumătățea puterile dușmanului; Vāli îi arată pandantivul lui Dundubhi, apoi îl așează la loc pe piept.

aci să roadă rădăcini, frunze ori lăstari sau fructe! Au vreme până mâine să dispară de aici, altfel în stane îi voi schimba și împietriți ei vor rămâne cu miile de ani!”

59. Auzindu-l, *vanara* au fugit din codru; a întrebat Vāli:

60. -„De ce ați părăsit adăpostul sigur al pădurii lui Mataṅga, venind în fața mea?”

61 - 65. Deodată toți au început a povesti despre blestem. Vāli a mers să îl implore pe marele *riși* să ridice-afurisenia, dar acesta ușa i-a închis în față. Vāli de frica blestemului n-a mai călcat prin aste locuri, ba chiar se teme să privească spre vârful Ṛśyamūka. Știind aceasta, eu m-am adăpostit aici, împreună cu sfetnicii ce mi-au rămas.

66 - 69. Movila uriașă de oase pe care o vezi e tot ce a rămas din Dundubhi, pe care Vāli dintr-o toană l-a azvârlit cu trufie până aici, iar acești șapte arbori uriași *sala* pot fi rupți de Vāli cu brațele-i vânjoase. Astfel, Rama, vreau să poți judeca puterea lui Vāli și să chibzuiești dacă îl poți înfrânge-n luptă!” Lakșmana surâse și grăi: „Oare ce te-ar putea liniști, Sugrīva?”

70 - 72. -„ Vāli avea obiceiul să îndoaie trunchiurile groase unul după altul: dacă Rama poate să fărâme unul din ele cu săgeata și dacă poate să arunce oasele lui Dundubhi, cu o singură lovitură de picior, departe cât de două sute de ori zborul săgeții plecate din arc[34] atunci voi putea crede că Vāli va pieri de mâna lui Rama!”

73. Sugrīva tăcu o clipă, apoi vorbi din nou, căci Rama avea mânie-n ochi:

74 - 81. - „Vāli este viteaz de seamă, vestit pentru îndrăzneala și curajul fără margini; el a ucis în luptă voinici netemători și este neînfrânt! Nici zeii nu pot făptui asemenea isprăvi! De aceea, temându-mă de el, mi-am făcut sălaș pe Ṛśyamūka și rătăcesc prin codru cu Hanumān și ceilalți sfetnici credincioși; nu-mi voi părăsi limanul acesta, căci eu știu că regele *vanara* - chiar dacă e nevrednic - nu poate fi vreodată biruit! Rama, am găsit în tine un prieten adevărat și de nădejde, ești pentru mine la fel cu Himavān, adăpost în vreme de restriște! Eu cunosc preabine puterea mișelului meu frate, însă pe tine nu te-am văzut în luptă! De frică sunt cuprins, căci faptele-i îngrozitoare îndrăzneala mi-au ucis! Nu vreau să crezi că mai prejos eu te

[34] Textual: două sute de lungimi de arc. Distanța trebuie să fie comparabilă cu aruncarea lui Vāli; punând în relație lungimea unei *yojana* - aprox. 10 -16 km - obținem pentru unitate 50 - 80 m, ceea ce este verosimil pentru bătaia unei săgeți.

socot, că vreau să te-nspăimânt sau că mă-ndoiesc de vrednicia ta! Văd puterea ta, cuvântul tău arată vitejia care iese la iveală ca jarul de sub spuză!”

82. Zâmbind din nou, îi răspunde Rama lui Sugrīva, cel cu suflet mare:

83. - „Va trebui atunci să-ți dovedim puterea noastră, iar eu voi face să te minunezi!”

84 - 85. Zise și lovi cu degetul cel mare de la picior grămada de ciolane, aruncând-o până la zece *yojana* depărtare, fără măcar piciorul să-și ridice!

86. Dar iar grăi cu rost Sugrīva maimuțelor și celor doi frați:

87 - 93. - „Prietene, atunci când Vāli a aruncat demonul aici, fratele meu era istovit de luptă, amețit de băutură, iar leșul era îngreunat de carne și de sânge; acum, mlădiță din Raghu, sunt oasele secate, descărnate, un braț de paie uscate, pe care cu forța ta cea mare ușor le-ai aruncat! De aceea nu pot spune dacă puterea ta e cu adevărat mai mare! Pentru a mea încredințare străpunge cu săgeata unul din copacii care-au crescut gigantici; înstrunează arcul, întinde-l până la ureche și slobozește săgeata uriașă! Ai cuvântul meu: dovadă îndeajuns va fi fărmatul *sala* pentru mine! Te voi socoti, o, rege, fără pereche printre oameni, precum Soarele pe cer, Himavān între munți și leul printre fiare!”

12

1 - 7. Ascultând cuvântul blând al lui Sugrīva, Rama își luă arcul înspăimântător, îl înstrună, făcând să răsune zările de zumzetul coardei și spre copacii *sala* ținti. Săgeata aurită, pornită din brațul său puternic, străpunse șirul celor șapte trunchiuri, apoi coasta muntelui, până-n afundul gliei; peste o clipă darda fermecată se-ntoarse singură în tolbă, zburând ca gândul! Prințul *vanara* privi uimit acestea; cuprins de bucurie, el se-nchină în fața lui Rama cu brațele-ndoite, plecându-se atât de-adânc încât podoabele-i de aur atingeau pământul. Sugrīva grăi astfel spre Rama, viteazul între cei viteji:

8 - 11. -„ Tu, cel mai puternic printre oameni, o, stăpâne Rama! Săgeata ta ar putea ucide zeii, pe Indra chiar, dacă te-ar întâlni în bătălie! Dacă ai putut străpunge șapte *sala* uriași, un munte, apoi săgeata ajuns-a în tărâmul pe care pământul îl ascunde, cine oare ar cuteza să te înfrunte? Tristețea mea s-a risipit în fața fericirii de a avea în

tine un prieten asemeni lui Indra și Varuṇa ! De dragul meu ucide-l pe Vāli, care nu mi-e frate, ci dușman!”

12. Rama îl îmbrățișă pe chipeșul Sugrīva, răspunzându-i cu vorbe pe care și Lakșmana le încuviințează:

13. - „O, Sugrīva, pe dată te gătește! Noi de-aici cu grabă vom porni către Kișkindha, înainte deci purcede și pe fratele nedemn la luptă cheamă-l!”

14 - 23. Porniră toți către Kișkindhā, cetatea domnească a lui Vāli și se pitiră după copacii în codrul des. Sugrīva își strânse straiul la mijloc, încingându-l bine, apoi răcni îngrozitor, părând a sparge chiar tăria cerului, iar glasul lui pe Vāli îl chema. Pe dată Vāli iese din palat fierbând de furie, așa cum Soarele se-ntoarce iute pe cer înainte de-a apune în ocean. Se-nfruntă cei doi frați fără cruțare cu brațele, cu pumnii și picioarele, părând a fi în lupta lor turbată la fel cu Budha și cu Aṅgaraka![35] Leiți erau cei doi unul cu altul, așa cum sunt cei doi Aśvini; privea cu arcu-n mâini Raghava și nu putea ținta s-o aleagă. La urmă, vlăguit de Vāli, nevăzându-și ocrotitorul, Sugrīva fugi spre Ṛśyamūka. Sleit era și plin de sânge pe tot trupul, iar Vāli venea furios din urmă când ajunse-n în ținutul păzit de-al sfântului cuvânt. Vāli de blestem aminte își aduce, așa că se întoarce spre cetate spunându-i fratelui: „De astă dată ai scăpat!”

24 - 25. Rama și Lakșmana sosesc și ei apoi; Sugrīva ținea ochii în pământ, furios și rușinat. Zise:

26 - 27. -„ Rama, mi-ai arătat cât de puternic ești, mai îndemnat să-l înfrunt pe Vāli, atunci de ce ai îngăduit să mă loveasc-atât? Dacă nu spuneai că-l vei ucide, eu nu plecam din adăpost!”

28. Răspunse Rama:

29 - 39. -„ Dragul meu, lasă furia; ascultă mai întâi de ce săgeata nu a zburat din arc! Tu și Vāli leiți sunteți în toate: la trup, mișcări, podoabe! Nu am putut găsi ceva la unul, pe care celălalt nu-l are! Aidoma sunt vocea, vitejia, crăiasca vrednicie! Uimit am fost - nu puteam la noroc să slobozesc săgeata ucigașă, când aș fi distrus tot ce sperăm noi amândoi! Nechibzuit eram ca un copil, dacă te primejduiam! Păcat fără

---

[35] Budha este planeta Mercur, iar Aṅgaraka este Marte.

pereche e să omori pe cel pe care l-ai luat sub scutul tău! Lakșmana, Sita și cu mine suntem în grija ta, tu ești nădejdea noastră! Prințe *vanara*, nu te-ndoi de mine; pornește iar la luptă - într-o clipă săgeata mea-l va face pe Vāli țărâna să o muște - dar poartă un semn, să te pot cunoaște în încleștare! Lakșmana, văd un lujer cățărător de *gajapușpī* [36] plin de minunate flori - culege-l și împletește o ghirlandă pentru gâtul lui Sugrīva."

40 - 42. Atunci Lakșmana se urcă pe coasta muntelui, culese lujerul încărcat de flori și îl strânse bine la gâtul lui Sugrīva; astfel împodobit, Sugrīva părea un nor de ploaie-n asfințit pe lângă care zboară stoliți cocorii. Porni apoi din nou către Kișkindha, cetatea lui Vāli, să împlinească voia lui Rama.

13

1 - 2. Rama porni atunci alături de Sugrīva spre Kișkindha, cetatea apărată de voinicul Vāli. Avea cu el arcul cel mare și săgețile poleite cu aur, aducătoare de izbândă, strălucitoare ca razele de soare.

3 - 4. Sugrīva cel cu gât puternic și Lakșmana mergeau în frunte, deschizându-i calea lui Rama, iar în urma lui veneau Hanumān viteazul, neînfricații Nala și Nīla, Tāra[37] căpetenia peste căpitani în oștile *vanara*.

5 - 13. Vedeau pe lângă ei copaci încovoiați de-atâtea flori, ape bogate curgând spre ocean, țancuri de munte, grote mari - adevărate case - și peșteri parcă de zei închipuite, iazuri pline de lotuși îmbobociți pe apa limpede precum o nestemată și stoluri de păsări[38] cu glas încântător. Alături de drum, cerbi netemători pășteau frageda iarbă. Elefanți uriași cât munții, cu sângele fierbinte și colți mari, cu trupuri prăfuite, singuratici nori cenușii, loveau în coasta muntelui sau rupeau zăgazul iazurilor. Acestea toate vitejii le vedeau în codru și pe cer, cu pas iute urmându-l pe Sugrīva. Mergând astfel, Rama privi mulțimea de copaci și grăi:

---

[36] Numele unei liane: „floarea elefantului".

[37] Tāra este un nume masculin, terminat în [a] scurt, care nu trebuie confundat cu numele soției lui Vāli (v. *sarga* 15), Tārā - acesta se termină în [ā] lung deoarece este feminin. Tāra=„cel care salvează/ ajută", în timp ce Tārā=steaua; v. Huet, s.v. *tāra*.

[38] Se enumeră din nou: „rațe, lebede, bâtlani, *vañjula*, *cakravāka*, alte păsări de baltă asemănătoare".

14 - 15. -„ E crângul acesta des frumos fără de seamăn, doar norii adunați grămezi pe cer i-ar fi pereche! Prietene, oare îmi poți spune taina lui?”

16. Atunci Sugrīva începu a povesti:

17 - 26. -„ Vlăstar al lui Raghu, aceasta este o sihăstrie; osteneala drumului se stinge printre copacii încărcați de roade din nesfârșitele-i grădini, unde mai afli rădăcini gustoase și apă din belșug! Trăiau aici șapte ermiți, numiți «cei șapte înțelepți». Aveau un greu canon, căci ei stăteau de ramuri agățați - picioarele-n văzduh iar capul adâncit în lac; o dată doar, la șapte zile, ei se hrăneau cu aer! Nesmintit ei astfel au urmat a-și duce traiul șapte veacuri, apoi, cu trup cu tot, ei au plecat spre ceruri! Acest loc e ocrotit mai bine de copaci decât cetatea de zidurile ei; nici Indra cu al său popor de zei și demoni nu ar putea pătrunde înăuntru! Vietățile pădurii de el se feresc înspăimântate, căci dacă păsări sau jivine ar intra neștiutoare, niciuna nu s-ar înturna vreodată! Se aude sunet dulce de flaute și clinchet de brățări ale nimfelor dănțuitoare; miresme zeiești boarea vântului aduce de acolo și veșnic de la sine ard sfintele vetre întreite, iar fumul urcă strălucitor peste vârful copacilor, roșu precum picioarele columbei! Raghava, păziți de rău sunt cei ce smeriți se-nchină lăcașului și «celor șapte înțelepți»; de aceea, te roagă lor împreună cu Lakșmana!”

27 - 30. S-au închinat atunci Rama și Lakșmana, Sugrīva și *vanara*, stăruind cu gândul la sufletele mari ce-au viețuit acolo. Porniră iar, cale lungă străbătând către Kișkindha; au strâns puternic armele în pumni când ținta au zărit, doar ei voiau să cucerească cetatea păzită de Vāli, fiul lui Indra, și să-l ucidă pe al ei stăpân.

<u>14</u>

1 - 4. Pe dată ajunseră ei la Kișkindhā, cetate de scaun a lui Vāli; stând ascunși în desișul codrului ei așteptau la pândă. Sugrīva, *vanara* cu vânjoasă cerbice[39], privi în preajmă și spumegă de amarnică mânie. Într-un glas tunând precum norul de furtună ce zdruncină tăria cerului, el și frații-ntru restriște pe Vāli îl desfid. Sugrīva cel priceput la multe, asemenea cu Soarele la chip, cu leul la mișcare, grăiește către Rama:

---

[39] *vipulagrīvaḥ* poate fi tradus atât în sens literal „cu gât puternic” cât și metaforic „cu voce puternică”.

5 - 6. - „Iată-ne la porțile boltite și împodobite cu flamuri ale cetății; ele se pot deschide cu măiastru meșteșug[40], prinzând în mreje vrăjmașii pentru mulțimea de războinici de pe ziduri. De aceea, viteazule, la timp nimicește-l pe Vāli, așa cum la vremea potrivită din steblă rod se naște”.

7. Astfel răspunse dreptul Rama, spaima dușmanilor, la îndemnul lui Sugrīva:

8 - 18. -„ Porți la gât liana ruptă de Lakșmana, semn limpede pentru mine să te cunosc în luptă. Sugrīva, lasă-mă să-ți văd dușmanul cu chip înșelător de frate: doar cu o săgeată te scap de groază, iar Vāli în țărâna pădurii se va prăbuși! Dacă Vāli se ivește-n fața mea nu va scăpa - nu vei putea vreo vină să-mi găsești! Săgeata mea a străbătut în fața ta prin șapte trunchiuri mari de *sala*, la va face cu Vāli! Nu am mințit vreodată, oricât de amară mi-a fost soarta, nu o fac nici de astădată: eu îmi voi plini cuvântul la fel cum crește lanul când ploaia vine la timpul potrivit, trimisă de zeul zeilor[41]! Sugrīva, scoate strigătul de luptă, să iasă afară Vāli împodobit cu lanțul lui cel fermecat; nu va-ntârzia, căci e mândru, netemător și peste măsură iubitor de luptă, iar vitejii nu dau înapoi când domnițele îi văd luptând!”

19 - 22. Atunci Sugrīva cel cu blană aurie răcni cu glasul său puternic, de parcă cerul în țăndări voia să îl prefacă: la sunetul îngrozitor vacile încep să fugă cum fug nobile fecioare de barbari năvălitori pe care regele nevrednic nu poate să-i alunge, cerbii stau năuciți precum trăpașii răniți în bătălie, iar păsările sunt stele căzătoare. Fiul Soarelui, îmbărbătat de curajul ce crește în inima-i vitează, își strigă chemarea ca tunetul furtunii, ca valul tălăzuit de vânt în mijlocul oceanului.

15

1 - 6. Din tihna domneștilor iatacuri, aprigul Vāli aude strigătul de luptă al regescului său frate. Glasul care tulbura întreaga fire pe rege-l întărâtă și, palid de mânie, părea Soarele umbrit de Lună ori eleșteul tulburat și văduvit de lotuși, căci ochii-i ardeau și colții groaznici <i se ițeau în colțurile gurii>. Degrabă el pornește

[40] *Yantra* înseamnă „mașinărie, mecanism” dar și simplu „ zăvor, închizătoare”, primul sens fiind predominant - v. Huet, s.v.
[41] *śatakratuḥ* epitet al zeului Indra: „cel care a adus o sută de sacrificii”.

cu pași mari, cutremurând pământul. Regina Tārā cu dragoste-l privește, îl prinde-n brațe și cu înțelepciune îi grăiește:

7 - 9. -„Viteazul meu soț, mânia te-a copleșit cu totul, precum potopul care umflă râul! Dreptate ai, desigur, dar depărtează de tine furia, la fel cum înțeleptul aruncă ghirlanda ofilită! Pornește la luptă abia mâine - nu-ți vei umbri prin asta faima cu nimic! Nu-i bună atâta grabă; ascultă-mi îndreptățitele temeiuri.

10 - 14. Sugrīva te-a înfruntat în urmă cu prea puțină vreme; l-ai făcut să fugă fără să privească înapoi - de ce acum se-ntoarce, el, frântul în bătaie? Pentru trufia lui și hotărârea care-l mână neclintit la luptă el trebuie să aibă un sprijin neștiut, dar de nădejde! Sugrīva e-nțelept din fire; dacă își face un prieten îl pune la încercare!

15 - 21. Viteazul meu soț, astăzi al nostru fiu Aṅgada[42] a aflat de la iscoadele din codru și mi-a dat de știre că Rama și Lakșmana au venit să îl ajute pe Sugrīva! Ei sunt doi fii ai regelui din Ayodhya, viteji nebiruiți în luptă, născuți din stirpea lui Ikșvāku. Rama, vestit în lume că pe câmpul de luptă dușmanii își zdrobește, e o urgie ca focul de pe urmă când vremea se sfârșește; pentru cel drept el însă e adăpost precum copacul falnic, pentru sărman e un liman, pentru necăjit e ultima nădejde, de aceea faima lui este îndreptățită! Rama e bun cunoscător al *Vedelor*, dar a-nvățat de asemenea știința lumii noastre. El se arată urmaș vrednic al tatălui său, povețele urmându-i neclintit. Virtuțile care-l împodobesc sunt nestemate la fel de multe ca în Himalaya[43]; Rama e neîntrecut în cutezanță și de neînfrânt în luptă, nu îți dorești cu el să te-nvrăjbești!

22 - 28. Din dragoste îți spun acestea, viteazul meu bărbat, pentru a nu disprețui potrivnicul care te înfruntă! Ascultă-mi sfatul, o, rege! E bine să te împrietenești cu Rama. Pentru aceasta dă-i înapoi rangul domnesc lui Sugrīva, uită dihonia dintre voi! E fratele tău mai mic, de aceea se cuvine de tine să fie ocrotit - orice ar fi, oriunde-ar fi el frate îți rămâne! Printre rudenii eu nu-ți aflu pe altul deopotrivă - dă-i rangul și cinstea cuvenite, dă-i bogății destule și de tine-aproape tu îl ține!

---

[42] *aṅgada* ca substantiv comun înseamnă „brățară purtată pe braț".

[43] Textual: „el este o mină de virtuți, la fel cum regele munților (Himalaya) este o mină pentru toate mineralele".

Frățeasca dragoste arată-ți pentru Sugrīva cel cu cu vânjoasă cerbice, căci acum nu ai de ales![44]

29 - 30. Rogu-te, m-ascultă ca pe un voitor de bine și spusa îmi cântărește fără grabă! Nu te lăsa purtat de marea ta mânie, mintea îți liniștește și chibzuiește la sfatul meu cel bun. Nu poți lupta cu regele din Kosala, cel ce seamănă cu Indra, căci nu sunteți deopotrivă!"

31. Dar vorbele pline de înțelepciune ale Tārei nu-l înduplecară pe Vāli, căci ceasul îi sosise, iar ursita nu-i îngăduia să o asculte.

16

1. Răspunse mâniat Vāli reginei Tārā, cea cu fața ca o lună plină:

2 - 10. -„Frumoasa mea, cum vrei să-ndur ca prâslea să mă-nfrunte mugind nebun? E mult mai rău ca moartea pentru mine, viteaz neînfricat, să-ndur insulta, când nicicând eu nu m-am tras înapoi din bătălie! Sugrīva, slabul de cerbice, urlă vrând luptă voinicească, iar eu să fug? Prințesă sfioasă, nu-i potrivit trufia să-i înghit, nici strigătul de luptă! Nu poate Rama să mi facă rău, dacă e următor al *dharmei*, nu te teme! Poate un astfel de om păcătui? Destul - acum cu celelalte soațe împreună te du-n iatac și nu mă mai urma! Am văzut grija ta și dragostea ce-mi porți. Nu te teme! Voi lupta cu Sugrīva, așa cum își dorește, dar îl voi lipsi de ifos, nu de viață! Trunchiuri de copaci și pumni nenumărați l-or potopi în luptă și va fugi mâncând pământul, căci Sugrīva, cel cu mintea întoarsă către rele, nu poate sta o clipă în fața mea! Un sfat mi-ai dat din inimă, o, Tārā, dar ajunge! Pe viața mea, mă voi întoarce biruitor la tine după o scurtă luptă cu prâslea!"

11 - 12. Suspinând, Tārā cea cu vorba înțeleaptă adio-i spune îmbrățișându-l, îl salută dându-i ocol[45], îi urează biruință binecuvântându-l, apoi se ascunde întristată cu doamnele-mpreună în tainiți de iatac[46].

---

[44] Pledoaria reginei Tārā trebuie înțeleasă în spiritul vechiului adagiu „ține-ți prietenii aproape și dușmanii și mai aproape".

[45] Semn de maxim respect atât în India cât și în China budistă -v. *Călătorie spre vest*. *svastyayanam kṛtvā*, tradus prin „binecuvântându-l", este un obicei mai complex decât simpla rostire, practicat de femeile din familie atunci când fiul sau soțul pornește la război.

13 - 19. De îndată, Vāli iese din cetate; mânia îl face să gâfâie, să șuiere precum uriașa cobră pe când cu ochii vrăjmașul își caută în toate părțile. Pe Sugrīva îl vede strălucind în nimb de aur, cu brâul bine strâns pentru-nfruntare. Vāli mijlocul și-ncinge la rândul său și cu pumnii sus pornește spre Sugrīva. Fratele mai mic se-apropie cu pumnii strânși de Vāli, purtătorul auritului colier[47]; acesta cu ochii înroșiți de furie îi strigă:

20. -„ Nu-mi voi descleșta degetele din pumnul meu iute și puternic decât după ce viața ți se va scurge sub lovituri!”

21. -„ Eu te voi lipsi de viață sfărâmâdu-ți țeasta cu pumnul ăsta!” - răspune furios Sugrīva și-l privește țintă.

22 - 30. Vāli lovește întâi - trupul lui Sugrīva pare un munte din care izvorăsc pâraie sângerii, dar Sugrīva nu se lasă doborât, ci, înfuriat, el smulge din rădăcini un falnic *sala* și seceră la rându-i fulgerător trupul lui Vāli, așa cum trăsnetul un pisc semeț lovește. Se clatină Vāli sub izbitură precum corabia mult încărcată pe furtună. Se luptă cei doi cu îndârjire și groaznici sunt la-nfățișare, iar în agerime și-n iuțeală sunt doi Garuda! Atât de cruntă-i lupta lor că doar o bătălie între Soare și Lună i-ar fi pe potrivă! Totuși mai voinic și mai puternic este Vāli; fiul Soarelui, Sugrīva, istovește dar istețimea își folosește[48]. Lovesc cei doi cu unghiile, cu pumnii, cu picioarele, cu trunchiuri de copaci, lupta lor e războiul dintre Vṛtra și Vāsava[49], iar ei se scaldă-n sânge, izbindu-se ca doi nori pe cerul de furtună.

31 - 39. Atunci Rama îl deosebește pe Sugrīva, care căuta un ajutor cu ochii să-l scape de la ananghie. Rama alege o săgeată ca o năpârcă zburătoare și pe coarda arcului o pune, iar struna slobozită răsună năucitor gonind păsări și jivine ăn patru zări. E fulger însoțit de tunet săgeata și se-nfige în pieptul lui Vāli. Uriașul se prăbușește, așa cum flamura se pleacă pe pământ în luna Aśvinilor, la lună plină, spre al cinsti pe Indra. Săgeata țintită de Rama, cel mai bun dintre oameni, bătută-n

---

[46] *antaḥpura* : gyneceu, camera/apartamentul femeilor.

[47] Textul atrage atenția asupra talismanului lui Vāli, despre care s-a vorbit în distihul 4,11,39. Sugrīva poartă o ghirlandă din liane, pentru a putea fi deosebit de fratele său. Este poate vorba de o formă subtilă de al pune în inferioritate pe Indra față de Vișṇu/Rama: talismanul de aur nu îl poate apăra pe Vāli, fiul marelui zeu.

[48] Textul are aici variantele *darśayāmāsa lāghavam* „arătând iscusință” și *darśayāmāsa rāghavam* „uitându-se după Rāghava”, în funcție de sensul dat radicalului *dṛś* - v. Huet, s.v.

[49] Epitet al lui Indra.

aur și-n argint, ardea ca ochiul din fruntea lui Rudra când aprinde ultimul pârjol, iar Vāli e steag căzut, un falnic *aśoka* dezrădăcinat din munte, plin de flori ca sângele de roșii.

17

1 - 12[50]. Vāli, vajnicul războinic, s-a frânt dintr-o dată ca un copac uriaș și zace în țărână; pământul pare întunecat deodată, precum cerul când Luna de pe el dispare. Nu-l părăsesc cu totul nici viața, nici măreția falnicului trup, nici curajul, căci talismanul fermecat le ține încă în ființă. Strălucește darul lui Indra bătut în diamante, iar Vāli pare un nour cu marginile aurite de soarele-n amurg. Săgeata care l-a străpuns la rândul său lucește, luminându-i drumul către ceruri.

Se-apropie de el Rama și Lakșmana, admirându-l pe fiul lui Indra, pe Vāli căzutul în luptă: cu pieptul gigantic, fața de aur, ochii verzui el seamănă cu focul care se stinge, deși precum Indra el pare de neînfrânt și de neoprit ca Vișnu; căzut este Vāli pe pământ - cum fost-a odată Yayāti[51], cum fi-va la sfârșitul vremii chiar Soarele, vlăstarul lui Aditi.

13. Văzându-i venind pe urmașii lui Raghu, Vāli rosti mândru aceste drepte vorbe:

14 - 20. -„Rama, ești prinț din neam de seamă, fiu de împărat, vestit pentru mintea sclipitoare, frumusețe și urmarea dreptelor învățături; ce bună faim-ai dobândit lovindu-mă când eu luptam cu altul? Eu auzeam: «Rama e din stirpe nobilă, plin de măreție, îndurător, purtând supușilor de grijă, milos, plin de-nflăcărare să facă fapte bune și pentru toate cunoscând vremea potrivită!» O, rege! Stăpânirea de sine, iertarea, dreptatea, statornicia, cinstea neabătută, curajul și pedepsirea celor făcători de rele, acestea sunt virtuțile care, plămădite într- un crai, îl fac să fie rege vrednic. Eu am crezut că astă înzestrare o ai tu, urmaș de vrednici împărați; de aceea am

---

[50] Originalul are în acest loc multe repetiții, reușite poetice în limba sanscrită, dar care în traducere riscă să reducă impactul emoțional asupra cititorului. Păstrând fidelitatea față de sensul frazelor, am concentrat și - în parte - rearanjat ordinea propozițiilor, ținând seama de cerințele limbii române. V și nota la *śloka* 30.

[51] Rege mitic; după o viață plină de plăceri, devine ascet, ajungând la o vârstă foarte înaintată, iar Indra îl cheamă în paradisul său - v. Huet s.v.; una din edițiile indiene adaugă că, ajuns în fața lui Indra, Yayāti se laudă cu meritele sale, iar zeul îl aruncă din cer.

pornit să lupt cu Sugrīva, deși am fost altfel sfătuit de Tāra. Gândeam în sinea-mi: «ar fi o faptă nevrednică de Rama să mă lovească pe la spate, când eu mă lupt cu altul!»

21- 24. Nu știam eu, bietul, că sufletul ți-ai dat pierzării și flamura dreptății o poartă un păcătos cu chip nevinovat! N-aveam habar că ești înșelător precum fântâna cu gura ascunsă sub un strat de paie, ca focul ce mocnește viclean pe sub cenușă! N-am nicio vină-n fața ta: nu ți-am călcat eu țara, n-am jefuit cetatea ta de scaun, ocară eu nu ți-am rostit vreodată! Sunt un *vanara* trăind prin codru, hrănindu-mă cu fructe și cu rădăcini; de ce m-ai lovit astfel când eu luptam cu altul, nu cu tine?

25 - 28. O, fecior de împărat, ești chipeș, falnic și vestit - pe trupul tău se pot citi semnele dreptății tale înnăscute. De ce ar făptui ceva atât de crud un *kșatriya*, un învățat cumoscător al Vedelor, care știe fără greș ce-i bine și ce-i rău? De ce ar ascunde această faptă rea în văluri de bine prefăcut? Născut din os domnesc, având o faimă bună, cucernic întru *dharma*, tu te arăți deodată nevrednic de stirpea ta și de straiul smerit pe care-l porți!Acestea sunt virtuțile regești: înțelegerea, dărnicia, răbdarea, sinceritatea, statornicia în curaj și pedepsirea făcătorilor de rele!

29 - 30[52]. Sălbăticiuni suntem noi, *vanara*, și ne hrănim cu roade din copaci, cu rădăcini, precum ne este firea! Nu are țara noastră aur, argint, ascunse bogății care pe oameni îi îndeamnă la lupte și la jaf! Ești om, o, Rama, nu jivină! De ce te lupți cu mine - pentru fructele pădurii?

31 - 34. Virtuți regești ce vin perechi sunt înțelepciunea și măsura, pedeapsa și-ndurarea; nestăpânirea prințului nu trebuie să le-ntineze! Pentru tine te mână doar placul tău - să-l împlinești, cu arcul și săgeata; la mânie uiți ușor cuviința împărătească! Stăpân ești peste oameni dar fățarnic în dreptate; nici interesul nu-ți cunoști măcar să cauți bogăție, căci simțurile te poartă spre năluciri și vise! Vlăstar din spița lui Kākustha! Ai săvârșit o faptă groaznică: m-ai săgetat, rănindu-mă de moarte, deși nevinovat eram față de tine! Asemenea păcat cum vei face să fie uitat de oamenii cei sfinți și cuvioși?

---

[52] *Sarga* aceasta este văzută în feluri diametral opuse în cele două traduceri indiene de referință pe care le-am folosit. *Valmiki Ramayana* interpretează versurile ca antifraze - afirmă ceea ce aparent resping -, în timp ce *Valmiki Ramayanam.iitk* omite câteva *ślokaḥ* și redă versurile *ad litteram*, dar traducerea nu este coerentă. Evident este nevoie de introducerea câtorva cuvinte suplimentare pentru o mai bună înțelegere. Textul meu este un compromis între variante.

35 - 36[53]. Sunt mulți păcătoșii pe care fără-ndoială Tartaru-i înghite: cei care au ucis un rege, un brahman, o vacă sau un prieten; ucigașul care află bucurie în crimele-i fără de rost; hoții și cei netemători de zei; acela care se însoară mai înaintea fratelui mai mare; cel care cu rea voință pe alții pârăște, avarul mizerabil; ucenicul care necinstește soția învățătorului[54] - au toți parte de cea mai rea pedeapsă!

37 - 39. Raghava, brahmanii și *kșatriya* au voie să mănânce doar cinci vietăți cu cinci degete la mâini și la picioare: porcul spinos, mistrețul, șopârla <apei>[55], iepurele și broasca țestoasă! Dar eu sunt necurat pentru prea-sfinți și cuvioși ca tine: blana, pielea, carnea și oasele mele sunt ocolite de învățați și cei întregi la minte! Fără rost tu m-ai ucis!

40 - 41. Adevăr grăit-a Tara și prea bine a știut ea totul; sfătuindu-mă de bine ea îmi vorbea, dar nu o ascultam orbit de marea mea trufie, iar acum ursita mă ajunge. Un bărbat nevrednic nu poate soția să își apere - iar tu lumii acesteia îi ești un soț nevrednic[56], o Kākustha!

42 - 44. Trădător, necinstit și rău, cuvios fățarnic ros de păcate până la măduvă - cum s-a putut ca măritul Daśaratha să zămislească un astfel de urmaș? Ai încălcat tot ce însemna vrednică purtare clădită de înțelepți pe-nvățătura *dharmei*! Un elefant pe nume Rama a sfărmat lanțul obiceiului străvechi care-i cetluia piciorul și m-a nimicit azi cu o săgeată <zadarnic> chemată „dreptate”! nenorocită și murdară faptă, pe care drepții o vor disprețui! Putea-vei să răspunzi ceva cinstiților cucernici când te vor întreba despre aceasta?

45 - 47. O, rege! Vânjoșia ți-ai dovedit-o asupra celui care nu-ți făcuse nici un rău - de ce n-ai folosit puterea asta pe vrăjmași? dacă luptai cinstit, pe față, nu eu, ci tu te

---

[53] Parte dintre aceste păcate sunt cuprinse în legile lui Manu, XI.
[54] Este vorba despre un învățător spiritual -*guru*.
[55] Huet echivalează atât *śalyaka* cât și *śvāvidha* cu „porc-épic”, în timp ce traducătorii indieni vorbesc fie de „un fel de rozător sălbatic” și „un fel de mistreț” fie de „porc spinos” și de „arici”. Pentru *godhā* nici Huet nici Monier-Williams nu dau un sens potrivit; Sanskrit Dictionary for Spoken Sanskrit îl traduce „Iguana”; edițiile indiene vorbesc de „o șopârlă cu o putere nemaipomenită de a apuca” sau mai simplu de un „aligator”, deși nu există această specie în India.
[56] Logica frazei este următoarea: Vāli a fost un soț nevrednic pentru că nu s-a gândit la soarta reginei sale când a plecat la luptă, iar acum nu poate să o mai apere, în timp ce Rama nu poate apăra lumea de rele întrucât el însuși nu are calitățile necesare pentru a fi „soțul Pământului”; să nu uităm că Sita este „brazda”, ivită din adâncul gliei, eroină/zeiță chtoniană prin excelență.

întâlneai cu Vaivasvata ! un războinic neînfrânt ca mine să fie ucis pe-ascuns de tine - la fel de bine un șarpe putea să mă învenineze pe când dormeam amețit de vin!

48 - 50. Tu m-ai ucis spre a fi pe placul lui Sugrīva. Dacă întâi veneai la mine, eu pe Sita ți-o aduceam din prima zi, pe Ravana îl ucideam în luptă sau ți-l aduceam cu juvățul de gât! Ascunsă de-ar fi fost sub unda mării sau pe tărâmul celălalt, eu pe Maithili o găseam și o aduceam la tine, așa cum a fost dusă Śvetā la Aśvatari!

51 - 52. Se cuvine și e drept Sugrīva să aibă domnia țării după mine. Dar nu-i fărâmă de dreptate să fiu ucis astfel - viața ni se sfârșește atunci când ne sosește ceasul, dar e vrednic de tine să reușești lovindu-mă din ascunziș? Răspunde-mi după ce mai chibzuiești."

53. Se chinuie amarnic măreţul fiu al regelui zeilor; cu trupul străpuns, cu gura iască, își pierde glasul și la urmă tace, privind spre Rama cel luminos ca Soarele.

18[57]

1 - 3. Rama a răspuns vorbelor aspre dar care păreau drepte, rostite cuviincios de Vāli, cel care acum avea mintea-ncețoșată de rana ucigașă; către cea mai vrednică maimuță, spre regele Vāli - biet soare fără strălucire, nor secătuit, foc ce se stinge - astfel Rama a grăit:

4 - 6. -„De ce mă dosădești cu-atât amar, când de *dharma*, *artha*, *kama* și nici de mersul lumii tu n-ai niciun habar? De ce vorbești cu atâta ușurință, fără să-ntrebi bătrânii, pe înțelepții învățători? Pământul acesta cu munții lui, cu păduri și crânguri, cu oameni, păsări și jivine sunt toate ale regilor din stirpea lui Ikșvāku. Pedeapsa și răsplata țin asemenea de ei.

7 - 11. Bharata, cunoscător al *dharm*-ei, *arth*-ei și *kam*-ei, domnește peste acest pământ ca rege drept, pentru care vorba-i sfântă și fără ascunzișuri - el împarte mustrarea și răsplata. La porunca sa, noi doi și alții încă dintre regi cutreierăm

[57] Replica lui Rama reprezintă unul din episoadele cele mai controversate ale epopeei, interpretarea sa variind după școli și exegeți. După părerea mea, trebuie să vedem aici nu atât o „duplicitate" a lui Rama, cât un stadiu foarte vechi al gândirii indiene, corespunzând sofisticii grecești, un nivel obligatoriu premergător logicii constituite. Dacă distihurile 1-36 se axează pe moralitate, 37-44 argumentează pornind de la opoziția om-animal, ceea ce este surprinzător față de atitudinea cavalerească a lui Vāli, recunoscută în restul acestei cărți. Analiza acestui episod central în acțiunea cărții *Kișkindhā* este făcută de Rosalind Lefeber, *op. cit.*, pp. 45-50.

această lume pentru ca *dharma* s-o împlinim în faptă. Din calea dreaptă cine se abate, când Bharata, un tigru printre regi, împărățește peste acest tărâm? Voia lui a fost ca noi toți, precum ne e menirea, să apărăm virtutea și *dharma* s-o păzim, iar cei care dreptatea o sfidează să-și primească osânda cuvenită.

12 - 14. Purtat de patimi, te-ai depărtat de dreapta cale a domnitorilor și *dharma* ai călcat - aceasta te-a pierdut! Trei părinți are cel ce urmează a dreptății cale: <firescul> tată, fratele mai mare și cel care îl hrănește cu înțelepciune[58]; la fel, fiul <din sângele său>, fratele mai mic, învățăcelul sunt toți fiii săi - astfel hotărât-a *dharma*!

15 - 16. O, maimuță săltăreață! Greu de pătruns e *dharma* în esența ei subtilă chiar de către cei mai cuvioși; sălășluiește-n inimile toate, prin ea, tot ce e viu cunoaște binele și răul! E firea ta ușoară din născare, sfetnicii tăi au mințile necoapte - un orb din naștere ai fost, condus de cei care n-au văzut nicicând; cum oare ai putea tu *dharma* s-o pricepi?

17 - 21. Tu nu ai dreptate cu vorba rea și mânioasă să îți arunci disprețul asupra mea; limpede voi arăta aceasta ca să-nțelegi pedeapsa care te-a lovit. Legea veșnică tu ai călcat, căci siluit-ai soția fratelui mai mic, trăind cu Rumā deși Sugrīva este încă-n viață; de aceea osânda-i meritată! Eu nu văd altă cale decât pedeapsa cuvenită, atunci când cineva de bună-voie calcă obiceiu-ndătinat și *dharma*, o rege al neamului *vanara*!

22 - 25. Războinic sunt, născut în neam de seamă și nu pot păcatul să ți-l fac uitat și să te iert! Dacă neînfrânarea cuiva îl face să calce *dharma* față de vreo fiică, soră sau cumnată, *smṛti*[59] îi cere cu viața să plătească. Bharata e un rege vrednic care *dharma* o urmează-ntocmai, iar noi porunca îi ascultăm, pedepsindu-i pe nelegiuții duși de desfrânare dincolo de lege; cum ai putea să scapi atunci de a ta osândă?

26 - 27. Neclintită e prietenia mea cu Sugrīva, la fel cum e frăția cu Lakṣmana. Eu am jurat să îl ajut soția să își recapete, din nou să ia domnia; el mi-a jurat la fel. Rostit-am acestea în fața neamului *vanara*, cum aș putea să le încalc și cinstea să-mi păstrez?

---

[58] Este vorba de magistrul său -*guru*.
[59] Tradiția legii cutumiare; v. Huet, s.v.

28 - 30. Ești rege, deci te pleacă în fața pedepsei pe care o cere *dharma*<pentru știutele păcate>, înțelege că este drept s-ajut un prieten fără vină aflat într-o strâmtoare. Tu ai fi făcut la fel dacă știai ce este *dharma*.

31 - 36. Ascultă ce a spus Manu, cuvinte drepte, mult prețuite de învățați[60]:

«Dacă păcătoșii sunt pedepsiți de regi, curați vor fi de vechea lor greșeală și vor urca în rai alături de cuvioșii cei făcători de bine;

un hoț va fi curățat de vechiul său păcat dacă regele îl pedepsește sau îl iartă; însă regele va lua, iertându-l, asupră-și a fărădelegii pată.»

Demult, regele Māndhāta - strămoșul meu preavrednic de-amintire - a pedepsit amarnic pentru păcatul său un *śramaṇa*[61] cuvios; așa fac domnii ce se-ngrijesc de țară. Fărădelegi se-ntâmplă doar când regele nu e bun veghetor, dar atunci el trebuie greșeala să-și răscumpere cumva.

Viteazule, tu moartea nu-ți mai plânge! Nu suntem volnici niciunul dintre noi, ci sub porunca legii, și drept primit-ai osânda *dharmei*!

37 - 44. Tu, cel mai mare printre roșcatele ființe[62], ascultă încă o pricină îndreptățită ca să îți uiți mânia. Nu simt căință pentru fapta mea nicicum, căci pe față ori din ascunziș, oamenii prind jivinele cu lațul, cu momeala sau cu alte meșteșuguri. Fie că fug speriate sau stau neștiutoare, oamenii le hăituiesc și le omoară pentru carne, pentru blană și nu se rușinează; chiar *rājarșii* [63]cei pricepuți în spusa *dharmei* vânează deseori! Aveam tot dreptul să te săgetez - chiar dacă pe Sugrīva-l înfruntai - căci fiară ești de prin copaci[64]! O, tu cel mai bun dintre *vanara*, de la rege izvorăsc *dharma*, viața și norocul! Nu-i răni, nu-i ocărî țipând, nici nu-i disprețui, căci zei

---

[60] «Un brahman care a furat aur se va duce la rege și își va mărturisi fapta, spunând:„Stăpâne pedepsește-mă!” Luându-i toiagul, regele îl va lovi o singură dată; prin moartea sa hoțul este purificat…», Legile lui Manu, XI, 100-101, ed. Oxford, 1886, p. 451.«Regatul regelui care își primește partea de bunuri (=venitul regal) deși el nu pedepsește hoții va fi tulburat, iar el(=regele) va pierde cerul (= locul în rai)»; Legile lui Manu, IX, 254 pp. 386-387. Textul dintre paranteze îmi aparține.

[61] Ascet cerșetor.

[62] *Hari* - roșcat, roib; nume curent pentru maimuțe, deoarece erau considerate copii divinității Harī, fiica lui Kaśyapa. Pasajul este interpretat ca un răspuns la distihurile 4,19,29-30 și 37-39.

[63] Unul dintre nivelurile pe care le poate atinge un *ṛși*-înțelept din casta kșatrya; superior este *brahmarși* - *ṛși* din casta brahmană; vezi episodul Viśvamitra din cartea întâi.

[64] *śākhāmṛga* - animal de pe creangă, maimuță.

întrupați ce umblă pe pământ sunt regii! Necuvenita ta mânie se revars-asupra mea, deși urmez neabătut învățătura lăsată mie de strămoși!”

45 - 46. Amarnic se întristează Vāli; vină nu mai găsea în faptele lui Rama, căci pătrunsese cu mintea limpezită vrerea *dharmei*. Rugându-se cu brațele-ndoite regele *vanara* spuse:

47 - 49. -„Adevăr grăit-ai, tu, cel mai drept dintre oameni, și cel căzut din cinste nu poate un nobil să înfrunte, o, Raghava! Uită supărarea pentru vorbele neroade rostite înainte, din marea mea mânie și multa mea prostie; nu-i potrivit cu faima ta ca pentru ele ciudă să îmi porți! Tu singur cunoști căile spre desăvârșire[65], binele supușilor e bucuria ta cea mare, iar gândul tău e fără greș, căci tu cunoști chiar miezul firii!

50 - 53. Adevărat e, cum ai spus, că pân-acum eu am călcat hotarul *dharmei* mult prea des - mă iartă tu, cel care ești întruchiparea dreptei legi, și ocrotește-mă! Nu-mi plâng eu soarta, nici nu jeluiesc de mila Tārei sau pentru rudenii! Dar lacrimi vărs pentru Aṅgada, viteazul cu brațe ferecate în cercuri aurite. E fiul meu născut de Tārā și scump mi-a fost de când pe lume a venit, căci podoabe-i sunt nenumăratele virtuți; de-acum va fi singur, întristat de dorul meu și pustiit precum un eleșteu secat. Vrednic se arată de ocrotirea ta, căci este tânăr, puternic și neprihănit.

54 - 59. Iubește-l la fel de mult ca pe Sugrīva, Lakṣmana sau Bharata: tu ești scutul și pedeapsa pentru Sugrīva și pentru Aṅgada, tu îi îndrumi și le arăți ce-i bine și ce-i rău. Rogu-te, înduplecă-l pe Sugrīva să n-o alunge din vina mea pe Tārā, sărmana urgisită, căci voia ta îl face să domnească peste țară, peste lumea-ntreagă, apoi, prin voia ta, s-ajungă chiar în cer! Soarta m-a împins la luptă, deși regina m-a oprit, căci eu urma să pier de mâna ta!” astfel grăi Vāli, apoi tăcu.

60. Rama îl alină pe Vāli cu vorbe blânde, pline de adevăr, aducătoare de pace și de liniște:

---

[65] Am tradus prin „ tu singur cunoști căile spre desăvârșire”sintagma *dṛṣṭārthatattvajñaḥ*: cel care cunoaște adevăratul înțeles al principiilor esențiale. Principiile la care se face referire aici sunt - după traducătorii indieni - *dharma* (=ceea ce este drept din punct de vedere moral/religios), *artha* (=folositor din punct de vedere material), *kāma* (=ceea ce este plăcut) și *mokṣa* (=eliberarea[de pasiuni, de tulburare]).

61 - 64. -„Nu te tulbura pentru acestea, nici pentru tine; tot ce s-a întâmplat a fost urmarea *dharmei*. Nu dispera, căci vina și pedeapsa pe măsură sunt legate împreună; pedeapsa înseamnă curățire de păcat - ești de-acum fără greșeală în fața *dharmei*, te-ai întors pe calea dreaptă! Din inimă gonește durerea, nălucirea și frica - nu poți soarta să o schimbi! Aṅgada va trăi alături de Sugrīva și de mine așa cum a crescut pe lângă tine, nu te-ndoi de asta!”

65. După ce a ascultat mângâietoarele cuvinte ale măritului Rama, Vāli spuse împăcat:

66. -„Viteazule fără de seamăn, cu Indra pe potrivă, mă iartă pentru vorba nesocotită pe care chinul groaznic al rănii făcute de săgeata ta și necunoașterea m-au făcut să le rostesc la început!”[66]

19

1 - 2. Rănitul rege al neamului *vanara* nu mai putu răspunde îndreptățitelor cuvinte ale lui Rama. Zăcea lovit amarnic de trunchiuri și de steiuri, străpuns la urmă de săgeata lui Rama el se stingea și nu mai știa de sine.

3 - 7. Tārā, soția-i legiuită, află că neînfricatul Vāli a pierit în luptă lovit de săgeata lui Rama; îngrozită de vestea înspăimântătoare, ea pornește-n goană din adăpostul peșterii[67] <spre câmpul de bătaie>, urmată de Aṅgada. Străjerii prințului s-au înfricoșat de moarte văzându-l pe Rama cu arcul în mână și bir dădură cu fugiții. Regina văzu venind spre ei oștirea risipită, gonind precum o turmă fugară când baciul a murit. Speriați erau fără de margini, căci regele pierise și le părea că dardele lui Rama din spate îi vânează; Tārā se-apropie de ei și astfel cuvântează:

8 - 9. -„O, *vanara*, în slujba cui sunteți, dacă lăsați în urmă viteazul ca un leu ce va fost rege? De ce vă temeți voi anume? De ce fugiți mâncând pământul? Prâslea pe

---

[66] Distihurile 65-66 sunt interpolate, deoarece sunt în contradicție cu *śloka* imediat următoare și repetă versurile 48-49.

[67] Peștera este refugiul palatului din Kiṣkindhā. Străjerii formează escorta lui Aṅgada.

fratele mai mare l-a ucis cu armele lui Rama pentru domnia țării; voi de ce vă-nspăimântați?[68]

10. Astfel răspunseră reginei maimuțele ce chipul și-l schimbă după voie, rostind cuvinte care păreau cuminți în clipa de nevoie:

11 - 17. -„Din cale te întoarce doamnă cât fiul îți trăiește, cu grija ta pe Aṅgada îl păzește, căci astăzi zeul morții în Rama s-a preschimbat și pe Vāli îl răpește! Rama a fărmat copacii și stâncile pe care Vāli le-a aruncat spre el, apoi cu fulgere, nu cu săgeți, el l-a trăznit pe rege[69]. Atunci când viteazul pe potriva lui Indra a fost ucis, oștirea s-a risipit în patru zări. Să-nchidem pe dată porțile cetății, pe fiul lui Vāli să-l înscăunăm degrabă, iar neamul săltăreț îl va urma fără crâcnire! E codrul plin de surghiuniți care vor pune mâna curând pe-ntăritură; unii își au nevestele cu ei, dar altora le-au fost înstrăinate, de aceștia noi ne temem!"

17. După o clipă de gândire, Tārā surâse-amar și ca o regină răspunse maimuțelor cu mintea scurtă[70]:

18 - 19. -„ Mai au un preț regatul, fiul ori viața mea când soțul meu, neînfricatul Vāli, se stinge? Vreau să ating măcar tălpile celui ucis de Rama!"

20 - 24. Apoi, jelindu-se, ea începu să își lovească capul și sânul deopotrivă cu mâinile-amândouă, gonind spre Vāli. Atunci ea îl văzu căzut pe cel care zdrobise demoni, care zdrobea munții precum trăsnetul lui Indra și nu fugea nicicând din lupte; cel care era odată furtună și străfulgerare zăcea fără de vlagă, un nor din care ploaia s-a prelins. Părea a fi copacul cel sfințit[71], împodobit cu flamuri, slăvit de

---

68 Versurile prezintă diverse dificultăți de interpretare, una dintre variante fiind că Tārā dorea știri despre luptă, cu sensul: „oare fratele mai mic l-a ucis pe fratele mai mare?" Deoarece respectiva traducere contrazice distihul 3, am preferat să văd aici o adresare sarcastică a reginei, pe drept cuvânt supărată pentru lașitatea supușilor.

69 Este o descriere complet diferită a luptei, înfruntarea cu Sugrīva este omisă, confruntarea lui Vāli cu Rama fiind directă și de durată.

70 Alt pasaj interpretat contradictoriu; traducerea a căutat să împace divergențele, dar aici expresia „ zâmbind frumos" nu își găsește locul.

71 *caitya* - un arbore sacru, adorat în satele Indiei. Garuḍa - vulturul lui Vișnu - se hrănește cu șerpi, de aceea identificarea lui Sugrīva cu un șarpe - așa cum propune una dintre traducerile indiene - nu pare verosimilă; ar fi de așteptat paralela șarpe= greșeală, păcat . Am omis *śloka* 23, unde Rama este comparat cu un tigru care își ucide prada pentru carne.

lumea-ntreagă, dar prăbușit din slava-i de vulturul Garuḍa, căci șarpele se ascundea într-însul.

25 - 27. Regina îl văzu pe Rama sprijinit în arcu-i fără seamăn și lângă el pe Sugrīva și Lakșmana, dar merse înainte spre bărbatul pierit în bătălie; deodată, de atâta jale, simțirile își pierde. Trezindu-se ca dintr-un somn, ea strigă spre cel prins întru arcanul morții: „o, nobilul meu soț!”

28. Țipătul ei sună ca strigătul vulturiței mării, iar Aṅgada la plânsul ei se-alătură cu plânsul; văzându-i astfel, pe Sugrīva l-au cuprins amare remușcări.

20

1 - 3. Văzându-și soțul zăcând în țărână, străpuns de săgeata pornită din arcul lui Rama, frumoasa Tārā îngenunche și-l prinse cu brațele. Privindu-l pe Vāli - altădată puternic precum un elefant, semeț ca munții, acum sărman copac frânt din rădăcină - ea își începu jelania.

4 - 7. - „Viteazule nebiruit în lupte, spaima vrăjmașilor, tu rege al neamului *vanara* de ce nu-mi răspunzi mie, oropsitei? Ridică-te, regii nu dorm în țărână, ci în culcușul lor domnesc! Stăpâne al Pământului întreg, am înțeles că tu pământul îl iubești mai mult decât pe mine, căci m-ai lăsat de-acum, iar glia o cuprinzi ca pe iubită, în brațe strângând-o cu ultima putere! Tu ești legiuitul domn peste Kișkindha, dar o părăsești pentru minunata Kișkindha ce ți s-a ctitorit în ceruri![72]

9 - 10. Tu, cea mai mare dintre căpetenii, ajuns-ai ceasul tău din urmă și pleci spre cer, dar eu rămân fără noroc, pierdută în oceanul întristării! Mai tare decât piatra mi-e inima, socot, căci nu a fărâmat-o în mii de așchii durerea mea cumplită: bărbatul mi-am văzut ucis!

---

[72] Distihul 8 care urmează pare nelalocul lui aici, fiind probabil o interpolare: „tu pui capăt plimbărilor noastre prin pădurile înmiresmate”.

11 - 12. O, rege! Culegi acum ce-ai semănat - pe Sugrīva l-ai izgonit și i-ai răpit soția! Eu ți-am dat un sfat prielnic, pornit din cugetul curat; tu, cu mintea amăgită, n-ai vrut să-l iei în seamă! [73]

14 - 15. Neîndoielnic a sosit și clipa ta din urmă; nimeni nu înfrânge moartea. Tu, cel pe care nimeni nu putea să îl supună, te pleci în fața lui Sugrīva! Până acum nu am cunoscut lipsurile, nici suferința, dar mă văd deodată ca un copil fără părinți, urgisită să fiu văduvă!

16 - 18. Din toana unchiului, într-o clipă de mânie, ce pacoste îl va lovi pe sărmanul meu Aṅgada, pe care eu l-am crescut cu dragoste de mamă? O, fiule privește-ți bine tatăl cel iubitor de *dharma* - nicicând nu-l vei mai vedea!

19. Spre alte lumi pornești acum, o, rege: sărută-ți pe frunte fiul, mirosul lui îl simte, durerea-i o alină și dăruiește-i sfatul tău din urmă!

20. Măreață fapt-a împlinit Raghava ucigându-te pe tine; oricât de -ndatorat ar fi către Sugrīva, plăti el totul deodată și mult, mult peste!

21. De-acum poți huzuri, Sugrīva! Dușmanul frate a pierit, pe Ruma o ai iarăși lângă tine și-ntreagă ai împărăția!

22. Vāli, tu stăpân al nostru, de ce nu vrei să îmi răspunzi mie, celei care-ți este cea mai dragă, cea care te jelește? Dacă vorbesc fără de rost, alături stau celelalte, frumoasele-ți soții!"

23. Atunci, toate *vānarī*[74] câte erau prin preajmă au început să lăcrimeze și să-l îmbrățișeze pe Aṅgada, bocind la rândul lor[75]:

24. - „Viteazule cu brațele vânjoase împodobite cu brățări, de ce pornești către cereștile lăcașuri, lăsându-l singur pe dragul tău Aṅgada? Nu se cuvine să părăsești un fiu atât de bun și care-ți seamănă la fapte!"

---

[73] Versul care urmează este probabil interpolat deoarece întrerupe logica argumentării: „13.Slăvite, de-acum vei cuceri frumoasele, tinerele *apsare*, căci ușor de tot se-nduplecă inima cereștilor dănțuitoare!"

[74] Femininul de la *vānara*; ca și în cazul numelor Rāma și Sītā, am scris peste tot *vanara* pentru mai multă simplitate, deoarece este vorba de cuvinte folosite foarte frecvent.

[75] Distihul 24 este atribuit fie soțiilor lui Vāli, fie reginei Tārā; am preferat prima variantă.

25. „- Dac-am greșit față de tine, iartă-mă - mai zise Tārā[76] - viteazule, îți cad acum eu la picioare!"

26. Frumoasa Tārā șezu printre femei, plângând cu foc; ea hotărî să se jertfească și se aruncă pe pământ pe lângă Vāli.

21

1. Precum o stea căzută din tării astfel părea regina întinsă în țărână; de ea se-apropie Hanuman, cel mai bun din neamul roșcatelor maimuțe, vrând cu blânde vorbe amarul să-i aline:

2 - 5. -„Tot ce trăiește-n lumea asta pieritoare va să culeagă rodul faptelor de odinioară, bune - rele cum au fost! Pe cine jelești astfel, când jalnică îți este starea? Mila ta spre cine se îndreaptă, când vrednică tu însăți ești de milă? Plăpând e trupul acesta ca bulele de aer[77] - merită să-l plângi? Viu este fiul tău, de el te îngrijește de acum; Aṅgada va să aibă grijă, la rândul său, de datinile cuvenite pentru tată. Vezi preabine cum toate-s schimbătoare în viața noastră, de aceea o prințesă înțeleaptă agonisește multe fapte bune.

6 - 8. Mulțimi nenumărate[78] nădejde aveau întru acest viteaz, dar el își vede ziua cea din urmă; precât a domnit cu bună judecată, împăciuitor, darnic și iertător, tot astfel va fi și partea lui din cer - de aceea nu-i potrivit să îl jelești. De acum, stăpână, tu ocrotești regatul, vitezele maimuțe[79] și pe Aṅgada, fiul tău.

9 - 11. Frumoasă doamnă, întărește-i pe aceștia doi[80], copleșiți acum de amarnică durere; din voia ta Aṅgada să domnească peste țară și să împlinească la timpul cuvenit datoria de fiu față de regele ce moare. Vremea potrivită este pe regele cel

---

[76] Am completat „mai zise Tārā" pentru claritate.
[77] *Budbuda* - „o bășică (deseori un simbol al oricărui lucru trecător)" din *buḍabuḍa*-„cuvânt onomatopeic care imită sunetul făcut prin scufundarea unui obiect în apă", Monier-Williams, p. 733.
[78] Numărul maimuțelor variază în variantele textului -„mii și sute" sau „mii, milioane și zeci de milioane".
[79] Textul vorbește de regatul unde stăpânesc maimuțele roșcate și urșii, maimuțele fiind descendente ale unui urs primordial, creat de Brahma.
[80] Aṅgada și Sugrīva.

mort să-l ardem, apoi Aṅgada domnia să o ia, urcând pe tron - doar astfel pacea-ți vei găsi!”

12. Tārā, chinuită de durere, răspunse vorbelor lui Hanuman:

13 - 16. -„De-ar fi o sută de fii deoparte leiți fiind cu Aṅgada, iar de alta soțul meu, spre cel căzut eu m-aș întoarce să-l îmbrățișez! Rost are cumva să cârmuiesc regatul eu ori să-l întronez pe Aṅgada, când unchiul său Sugrīva e pe-aproape și priceput la toate? Hanuman ce ai grăit nu-i cu putință - tatăl de fiu se îngrijește ocrotitor de fiu, nu maica! De acum doar o faptă mai este potrivită cu firea mea și rangul meu: să fiu alături de rege pe tărâmul celălalt, cum alături i-am fost pe lumea asta, odată cu el să ajung în locul de odihnă!”

22

1 - 2. Abia respiră Vāli și vlaga-ncet se duce; prin ceață el întâi îl vede pe Sugrīva și lui cu drag îi vorbește astfel:

3 - 6. -„O, Sugrīva, nu-i potrivit să mă osândești pentru surghiunul tău și restul de păcate, căci soarta mintea mi-a orbit ca să nu înțeleg unde mă mână! Nu ne-a fost dat s-avem bucurie unul de la altul, nici fericirea obișnuită între frați, ursita ne-a croit o altă cale. Pornesc spre tărâmul lui Vivasvan, lăsând în urmă întinsa noastră țară, belșugul, faima vană; socotesc de aceea nimerit ca tu să primești domnia peste poporul pădurean.

7 - 12. Războinicule rege, s-ar cuveni să-ndeplinești orice rugă facută de mine în acest ceas din urmă, chiar dacă nu va fi ușoară! Privește spre Aṅgada, vezi cum zace prăbușit, cu fața-nlăcrimată! Mai drag îmi este decât viața însăși - el acum de mine se desparte! A fost crescut în bucuria vieții, fericirea pe drept i se cuvine; poartă-i de grijă - nimic să nu-i lipsească, ca pe un fiu veghează-l! Prințe, fii pentru el părinte, purtător de grijă, ocrotitor la vreme de primejdii! Fiul Tārei este la fel de viteaz ca tine și vrednic îți va sta alături în bătălia cu *rakșasa*.

13 - 14. Iar fiica lui Sușena[81] este plină de înțelepciune și știe să pătrundă lucrurile ascunse, prevăzătoare când suntem la ananghie; nu greșește niciodată - Tārā neclintită în spusa ei și ceea ce spune trebuie să se-mplinească neîndoielnic.

15. Ajută-l fără preget pe Rama în căutarea sa - nedemn ar fi să faci altfel și mânia lui te-ar paște.

16. Pune-ți la gât colierul fermecat, Sugrīva - s-ar întina de mi-ar atinge trupul fără viață și puterea i-ar păli."

17 - 18. Astfel vorbi Vāli, cu dragoste de frate, iar bucuria biruinței s-a stins în mintea lui Sugrīva precum lumina Lunii înghițite de Rāhu; vechea vrăjmășie din suflet îi pieri și primi darul fermecat.

19. Scăpat de grija ghirlandei aurite și gata să pornească spre alt tărâm, Vāli grăi duios către Aṅgada, fiul ce stătea aproape:

20 - 23. -„ O, fătul meu cu braț puternic! Eu te-am crescut cu drag până acum, dar Sugrīva nu te va-ngădui la fel. De aceea voiei lui te pleacă - de-ar fi la bucurie ori la greu, în vreme bună sau restriște fii credincios doar lui Sugrīva. Nicicând nu lega prieteșug cu ai lui vrăjmași, nici cu sprijinitorii lor. Păstrează buna cumpănire față de ceilalți: nu te destăinui în toate, nu fii nici dușmănos și-n tine mereu tu chibzuiește bine totul."

24. Viața lui se scurse rostind aceste vorbe. Vāli zăcea cu ochii-ntorși, cu colții dezgoliți, lovit de-amarnica săgeată.

25. Atunci cei mai buni dintre *vanara* și căpeteniile oștirii începură a jeli[82]:

26 -30. - „Atunci când stăpânul ei a pornit spre ceruri întreaga Kiṣkindhā cu munții, pădurile și grădinile ei minunate a fost cuprinsă de o tristețe fără margini, iar vitejii au pierdut bucuria vieții. Vāli străbătea pădurea ca o furtună, urmat de un vârtej de flori și fructe care se revărsau asupra lui - de acum cine va mai avea atâta putere? Vāli, eroul cu suflet mare, s-a luptat zi și noapte, fără de răgaz, vreme de cincisprezece ani cu Golabha, *gandarva* cel cu umeri largi; într-al șaisprezecelea el

[81] Tārā.
[82] Repartiția versurilor diferă în variantele indiene.

l-a răpus cu colții săi puternici pe Golabha, iar de-atunci n-am cunoscut noi teama! Vai, cum s-a putut să moară Vāli?”

31. Nevârstnicele maimuțe stăteau acuma năucite, precum juncanii când în codrul plin de fiare leii ucid taurul care merge-n fruntea cirezii.

32. Privind chipul fără viață, Tārā se scufundă în oceanul durerii. Ea îl cuprinde pe Vāli ca lujerul care-mbrățișează copacul prăbușit sub fierul securii.

23

1. Amușină de-aproape[83] atuncea Tārā fruntea regelui plecat din astă lume și soțului pierit grăi amare vorbe.

2 - 5. -„Viteazule, n-ai luat seama la vorba mea prevăzătoare, iar acuma zaci pe aspra glie printre bolovani! O, stăpâne al neamului *vanara*, țărâna pare să-ți fie mai dragă decât mine, în brațe ai prins-o și nu vrei să îmi răspunzi![84] Tu, cel neînfricat pornit mereu spre fapte vitejești, te-ai plecat în fața lui Sugrīva cel fugărit de tine - ce soartă nemiloasă! Preaputernice, au venit să ți se-nchine mai marii neamului și stau în preajmă jelind amarnic, iar Aṅgada hohotește fără încetare. Dacă-i auzi pe ei, pe mine care te chem, cum nu te scoli?

6 - 12. Zăceau cândva la fel vrăjmașii cei uciși de tine; viteazule din mândră stirpe prea mult iubești războiul! Eu sunt orfană de azi-nainte; cum bine spus-a un înțelept, o fată n-ar trebui măritată cu un voinic războinic! Iată-mă pe mine: soție de erou, apoi într-o clipă doar văduvă! mândria mea pe-această lume, limanul meu statornic sunt spulberate, iar eu mă duc afund într-un ocean de întristare! Plămădită din cremene mi-e inima socot, căci nu s-a fărâmat în sute de bucăți când bărbatul mi l-am văzut ucis! El îmi era soț, prieten scump, erou nebiruit cu inima de-a pururi iubitoare - vai, acum ajunse la ultimul său ceas! De ar avea mulțime de copii, belșug

[83] Textul are *samupajighrantī*= *sam - upa - jighrantī* „a mirosit de foarte aproape”, tradus excesiv de elegant în variantele indiene drept „ a sărutat”. Tārā se află la hotarul dintre animalic și uman, gestul fiind natural pentru firea ei și rămâne emoționant.

[84] Versurile repetă pasajul 20,4-7; *sarga* 23 are multe părți comune cu *sarga* 20, încât pare o variantă a capitolului respectiv. Pentru motivele care m-au făcut să o păstrez v. comentariul la *sarga* 24; pentru a evita monotonia am folosit uneori în versurile identice cu acelea din 4,20 sinonime, dar nu am modificat sensul frazelor.

de grâne, nenumărate bogății, femeia fără de bărbat în ochii tuturor doar văduvă rămâne!

13 - 16. Viteaz fără de seamăn, cum se poate să zaci în balta purpurie ce-a izvorât din trupul tău? O, voinice! cum poate brațul meu să te cuprindă, când colbul și cheagurile te înveșmântă? Sugrīva văzut-a împlinită dorința sa născută din dușmănie fără seamăn; o săgeată a lui Rama l-a mântuit de teamă! Săgeata împiedică acum îmbrățișarea mea <și stau nehotărâtă> privind zadarnic către tine.”[85]

17 - 21. Atunci Nīla < un fruntaș printre *vanara* >[86] veni și smulse cu greu din piept săgeata, așa cum ar fi scos un șarpe din văgăuna unui munte; ea strălucea precum raza Soarelui când se coboară spre apus și se ascunde după piscuri. Din leșul cel rănit au izbucnit atunci șuvoaie ca râuri arămii, dar lacrimile Tārei spălau trupul colbuit. Ea se întoarse spre Aṅgada și spuse fiului care avea ochii înroșiți de-atâta plâns:

22 - 23. -„Vezi copile sfârșitul groaznic pe care vrăjmășia, prin haine fapte, l-a adus tatălui tău! O, fiule te pleacă și cinstește-l pe regele ce pornește spre tărâmul lui Yama, înveșmântat în purpură ca Soarele din zori!”

24. Astfel îndemnat de maica sa, Aṅgada cuprinse cu brațele vânjoase picioarele părintelui său și-i spuse: „< Tată > sunt eu, Aṅgada!”

25 - 30.[87]- „De ce taci și nu-l mai binecuvântezi pe-al tău vlăstar, precum făceai întotdeauna, urându-i «să ai mulți ani, Aṅgada »? noi doi privim trupul fără viață la fel cum vaca și vițelul privesc spre taurul cel mare ucis de leu! Ai vrut să verși paos de război și te-ai scăldat apoi în apele născute de săgeata lui Rama; dar cum de te-ai îmbăiat fără de mine când sacrificiul s-a-ncheiat? Unde e darul de aur al zeului zeilor, purtat de tine-n bătălii? O, mărite, deși viața a plecat, regeasca slavă rămăne pururea cu tine, cum Soarele adastă și după ceasul de apus pe lângă Meru! Vai, eu

[85] Una dintre traducerile indiene interpretează versul în sensul că scoaterea săgeții ar putea să îl ucidă pe Vālī, de aceea am adăugat cuvintele dintre paranteze.
[86] Personaj care va apărea în continuare; am adăugat cuvintele dintre paranteze pentru clarificarea textului după exemplul uneia dintre traduceri.
[87] Vorbește din nou Tārā.

nu m-am priceput să te opresc și vorba nu mi-ai ascultat! Tu ai pierit, iar eu și fiul meu suntem pierduți, căci Śrī[88] ne-a părăsit!”

24

Episodul din cânturile 20-25 cuprinde aproximativ 200 de ślokaḥ din cele 500 (sargaḥ 12-25)care descriu evenimentele începând de la prima confruntare dintre Sugrīva și Vāli până la incinerarea acestuia din urmă. Vāli este plâns de două ori de soția sa (cânturile 20 și 23), două capitole cuprind sfaturi (cele date de Hanuman în sarga 21 și de Valī în sarga 22), iar capitolul 24 este o interpolare evidentă[89]*, deși devenită venerabilă prin vechimea ei. Existau două variante pentru a obține coerența relativă a unui pasaj extrem de lung și plin de repetiții: să elimin cânturile 23 și 24 sau să îl păstrez pe primul, elimnându-l pe cel de al doilea, oricât de popular ar fi în edițiile populare indiene. Deoarece trebuia să existe un text care să facă legătura dintre moartea lui Valī și arderea lui, am considerat utilă păstrarea*

celor 30 de ślokaḥ din cântul 23, eliminând cele 44 din cântul 24. Sarga 24 îl prezintă pe Sugrīva ros de remușcări când își reamintește că Valī îi crușase viața. Deoarece păcatul fratricidului îl apasă, el dorește să se jertfească în flăcările rugului pregătit pentru Valī. Tārā îi cere lui Rama să o străpungă cu aceeași săgeată cu care l-a ucis pe soțul său. Deși regele va ajunge în ceruri, argumentează ea, nici raiul nu va fi rai pentru Valī dacă nu va fi alături de Tārā .

25

1. Erau mâhniți la fel cu ei și Rama și Lakșmana. Rama, vlăstarul din neamul lui Kākutstha cu vorba îi mângâie pe Sugrīva, pe Tārā și pe Aṅgada:

2 - 11. -„Nu poți cu bocetul să-nvii morții, de aceea trebuie să-ndeplinim orânda cât avem timp[90]; ați vărsat destule lacrimi, trebuie să ne întoarcem treburile lumii, căci ne zorește vremea. Ursita este principiul lumii, soarta dă îndatoriri fiecărei ființe și

[88] Zeița norocului și frumuseții.
[89] Deși optează pentru păstrarea sa, chiar editorii indieni recunosc diferența de versificare și grandilocvența cântului 24. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 23, n. 72, arată că această interpolare este caracteristică variantei sudice a *Ramayanei*.
[90] După comentatorii indieni intervalul limită pentru incinerarea trupului este de zece ore.

ea îi dă mijloace să le împlinească! Nimeni, nici chiar Śiva, nu poate porni ceva, îndemna sau opri pe cineva, nici nu-i poate da îndatoriri cuiva[91]! De propria ei fire e lumea guvernată, iar firea însăși de Timp e cârmuită! Zeul nu poate supune Timpul, nici abate, grăbi sau evita, căci nimeni nu poate încălca hotarul firii proprii! Timpul n-are părtinire, nu ține seamă de prietenie, rudenie sau curaj; nimeni nu poate porunci Timpului deoarece el este însuși începutul. Totuși, un înțelept poate pătrunde cu vederea sa netulburată rostul întâmplărilor ce se ivesc de-a lungul vremii. Porunca Timpului stăpânește *dharma, artha* și *kama*. Vāli, regele mamuțelor, e mort, iar rodul binecuvântat al faptelor sale au fost bogăția și bucuriile în această lume, iar în cer un loc pe potriva dreptății sale și nepsării pentru propria viață. Prin aceasta el are în ceruri un loc ales, iar noi nu se cuvine să-l plângem; mergeți să îndepliniți îndatoririle față de el".

12. După ce fratele său își termină spusa, Lakșmana îi vorbi cu blândețe lui Sugrīva care se pierduse cu firea:

13 - 18. -„O, Sugrīva! Pregătește împreună cu Tārā și Aṅgada cele de trebuință pentru arderea lui Vāli! Poruncă dă să se adune bușteni mari, bine uscați, lemn de santal; liniștește-l pe Aṅgada, fă-l să uite gândurile de copil, căci de acum tu stăpânești cetatea! Aṅgada să adune ghirlande felurite, straie, unt limpezit, ulei, miruri parfumate și câte altele mai sunt. Tāra[92], găsește năsălie și voinici care iute să poarte trupul lui Vāli!"

19. Lakșmana, fiul Sumitrei și nimicitorul vrăjmașilor, zise acestea și stătu lângă fratele său.

20- 21. Auzindu-l pe Lakșmana, Tāra intră iute și cu firea tulburată în peștera cetate să caute un palanchin. Sări deasupra, lăsâdu-se purtat de voinici *vanara*.

22 - 26[93]. *Palanchinul cel iute, făurit de Viśvakarma[94] a fost adus. Purta pe el un tron măreț și semăna în totul cu vimāna, cereștile căruțe în care zboară sufletele sfinte. Pe dinafară el avea ciopliturí fără de seamăn, făcute de măiestre mâini:păsări și copaci, munți și dealuri, pedestrași păzeau pe la ferestre și răsuflători, iar ele toate*

---

[91] Pasaj dificil pe care am încercat să îl fac inteligibil. Timpul este aici identic cu Soarta.
[92] Unul dintre conducători, amintit mai înainte în capitolul 13, 4-5.
[93] Pasajul este exclus din edițiile științifice.
[94] Arhitectul divin al universului.

păreau vii. Erau podoabe multe în șiraguri și ghirlande. Acoperiș avea deasupra palanchinul, vopsit cu pastă de sandal, flori roșii parfumate și ghirlande de lotus roșu, putându-se întrece cu soarele care răsare.

27. Văzând palanchinul, Rama îi spuse lui Lakșmana:

-„Puneți iute trupul lui Vāli pe regeasca năsălie și îndepliniți ultimele-ndatoriri".

28 - 29. Plângând amar, Sugrīva și cu Aṅgada ridică leșul și îl așează < pe tron >, împodobit cu multe haine strălucite și ghirlande. Regele Sugrīva porunci:

30 - 31. - „Porniți înmormântarea nobilului nostru domn așa cum se cuvine! Oștiți pe rânduri, < vitejii > poporului cățărător[95] să deschidă drumul purtând nenumărate nestemate, în urma lor să vină regescul palanchin! Să fie totul cum a fost la regii care înainte domnit-au peste țară, *vanara* să-și cinstească deplin stăpânul mort, zgârcenia să nu-și arate colții!"

32. Atunci căpeteniile se adunară în jurul lui Aṅgada și cu strigăte plângeau un rege și un neam de-același sânge.

33 - 35. Veneau în urma regeștii năsălii femeile palatului jelindu-l pe Vāli: „vai, vai ție, viteazule, vai ție!" Regina mergea în rând cu ele și plângea cel mai amarnic. De atâta bocet de *vānarī* părea că întreg codrul și munții jelesc cu ele împreună.

36 - 37. Mulțime de *vanara* care cu pas ușor cutreieră pădurea clădit-au rugul pe un dâmb nisipos îmbrățișat de un pârâu de munte; acolo purtătorii lăsară palanchinul de pe umeri și stăteau mâhniți în așteptare.

38. Tārā, regina-ndurerată, sprijini în poală capul fără viață și jeli:

39 - 46. -„ De ce tu nu te uiți la mine cea scăldată-n lacrimi, o, rege, stăpâne cu braț puternic, o, iubitul meu? Preamărite, chipul tău strălucește asemenea Soarelui care apune; deși viața a apus în el, tu pari viu ca-ntotdeauna! Doar o săgeată, atât i-a trebuit lui Rama - chipul sub care Yama s-a arătat în codru - și ne-a văduvit pe noi

---

[95] Am tradus cuvânt cu cuvânt sintagma indiană, în locul cuvântului „maimuțe" din versiunile electronice deoarece pentru cititorul român, aici ca și în alte locuri, ar fi fost în discordanță cu atmosfera momentului; „vitejii" adăugat aici subliniază faptul că procesiunea era deschisă de bărbați și încheiată de femei. Pentru ambiguitatea fundamentală a naturii ființelor *vanara* în textul cărții *Kișkindhākāṇḍa* pe care îl avem astăzi, v. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, pp. 37-40.

toate, răpindu-te din lume! O, rege, soțiile tale mult iubite au mers pe jos cu greu o cale atât de lungă - de ce nu vrei să privești către frumoasele cu chipul luminos ca luna? De ce nu te uiți la Sugrīva? Viteaz fără de pată, venit-au sfetnicii și căpeteniile, supușii din cetate s-au strâns în preajma ta - trimite-i acasă în pădure, să petreacă ziua cu voioșie, cum faci întotdeauna!"

47. Atunci femeile o ajutară să se ridice pe regina prăbușită de durere.

48 - 52. Aṅgada așeză cu ajutorul lui Sugrīva leșul tatălui său pe rug, deși mintea îi era amorțită de durere. Tatălui care pornise pe lunga cale către ceruri el îi aduce a focului ofrandă, ocol dând rugului din stânga către dreapta[96]. Apoi, când după datină trupul lui Vāli s-a mistuit în pară, toți au purces spre râul cu unde neîntinate; acolo, cu Aṅgada și Sugrīva-n frunte, ei paos de apă au adus pentru plecatul suflet. Rama i-a îndrumat tot timpul, deși în sine era îndurerat, la fel ca și Sugrīva.

53. După ce a aprins focul rugului pentru Vāli, viteazul mult cutezător ucis de arcul cel mare al mlădiței din Ikșvaku, Sugrīva se apropie de Rama și Lakșmana.

<u>26</u>

1 - 3. Dregătorii neamului cățărător l-au înconjurat apoi pe Sugrīva, porunca așteptându-i; el, sfâșiat de jale, avea straiele jilave încă de la scalda purificatoare. Porniră către Rama cel cu brațe lungi și chipul senin[97] în bătălie; în fața lui ei adăstară cu brațele-ndoite, precum stau *ṛșii* în fața Părintelui care făcut-a toate câte sunt. Atunci fiul Vântului - Hanuman cel strălucitor precum muntele de aur[98] și cu fața luminoasă ca Soarele la răsarit - palmele-și împreună, grăind plin de cuviință aceste vorbe:

---

[96] Adică în sensul invers acelor de ceasornic, astfel focul rugului rămânea în stânga. Atunci când era vorba de ceremonii de bun augur - de exemplu o căsătorie - mișcarea era în sens orar, pentru a avea focul vetrei mereu în dreapta. De asemenea, adaugă traducătorii indieni, în timpul ceremoniei incinerării șnurul sacru purtat de obicei pe umărul stâng este mutat pe cel drept al participanților, alt sens al frazei din original.
[97] Textul are aici *ramamakliștakārinam*, tradus diferit:„ Rama, care îndeplinește fapte eroice fără efort"; „Rama cel care îndepărtează întristarea". După Huet *akliṣṭa*=„odihnit;senin", iar *kārin-*= cel care acționează.
[98] Muntele Meru.

4 - 7. -„Stăpâne, prin mila ta Sugrīva a moştenit strămoşeasca lui împărăţie, un lucru greu, peste puterile noastre! Îngăduie să intre în cetate cu prietenii lui şi uns să fie cu miruri precum e datul la domnitori! Ar vrea cinstirea cuvenită să îţi dea, cu nestemate şi ghirlande; purcede rogu-te în cetatea din inima muntelui şi întăreşte prietenia cu noul rege spre bucuria neamului *vanara*."

8. Răspunse Rama astfel rugii lui Hanuman cel priceput la vorbă:

9 - 10. -„ Iubite Hanuman, porunca tatei a fost ca zece ani şi încă patru eu să nu calc cu pasul vreo cetate ori vreun sat şi trebuie s-ascult cuvântul său împărătesc! Purceadă aşadar Sugrīva spre minunata cetate din străfundul muntelui şi după datină coroana să primească!"

11. Rama se întoarse-apoi către Sugrīva şi îi vorbi - căci ştia prea bine prinţul cum se cuvine domnii să se poarte, iar puternicul Sugrīva avea destulă-nţelepciune spre a pricepe rânduiala:

12 -13. -„Ar fi bine măria ta şi pe Aṇgada care e aici de faţă să-l încununi ca prinţ moştenitor: de stirpe naltă, doar este fiul cel mai mare al fratelui tău, cu tatăl şi cu unchiul[99] se-ntrece în vitejie şi plin de-avânt se-arată, de aceea îl socot potrivit să fie moştenitor întru domnie.

14 -17. Prea bunule, de-acum începe vremea ploilor necontenite, suntem în luna *Śrāvaṇa*, prima din cele patru în care cerul potopul şi-l revarsă. De aceea nu-i anotimpul potrivit să-ncepem căutarea; tu intră în peştera Kişkindhei, adăpostindu-te în frumosul tău oraş, iar eu şi cu Lakşmana sălaş ne vom găsi pe muntele acesta. Peştera Kişkindhei e largă, o boare prielnică împrospătează aerul dintr-însa, are belşug de apă în izvoare, iar lotuşi împodobesc cuprinsul ei. Acum porneşte spre încoronare, bucură-te cu prietenii tăi împreună, dar când va începe luna *kārtika* şi ploaia se va potoli, fii gata să pornim spre nimicirea lui Ravana, cum ne-am promis!"

19 - 22. Atunci, cu voia lui Rama, stăpânul neamului *vanara* intră în cetatea cea frumoasă Kişkindha stăpânită până nu demult de Vāli. Pe urma lui, supuşii cu miile roiră spre oraş şi roată s-au strâns în jurul lui, porunca aşteptându-i. Se închinar-adânc, lovind pământul cu frunţile, apoi smeriţi au stat în faţa noului stăpân. Sugrīva

---

[99] Textul este neclar.

le vorbi plin de blândețe și îi rugă să se ridice, apoi porni spre cămările de taină din palatul minunat care fusese al fratelui său.

23 - 28. Atunci când Sugrīva s-a reîntors în palatul din cetate, prietenii și rudele l-au încoronat așa precum cereștii zei l-au uns în fruntea lor pe Indra cel cu o mie de ochi. Au adus pentru aceasta umbrela cea împărătească, neîntinat de albă, două evantaie din cozi de yak alb prinse de lungi toiege aurite, nenumărate nestemate, semințe, ierburi de leac, mlădițe mustind de sevă și flori albe. Albe erau caftanele domnești și irurile de uns trupul. Au mai adus ghirlande de lotuși, santal cu miros ceresc, parfumuri felurite; orz gălbui cu coaja neatinsă[100], miere de *priyaṅgu*[101]*,* unt topit și lapte covăsit, o blană de tigru și sandale din piele de mistreț. La urmă veneau șaisprezece vesele copile aducând *gorocana* aurie și *manaḥśila*[102].

29 - 37. Apoi *vanara* au dăruit <brahmanilor> de două ori născuți pietre prețioase, straie și de-ale gurii, iar aceia au rostit imnuri din *Veda*, au răspândit pe jos sfânta iarbă *kuśa*, au aprins focul cel sfânt în vatră cu multe rugăciuni și paos au turnat în el. Atunci l-au așezat pe Sugrīva pe tronul său, un jilț de aur cu umbrar deasupra din flori. Stătea cu fața către răsărit și opt căpetenii - Gaja, Gavākṣa, Gavaya, Śarabha, Gandhamādana, Divida, Hanumān și Nala - au turnat asupra lui din potire de aur și din coarne de tauri apă curată, plăcut mirositoare, luată din râuri și izvoare, din mări și din oceane, sfințită după datină. Precum cei opt *vasu*[103]care l-au scăldat pe Indra cel cu o mie de ochi, așa făcut-au ei săvârșind întronarea, iar miile de *vanara* l-au aclamat cu bucurie.

38 - 41. După voia lui Rama, Sugrīva l-a uns apoi pe Aṇgada prinț moștenitor și l-a îmbrățișat, iar sfetnicii se bucurau încuviințând: „E bine, foarte bine”. Atunci când

---

[100] Termenul sanscrit este *akṣata-*, pe care edițiile indiene îl traduc „orez galben nedecorticat”; totuși dicționarele Monier-Williams și Huet îl traduc „orz nedecorticat”; *akṣata-* înseamnă de fapt „neatins, intact, virgin”, pluralul fiind specializat pentru „nedecorticat”. Orzul era folosit și în epopeile homerice la sfințirea jertfelor.

[101] Nume al mai multor plante, de la o varietate de mei până la plante medicinale; cel mai probabil aici este vorba despre o liană care în mitologia indiană înflorește atunci când este atinsă de o femeie frumoasă, iar florile sunt parfumate. Una dintre traduceri are „semințe mici numite *priyaṅgu,* miere”.

[102] *Gorocana* este un unguent galben care conține fiere vacă - Huet s.v. *manaḥśila* - unguent cu arsenic roșu folosit pentru desenarea punctului de pe frunte numit *tilaka*.

[103] După Monier-Williams (p. 930/3, s.v.) cei opt *vasu* sunt: 1. Āpa=apa; 2.Dhruva=Steaua Polară;3. Soma=Luna;4. Dhava; 5. Anila=Vântul; 6.Anala sau Pāvaka=Focul; 7.Pratyūṣa=Zorii; 8.Prabhāsa=Lumina.

toate au fost duse la bun sfârșit ei toți îi lăudau necontenit pe Rama și Lakșmana. Acolo-n peștera din munte, cetatea împodobită cu flamuri era plină de locuitori fericiți, hrăniți pe săturate.

42. Sugrīva îi dădu de știre lui Rama despre câte-au fost la-ncoronare; avându-și înapoi în pace regatul și pe Ruma, soția lui, se simțea cu Indra deopotrivă.

27

1[104]. Pe când Sugrīva se-adăpostea în cetatea din străfundul muntelui Rama și cu Lakșmana ajuns-au la muntele Prasravaṇa[105].

2 - 5. Răsuna muntele de răcnetele fiarelor, căci printre jnepi și vrejuri de liane, printre tufișuri și copaci, se-ascundeau acolo jivine fără număr: tigri și lei, urși, maimuțe mari și pisici de munte. Era vârful învăluit în nori, iar apă de cleștar avea în tăuri. Rama și Lakșmana hotărâră sălășul să și-l facă în peștera cea largă ce sfredelea chiar vârful muntelui[106]. Rama cel fără de prihană, mândria spiței lui Raghu, rosti vorbe cu rost spre fratele Lakșmana:

6 - 11. -„ O, frate, fiu al Sumitrei! Minunată e peștera aceasta, largă și cu aerul împrospătat de o plăcută boare; fie acesta sălașul nostru în nopțile ploioase! Frumos e piscul semeț cu pietre felurite - albe, negre, arămii - arătând ascunsele filoane; are peșteri și cascade, pâlcuri de copaci și liane urcătoare în culori nemaivăzute, iar păsări felurite ciripesc și se aude glasul cel aducător de noroc al păunului. Tufișurile încântătoare, alba, fragila iasomie, *kunda*, copacii *sindhuvāra*, *śirīṣaka*, *kadamba*, *arjuna* și *sarja* sunt în plină floare[107], iar aproape e lacul plin de lotuși.

---

[104] Edițiile critice păstrează doar 23 din cele 48 de versuri ale acestui capitol, eliminând toate enumerările de plante și păsări.
[105] prasravaṇa = cascadă; Muntele Cascadei.
[106] Urmează propoziția „Rama cel fără de prihană, mândria spiței lui Raghu, se înțelesese cu Sugrīva” care este interpretată ca o trimitere la distihurile 4,26,14-17, dar construcția rămâne vagă. Pentru claritate am eliminat referirea la Sugrīva.
[107] Pentru iasomia albă Valmiki folosește două denumiri *mālatī= Jasminum grandiflorum* și *kunda= Jasminum multiflorum*, dar aceasta înflorește primăvara; *sindhuvāra=Vitex negundo*, arbust cu flori purpurii, *śirīṣa(ka)= Albizia lebbeck*, înrudită cu „arborele de mătase” are flori albe; *kadamba= Nauclea cadamba*, are flori sferice portocalii și înflorește în sezonul ploilor;

13 - 19. Pragul larg și neted, plăcut pentru odihnă, pare a fi făcut din *añjana*[108], la fel și piscul care ne ocrotește dinspre miazănoapte și ne menește a bine. Spre miazăzi sunt munții albi, cu tainițe bogate, părând a fi Kailāsa însuși. Râul, limpede cleștar, curgând din peșteră spre răsărit[109] e Gangele strămutat aci în Trikuta, după cum arată mărginit de arborii[110] care îl împodobesc precum veșmintele o femeie frumoasă.

20 - 24. E râul o tânără cu râsul cristalin, într-adevăr! Perechile de păsări[111], își cântă dragostea cu glas desfătător pe malul nisipos. Lotușii umplu apa cu flori roșii, azurii și albe, unda liniștită și frumoasă[112] atrage lângă sine zburătoarele de baltă, ploieri, dar și pe sfinții *muni*. Arborii de santal par aranjați anume, cu multă măiestrie.

25 - 28. Cetatea lui Sugrīva nu-i departe, se aud de aici tobele, cântecele și strigătele de bucurie. Prințul pădurenilor se bucură acum printre prieteni, după ce a recâștigat totul: soție, tron, prosperitate".

29 - 32. Rama și Lakșmana s-au sălășluit apoi pe muntele Prasravaṇa cel dăruit cu multe peșteri, dar, deși puteau găsi acolo toate bunurile Firii, Rama nu a aflat nici o bucurie. Pierit era sufletul dintr-însul când își amintea - la răsăritul Lunii - de răpita lui soție, pentru el mult mai scumpă chiar decât viața. Somn nu avea în toiul nopții și plânsul îl îneca pe când stătea în așternut.

33. La fel de trist și el, Lakșmana cu vorba îi ogoia durerea:

34 - 40. -„Nu-i pe potriva ta atâta frământare, o, viteazule, nici atâta deznădejde! Acela care doar se jeluiește nu-și va atinge țelul niciodată, cum prea bine știi! Tu niciodată nu lâncezești, ci pornești la faptă fără preget![113] Nu vei putea să-nfrângi un

---

arjuna= *Terminalia arjuna* arbore cu flori gălbui, plantă medicinală, dar care înflorește primăvara. Toate plantele au flori parfumate și sunt identificate după dicționarul Huet s.vv. *sarja* nu figurează în dicționarul Huet, iar Monier-Williams îl identifică atât cu *Vatica robusta* cât și cu *Terminalia tomentosa* arbori cu rășină parfumată.

[108] *Añjana* este un fard negru pentru conturarea ochilor, un fel de rimel.
[109] Este vorba de râul Pampa, astăzi Tuṅgabhadra.
[110] Textul original are altă înșiruire de 18 specii de copaci și plante.
[111] Textul enumeră: *cakravaka*, *haṅsa*, *sārasa* = rațe roșii, lebede și gâște. *Sārasa* poate însemna și stârc,lebădă sau orice pasăre acvatică în general, deoarece este un derivat de la *saras*= lac.
[112] Joc de cuvinte în original cu numele celor doi prinți: *ramaṇiya nadī saumya*=frumoasa apă limpede.
[113] Urmează propoziția „Ești temător de zei, drept și credincios" care întrerupe logica discursului.

demon, dușman viclean, dacă vei fi lipsit de vlagă! Smulge-te din ghearele durerii, fii cutezător și fără preget, doar astfel vei putea să-i nimicești pe Ravana și neamul său! Tu poți să răscolești Pământu-ntreg și mările, deolaltă cu codrii și cu munții, și să le plămădești în alt-alcătuire, nu doar să-l frângi pe Ravana! Să treacă vremea ploilor, să vină toamna, apoi vei da pieirii nu numai pe Ravana, ci și neamul lui întreg și toată țara sa! Eu vreau ca vorba mea să te asmută, trezindu-te, așa cum dacă ațâți focul ascuns sub spuză se scoală-n vâlvătaie!”

41. Vorbelor spuse de Lakșmana Rama le răspunse cu drag:

42 - 45. -„Lakșmana, tot ce-ai spus a pornit din inimă, cuvântul unui sfetnic voitor de bine, a cărui vitejie e vestită. De-acum alung jalea care împiedică orice faptă cutezătoare! Mi-aduc aminte de trecuta-mi vitejie și de biruințele de altă dată. Să așteptăm deci bunul plac al lui Sugrīva și îmblânzirea șuvoaielor din râuri. Voi răda gândind la toamnă. Dacă ajuți pe cineva acesta rămâne-ndatorat și va dori să răsplătească la rândul său, doar dacă nu-i sperjur fără cuvânt, pentru a nu-i răni pe cei cu inimi bune!”

46. Lakșmana se nclină cu brațele-ndoite în fața fratelui său; chibzui, apoi spuse ceea ce credea cu cale:

47 - 48. -„Stăpâne, regele *vanara* îți va îndeplini porunca în curând. Gândul tău să rămână neclintit - nimicirea vrăjmașului. Să așteptăm toamna; potolește-ți mânia și rabdă lângă mine aceste patru luni de ploaie, adăstând - cum face regele fiarelor la vreme de furtună - pe muntele acesta îndrăgit de lei.”

<u>28</u>

1. Rama ajunsese pe culmile muntelui Mālyavata și se sălășluise acolo după nimicirea lui Vāli și încoronarea lui Sugrīva; acolo, astfel grăi el către Lakșmana:

2 - 4. -„E bolta cerului acoperită de norii cât munții; de nouă luni ea e-ngreunată de apa ridicată din ocean de razele de soare și nouă luni a ținut în pântecul ceresc întreaga sev-a vieții pe care-o naște acum. Atât de mulți și deși sunt norii încât

închipuie o scară pe care poți să urci spre Soare ca să-l împodobești cu ghirlande din alba iasomie sălbatică[114] și din împurpuratele *arjuna*![115]

7. Pământul secătuit de arșiță acum scăldat de ploaie seamănă cu Sita, arsă de durere și scăldată-n lacrimi.

8 - 10. Născute din nori, adierile sunt răcoroase precum petalele de lotus; le poți sorbi din căușul palmei și poartă-n ele parfumul florii de pandanus[116]. Piscul înmiresmat este binecuvântat de apa ploilor precum Sugrīva când a fost încoronat. Sub neguri par culmile brahmani în rugăciune: pe umeri au nori întunecați în loc de piei de antilopă, iar șuvițele de apă sunt sfintele fire împletite!

11-13. Plâng cerurile cu glas de tunet sub şfichiul fulgerelor aurii precum Vaidehī când se zbate să scape din gheara lui Ravana. Nu știi întru atâta smolită-ntunecime unde-i amurgul, unde răsăritul, nici cursul Lunii!

14. O, fiu al Sumitrei, privește înspre coastă! Veștejită sub vipia verii, iasomia munților se-nveselește sub picăturile de ploaie, iar dragostea învie în inima mea copleșită de durere!

15. Se-așterne colbul dumului în tihnă sub adierea răcoroasă, căci s-au potolit furiile verii, regii oștenii-și trag spre vetre, iar călătorii pot să se întoarne-acasă, dar cotigile stau nemișcate în șleaul potopit.

16-17. Pornit-au de acum <gâștele?>[117] către Mānasa, vrând acolo sălașul să și-l afle, dar rațele roșcate stau perechi nedespărțite. Se văd ici-colo printre nori doar petece de cer, de-azur sau cenușii precum talazul înfuriat.

---

[114] Aici este vorba de *kuțaja*- iasomia munților, care înflorește în sezonul ploilor.
[115] Am omis distihurile 5 - 6 care nu au sens în acest loc. Versurile nu au o coerență foarte mare în acest capitol, care - în întregul său - este suspect de interpolare.
[116] Pandanus - *ketaka* arborele și *ketakī* floarea - arbore spinos, cu parfum suav, reprezentând în poezia indiană durerea despărțirii de ființa iubită. Este o plantă urâtă de zeul Śiva, căruia nu i se poate aduce ca ofrandă; v. Huet, s.v. *ketaka*.
[117] Ambele traduceri indiene introduc aici cuvântul *hamsāḥ =gâște, lebede*; pentru întreg versul 16a v. Huet, s.vv. *cakravāka* și *mānasa*. Lacul Mānasa era asociat întotdeauna cu gâștele și cu rațele roșii. Versul 16b -*dar cotigile…*- a fost adăugat la *śloka* 15 pentru a avea un text logic.

18. Năvalnice se-avântă către mare șuvoaiele de apă nou-născute, ducând în volburi flori de *sarja* și *kadamba* amestecate cu fărâme de aramă, iar țipătul păunului speriat le însoțește-n cale.

19. Prunele[118]mustind de sevă dulce ademenesc albinele și oamenii, iar fructele răscoapte de mango cad pe pământ sub palele de vânt.

20. Norii închipuie semețe piscuri, purtând pe vârfuri flamuri de fulgere strălucitoare, având ghirlande din stoluri de cocoare - tunetul lor e puternic precum strigătul elefanților când pornesc spre bătălie!

21. Abia-ncolțită, frageda iarbă strălucește sub roua ploii, iar păunii încep să se întreacă-n hore - uite cât de frumos e codrul când ziua se scurge spre apus!

22 - 24. Agale plutesc nourii pe cer și se opresc pe vârfuri să răsufle, obosiți de multa apă purtată-n pântece, apoi se urnesc din nou, ei, tunătorii, cu cetele de păsări împreună. Șiruri lungi de bâtlani veseli le ies în cale și par pe cer cununi de lotuși. Pajiștile pline de roșii buburuze seamănă cu vălul frumoaselor, vopsit ca pana papagalului și stropit cu roșu lac.

25. Acum pletosul Viśnu[119] se cufundă-n cugetare și moțăie alene. Se-apropie toate între ele: pâraiele de mări, cocorii de nori, mireasa de al ei mire...

26 -53[120]... Se-mbată elefanții cu miresma florii de pandanus, cu sunetul cascadei și cu țipătul păunilor și le răspund tuturor cu strigăte-ascuțite... Tunetul îi face să se-ntoarcă din drum, încredințați că altă ceată vrea să-i hărțuiască, apoi se scufundă-n apa lacului și-ncep hârjoana. ... Zburătoarele sorb perlele de apă neîntinată din cupele de frunze făurite de Indra anume pentru ele. Din zumzete, orăcăieli și tunete se naște muzica firii, iar păunii ici dănțuiesc, acolo cântă... Elefanții străbat pădurea, bivolii sunt plini de bucurie, regii fiarelor și regii oamenilor se odihnesc, munții sunt fără seamăn de frumoși, iar Indra se joacă în tării cu norii... Doar păsările știu când Soarele apune și dau tuturor de știre venind la cuiburi, iasomiile și lotușii petalele își strâng...

---

[118] *Jambu phala* - fruct de *jambu=Eugenia jambolana= Syzygium cumini* sau prunul indian are fructe comestibile violacee, v. Huet, s.v.

[119] *Keśava*=pletosul, epitet al lui Viśṇu. Zeul se află în transă yoghină timp de patru luni.

[120] Următoarele 25 de distihuri sunt pline de repetiții și variațiuni pe teme anterioare, de aceea am fost nevoit să selectez doar pasajele semnificative.

54 - 56. Sosește-apoi luna Bhādrapada, hărăzită *Vedelor*, când brahmanii și cei cuvioși cântă *Sama Veda*. Desigur că Bharata, domnind în Kosala, s-a îngrijit de toate. Pe cât cred că mă vor primi supușii cu chiote de bucurie când voi veni acasă, tot astfel știu că acum râul Sarayu valurile-și umflă cu apa ploilor.

57 - 64. Sugrīva biruitorul se bucură, desigur, împreună cu draga lui soție de tihna lunilor ploioase în împărăția lui cea bine orânduită. Dar eu, o, Lakșmana sunt tot departe de iubita mea răpită, căzut din slava domniei și îmi pare că semăn cu malul prăvălit de puhoaiele ce se revarsă! Trei piedici de neînvins eu am în față: durerea despărțirii, drumurile înecate de potop, Ravana însuși -dușmanul de temut! Am adăstat, la voia lui Sugrīva, căci drumul nu poate fi acuma străbătut -eu însumi am văzut aceasta! Nu vreau cu vorba să îl tulbur, căci mult a suferit, de-abia și-a regăsit soția după amar de vreme, iar greul de acum începe! Sugrīva însuși, la vremea potrivită, își va aduce-aminte de datorie, căci un viteaz ce uită binele făcut nu-i doar netrebnic, el îi vatămă pe toți cei buni și cuvioși!"

65. Lakșmana chibzui, văzu temeiul celor spuse și grăi astfel cu palmele împreunate:

66. -„Stăpâne, Sugrīva va asculta porunca ta curând, când toamna va veni. Tu rabdă ploaia pân-atunci și neclintit să fie gândul tău spre nimicirea vrăjmașilor!"

<u>29</u>

1-8. Se limpezise cerul de norii de furtună, de trăznete și bâtlanii nu mai strigau a ploaie; lumina lunii umplea bolta, după cum văzut-a Hanuman. Feciorul vântului Mārut era tulburat de griji. Sugrīva uitase domneasca datorie: de-atâta timp purta coroana, dar vremea o pierdea în desfătări, printre regine - căci pe lângă Rūmā, soața sa, el o iubea de asemeni și pe Tārā, doamna mândră între toate - prin grădini, ca Indra între *apsare* în grădinile Nandana, lăsându-și sfetnicii în voia lor să poarte grija țării. Dar Hanuman cel priceput la vorbă era credincios stăpânului și știa când vremea faptei a venit; s-a apropiat de Sugrīva și rosti cuvinte drepte, din inimă pornite:

9-14.-„Stăpânești împărăția, slava e a ta, iar neamul ți-e plin de bunăstare! A venit vremea să-ți câștigi și prieteni. Domnul care știe prețul timpului, care are grija prietenilor săi va vedea cum îi sporesc faima, slava și puterea țării. Măria ta, pentru a

avea o mare-mpărăție se cuvine să ai grijă bine cumpănită de vistierie, de (oastea de sub) sceptru[121], de prieteni și de neatârnarea ta. Drept ești și vei face lucrul drept și cuvenit pentru tovarășul de luptă; dacă fără preget, neprecupețit tu îl ajuți, pe tine tu te aperi de orice rău, dar dacă întârzii și mereu amâni truda zadărnicit va fi totul.

16-20. Acum datoria ta, stăpâne, este să ajuți vitejeasca faptă a lui Rama: de dragul prietenului tău, să o găsim pe prințesa din Videha! Timp prea mult a trecut, dar Rama nu te va mustra; un înțelept ca el te va sprijini și neamul slăvit ți-l va ajuta, căci se află-n țara ta! Multă vreme va stărui în prietenie, iar puterea lui e fără seamăn! O, rege al neamului cățărător! Ajută-l precum el te-a ajutat pe tine! Poruncile împarte către fruntașii țării, timpul nu va fi trecut în van dacă începi acum, înainte de a fi silit de rușine și mustrare!

21-28. O, rege al neamului roșcat! Se cuvine să ajuți chiar și pe cel ce nu ți-a făcut un bine, e nevoie oare de îndemn să-l ajuți pe acela care ți-a câștigat domnia? Ai putere și iute ești la faptă - de ce nu dai porunca dorită de Rama? El, care înfrânge cu săgeata-i fermecată zeii, demonii *asuras* și șerpii cei mari *naga*, așteaptă să-ți împlinești cuvântul. El fără preget viața și-a pus-o în joc pentru tine - să-l ajutăm să o găsească pe Vaidehī, de-ar fi în cer ori pe pământ! Rama nu se teme de zei, demoni de viforul *mārut* sau de *yakșas*[122] și cu atât mai puțin de *rākșasas*. Ar trebui să îi câștigi bunăvoința ajutându-l cu toată puterea ta: el te-a ajutat pe tine la nevoie! Rege, la porunca ta fiecare dintre noi în parte și noi toți laolaltă putem răscoli pământul și oceanul, cerul și tartarul! Poruncă dă, viteazule, ne spune ce să facem fiecare și vor porni pe dată milioane de maimuțe!"

29-30. Ascultând spusele lui Hanuman, Sugrīva - nobil fiind din fire - gândul spre faptă și-l întoarse. Pe Nila îl cheamă și poruncă-i dă să strângă armia lui întreagă.

31-34. - „Întreaga mea oștire, cete-cete, cu hatmani și cu căpetenii să se adune aici! Maimuțele iuți de picior să vină de la hotar cât de curând sub căpitanii lor, iar tu răspunzi de asta; cel care nu sosește în cinsprezece zile capul să și-l piardă fără multă

---

[121] *dańḍa*= sceptru, reprezentând orice formă a autorității care implică forță: pedeapsă, justiție, poliție, armata pe câmpul de luptă- v. Huet, s.v. Textul clarifică sensul frazei.

[122] Divinități secundare care locuiesc în arbori; unii dintre ei sunt servitorii lui Kubera, zeul bogăției.

vorbă! Acum, tu[123] și cu Aṅgada porniți și spuneți bătrânilor din sfat ce-am hotărât!"Terminând de zis acestea, Sugrīva se-ntoarse în palat.

30[124]

1 - 6. Pe când Sugrīva se îndulcea în desfătări, uitând cu totul de timpul care trece, Rama era ars de dor în nopțile ploioase. Privind spre cerul limpezit de-acum de vremea toamnei văzu argintia lumin-a lunii, simți deodată că fiica lui Janaka e pe veci pierdută[125] și mintea i se tulbură. Venindu-și în fire, Rama privi spre cerul tomnatic - acum curățit de nori și fulgere, străbătut de stoluri de păsări - se gândi la draga lui și lăcrimă.

7 - 12. -„ Oare ce face acum tânăra domniță, cu glasul ca un tril de pasăre, ea care asculta visătoare ciripitul dulce atunci când trăiam la sihăstrie? Oare ce simte, când vede florile neîntinate, aurii, ale laurului, iar eu nu-i stau aproape? Dulcea ei chemare mă trezea* împreună cu glasul lebedelor; cum poate trăi fără prietenele ei, rațele roșii? Sigur că frumusețea toamnei e un chin pentru frumoasa mea crăiasă, atunci când ea se află atât de departe de mine; e prea plăpândă pentru a îndura calvarul despărțirii noastre!"

---

123 Nila.

124 Așa cum s-a întâmplat și cu celelalte descrieri ale anotimpurilor -de ex. *sarga* 1 din această carte - și tabloul de toamnă care urmează este puternic interpolat: din cele 85 de distihuri, cel puțin 35 (40%) sunt considerate neautentice de către edițiile critice ale *Ramayanei*, chiar dacă ele sunt venerabile pentru tradiția populară. Rosalind Lefeber, *op. cit.*, p. 4, subliniază însă rostul acestor descrieri în prezentarea stărilor sufletești ale lui Rama, faptul că ele argumentează nerăbdarea eroului față de tergiversările lui Sugrīva, arătând accentul deosebit pus în această carte pe reliefarea scurgerii timpului. Am căutat să mențin un echilibru în traducere, fără a indica în note fiecare eliminare sau diferențele de interpretare din edițiile indiene. Pasajele lipsă sunt marcate cu...

125 Pasajul 4,30,2 este interpretat diferit în cele două versiuni indiene, am folosit ambele sugestii.

13 - 15. Așa jelea cel mai bun între toți prinții lumii și dintre oameni cel mai bun, precum *sāraṅga*[126]când însetat se roagă lui Indra să trimită ploaia. Lakșmana plecase să culeagă poamele pădurii și colindase muntele de-a lungul și de-a latul. Văzându-și fratele pierdut în marea de amar, toropit de-atâta chin, se întristă el însuși; grăi spre Rama astfel:

16-18. -„O, iubite frate, de ce îți pierzi nădejdea și disperi? De ce uiți stăpânirea de sine și chibzuința? Tu caută întâi în meditație liniștirea minții. Ești luptător fără pereche - treci la faptă deci! Strădania ta va rodi în biruință! Jānakī nu poate fi roaba nimănui cât tu o aperi, cum nimeni nu robește focul ce arde vâlvătaie!"

19. Socoate Rama toate câte rostise Lakșmana, viteazul neînvins care mult noroc aduce, și le găsește bune și întemeiate toate, ceea ce pe dată îi și spune:

20. -„Avem în față o muncă uriașească - să chibzuiesc eu bine se cuvine".

{21. Cu gândul la Maithilī, domnița cu pleoapele ca petalele de lotus, grăi astfel cu buzele -i crăpate:

22-30.-„Se potolește Indra[127] de acum, când a udat temeinic brazda și holda-i bine pârguită. Sunt secătuiți de ploaie norii care se răsfiră dincolo de creste; au fost întunecați precum elefanții chinuiți de patimi, dar de-acum s-au domolit. Vântoasele care musteau de apă ajuns-au adieri înmiresmate... Lăută de atâta ploaie, coasta toată e curată și smălțată-n mii de tonuri, iar vârfurile comorile și le vădesc în soare. Toamna împodobește totul...frumusețea ei se vădește în lotușii nenumărați mângâiați de soare, minuni de frumusețe ale lui Lakșmī. Vin albinele în roiuri spre bananii cu șapte frunze, îngânând cu zumzetul zefirul parfumat. Patima iubirii aprinde mândrii elefanți.

31-36. Stau față-n față rațele roșii cu lebedele abia sosite; se-nfruntă păsările iubitoare de apă pe malurile nisipoase ale râurilor, colbul auriu din lotuși se risipește pe aripile lor. Un val de frumusețe s-a revărsat asupra Firii, pătruns-a printre elefanți și printre bivolii sălbatici până la pâraiele cu apa de cleștar. Fără nouri este cerul; spre el privesc păunii, lipsiți de podoabe și de vlagă, uitându-și găinușile. Desfătare

[126] Varietate de cuc - *Cucculus melanoleucus* - având penele negre pătate cu alb; după legendă este mereu însetat, deoarece nu bea decât apă de ploaie; v. Huet s.v.

[127] Indra era înainte de toate un zeu al furtunii pentru triburile indo-europene care au sosit în India.

pentru ochi, pădurile cu ramurile de Priyaka încovoiate sub povara florilor de aur par luminate cu lampioane. Măreți se mișcă printre ele elefanții iubitori de tăuri și de codri, în vreme ce iubitele le sunt alături. Cerul fără de pată strălucește precum tăișul ascuțit și neguri nu-s spre nicio zare sub boarea răcoroasă care dezmiardă lotușii.

37-44. S-a întărit sub arșița amiezii lutul mocirlos, pe drum iar se ridică praful în deși nouri. Stăpânii de noroade care iubesc gâlceava oștirile își strâng și se pornesc unul împotriva celuilalt. Aidoma se poartă taurii cei ațâțați de vraja toamnei în mijlocul cirezii, mugind printre vițele, cu jind să-nfrunte alți buhai...Elefanții cu tâmplele-asudate[128] își trâmbițează sosirea, înspăimântă rațele, beau apă din lacul pe care-l tulbură cu pasul. Gâștele voioase stau stoluri pe țărmul nisipos, pe lângă mulțimile de vaci, acolo unde apa curge limpede și fără mâl. Lebede și rațe roșii scot sunete plăcute. Au amuțit de-acum cascadele, viiturile și trăznetul din nori, păunii nu mai țipă în vijelie, nici broaștele nu mai orăcăie a ploaie. Flămânde ies din văgăuni năpârci și cobre vlăguite de atâta nemâncare.

45-46. Pupuria înserare pare o domniță cu fața-ncântătoare, cu ochii din sclipiri de stele și strai din razele răsăritului de lună, care pleacă de pe boltă lăsând în urmă mii de aștri[129].

46-48. Stoluri de *sārasa*, sătule de grăunțe și orez, zboară cu vântul împreună părând ghirlande-naripate. Oglindă a cerului e lacul: o lebădă visează-n mijloc printre lotuși înfloriți, cum Luna stă pe cer între mulțimi de stele.

49-55. Sub puterea Toamnei, par tăurile toate frumoase doamne; cingători de lebede și ghirlande de nuferi și de lotuși le sunt podoabele. Foșnesc în zori și cântă bambușii sub adierea vântului, iar din adâncul peșterilor le răspunde mugetul de

[128] În perioada împerecherii elefanții masculi secretă în zona tâmplelor un lichid numit în sanscrită *dāna,*v. Monnier-Williams, p.474, col. 3; cuvântul este echivalat de obicei în engleză prin *ichor* din greaca veche. Textul are expresia *bhinna kaṭā=tâmple sparte.* Prezența acestei secreții este semnul unei agresivități deosebite din partea animalului.

[129] Am căutat să echivalez sugestiile originalului, interpretat destul de diferit de versiunile indiene. Aceeași obsevație pentru distihul 49, unde *lakṣmī* este interpretat fie ca „frumusețe" în general, fie ca numele zeiței Lakşmī, soția lui Vișnu și stăpâna toamnei.

vite...înțesate cu rațe roșii, pline de ierburi verzi, întrevăzute prin văluri mătăsoase de *kaśa*, malurile râului seamănă cu gingașe mirese împodobite[130] în culorile de nuntă.

56-61. Zeul Dragostei străbate fără piedici pădurile pline de violete și flori de laur, cu arcul încordat spre a-i chinui pe-ndrăgostiți. După ce au revărsat apa belșugului, umplând iazuri și făcând pământul rodnic, norii s-au risipit, iar cerul e senin. Malurile din ape se arată-ncet, cum mireasa sfielnică din văluri trupul și-l vădește în noaptea cea dintâi. Bunul meu Lakșmana, încântătoare sunt apele din iazuri și glasul rațelor roșii amestecate cu strigătul vulturului - pescar! Laurii, bananii, orhideele, *bandhujīva*[131] și rugii-ntunecați sunt în plină floare pe coastele muntelui...}

63-69[132].-„Lakșmana, a sosit vremea când regii pornesc la lupta cea dintâi a anului, dar Sugrīva de nimic nu se-ngrijește! Patru luni de ploaie - un veac pentru inima mea sfâșiată- am răbdat, lipsit de chipul Sitei! Ea m-a urmat în codrul înspăimântător Daṇḍaka de parcă ar fi fost un crâng desfătător, credincioasă precum o *cakravākī* care își urmează soțul! Sugrīva nu are niciun fel de milă pentru cel îndurerat, lipsit de soață și surghiunit din țară! Vicleanul maimuțoi mă disprețuiește, văzându-mă departe de casă și de țară, jignit de Ravana, sărman îndrăgostit ars de dor care îi cere ajutorul! Văzându-și țelul împlinit, rău-voitorul uită cuvântul cu care s-a legat față de mine și că e timpul să o căutăm pe Sita.

70-75. Pornește spre Kișkindha, Lakșmana, și vorba mea vestește acelui fără de minte stăpân peste maimuțe, care își risipește vremea în desfătări! Spune-i că unul care nu se ține de cuvânt față de prietenul care l-a ajutat e cel mai josnic pe acest pământ! Dar acela - fie bun sau rău - care nu-și uită promisiunea făcută e slăvit ca vrednic și viteaz! Nici șacalii nu se-ating de leșul nemernicului care nu răsplătește pe cel ce ajutor i-a dat cândva ajutându-l la rându-i să își atingă țelul! Sau poate vrea să vadă arcul meu cel poleit cu aur cum se îndoaie, strălucitor ca fulgerul? Voiește oare să audă iar cum tună-n bătălie îngrozitoarea-i strună?

---

[130] Este vorba de machiajul, desenele corporale de bun augur și punctul *tīlaka*, pictate pe corpul miresei în ziua nunții.

[131] „Floarea amiezii”=*Pentapetes phoenicea*, „cu o minunată floare roșie, care se deschide la amiază și se ofilește în dimineața următoare”-Huet, s.v. *bandhujīva.*

[132] Se încheie lunga descriere a toamnei, suspectă de interpolare, și se revine la subiectul abandonat la distihul 21- începerea căutării Sitei. Rama este cel care vorbește.

76-79. Preabine doar el știe cât prețuiesc în luptă, că îmi stai alături - totuși pierde timpul în destrăbălare. Văzându-și visul împlinit, el uită de rostul meu aici. Patru luni pierdute-n lenevie, bând cu sfetnicii pe întrecute, fără de păs pentru durerea noastră!

80. Purcede spre cetate, mărite viteaz, și lui Sugrīva, mânia mea arată-i rostind cuvintele acestea neschimbate:

81-82. „Poteca pe care a plecat Vāli cel săgetat de mine e încă larg deschisă, dar nu porni pe ea, Sugrīva! E mai bine cuvântul să ți-l ții! Doar o săgeată mi-a ajuns pentru Vāli, dar astă dată neamul tău întreg eu îl voi stinge cu toți ciracii deopotrivă!"

83. Viteazule Lakşmana, tu, taur printre oameni! Mai spune-i că e bun lucrul făcut la timpul său. Grăbește-l, îndeamnă-l să facă tot ce e bun și pentru noi și pentru el:

84.-Rege, îndeplinește ce mi-ai jurat - va fi o *dharma* pentru veșnicie. Altfel, străpuns de săgețile mele, te vei întâlni cu Vāli în sălașul lui Yama!"

85. Văzându-l pe Rama atât de-ncrâncenat, Lakșmana porni la drum, mânia să își verse pe Sugrīva[133].

<u>31</u>

1. Văzându-și fratele, erou neînfricat, doborât de-amar, de dor și de mânie, rosti atunci Lakșmana, vlăstarul de-mpărat, vorbele acestea:

2-4. -„Sugrīva trăind doar în pădure nu știe să se poarte ca un os de neam regesc, să răsplătească pentru darul primit de la tine - domnia peste neamul *vanara*. Nu îl duce mintea să te ajute, atunci scurtă îi va fi domnia. E prea nerecunoscător ca să își aduc-aminte de datoria lui față de tine; a uitat-o când s-a pierdut în desfătări de rând, alese pe potriva sa! Dar tronul n-ar trebui s-ajungă la cei fără virtuți! Va să îl vadă curând pe Vāli cel pierit! Mânia clocotește-n mine, pe necredinciosul Sugrīva îl voi ucide; fiul lui Vāli să conducă nobilii *vanara* când ne vom căuta regina!"

---

[133] Diferența dintre finalul capitolului 30 și începutul capitolului 31 este o dovadă a prelucrării secundare a textului, totuși am considerat că ar fi o eroare să elimin un fragment extins din text. Este mai simplu să acceptăm inconsecvențele și să le semnalăm, fără să le punem pe seama lui Vālmīki.

5. Rama, viteazul care-și ucidea vrăjmașii, dar nu voinicii veniți să-i ceară ajutor și apărare, își domoli cu vorba fratele pornit spre bătălie:

6-8. -„Un om ca tine nu poate pentru nimic în lume un astfel de păcat să ia asupră-și; mai nobil și mai mare e între toți acela care ucigând mânia care-l arde se-arată cel mai bun!Lakșmana, adu-ți aminte de prietenia cu Sugrīva, nu poți să îl ucizi! Fii prietenos; adu-i aminte că timpul a trecut, dar nu cu vorbe grele, ci plecat spre împăcare!”

9-22. Astfel sfătuit de fratele-i mai mare, viteazul Lakșmana, puternic taur printre oameni, purcese spre cetate. Vrând pe voie să îi facă <lui Rama> el își luă arcul gigantic, mare cât arcul lui Indra, și fierbând de mânie se-ndreptă spre palatul maimuțelor, părând că este Yama. El frământa cu mintea-i ascuțită[134] tot ce avea să spună, ce va întreba și ce, la rându-i, va răspunde în fața lui Sugrīva. Mergea ca o furtună, rupând crengi de palmieri, copacii *sāla* ori *aśvakarna* care-i stăteau în drum și bolovanii muntelui fărma sub al său picior precum un elefant în goană. Tigrul din stirpea lui Ikșvāku desluși atunci cetatea de necucerit, păzită de munți și oști nenumărate. Buzele îi tremurau de mânie cu gândul la Sugrīva, când văzu străjerii uriași care păzeau porțile Kișkindhei. Erau sute de maimuțe cât elefanții și apucaseră trunchiuri și steiuri pe măsură când l-au zărit venind pe Lakșmana, taurul printre oameni. Mânia i se înteți, precum focul când pui bușteni în el se face vâlvătaie, când străjerii se-arătară înarmați înaintea lui și arăta ca zeul sfârșitului de lume ce pustiește totul. Atunci sute de maimuțe cățărătoare se risipiră care-ncotro din fața lui; căpeteniile pe dată-l vestiră pe Sugrīva, dar acesta nu luă seama la ei - se drăgostea cu Tārā.

23-30. Atunci sfetnicii porniră pe dată afară din cetate cu cete-ngrozitoare, maimuțe ca tigrii de trufașe - căci unele aveau putere cât zece elefanți, altele cât o sută, ba unele chiar cât o mie - și la fel de ne-nfricate. Lakșmana văzu deodată cum Kișkindhā se umple de groaznice maimuțe având în labe trunchiuri, cum ies pe porțile de fier și se așează în linie de bătaie. Viteazul își aduce aminte iar de necredința lui Sugrīva, de chinul lui Rama. Ochii i se înroșesc, arcul lui pare gluga unei cobre, săgețile de fier sunt colți înveninați, iar el întreg - un șarpe cu cinci capete.

---

[134] Textual „inteligent ca Bṛhaspati”= zeu al pietății, personificare a incantației, preot divin și învățător al zeilor, magician și „stăpân al cuvântului”.

31. Aṅgada se apropie înspăimântat de cel ce semăna cu regele șerpilor și cu focul de la sfârșitul lumii. Lakșmana îi spuse:

32-34.-„Fătul meu, vestește-i lui Sugrīva sosirea mea! Tu să-igrăiești astfel: «Lakșmana, fratele mai tânăr al lui Rama a venit, întristat de suferința fratelui său, și te așteaptă acolo. Dacă vrei să îi asculți solia sau nu, tu fă după cum vrei». Apoi întoarce-te degrabă.”[135]

36-38. Păli Aṅgada auzindu-l; el aleargă și se-nchină spre Sugrīva și Rumā. Apoi cuprinde picioarele regelui, reginei și mamei sale și pricina le-arată, dar amețit de vin și de iubire, Sugrīva nu poate-n fire să își vină.

39-44. Se bâlbâiau maimuțele de frică și cu vorbe de nimic voiau mânia lui Lakșmana s-o abată de la ele, dar vorbele amestecate în vuiet fără noimă se prefac, atunci când Lakșmana se mișcă înspre ele precum o viitură, iar glasul lui e trăznet în furtună și răcnet e de leu. Regele *vanara* își vine-n fire în vuietul de glasuri, cu ochii încă roșii de-atâta băutură. Atunci, aduși de Aṅgada, Plakșa și Prābhava, sfetnicii de taină care-n iatac puteau pătrunde de față cu reginele, pe rege îl vestiră că Lakșmana a venit să stea de vorbă cu el despre bunăstare și despre bună-cuviință. De-a dreapta și de-a stânga craiului se așezară sfetnicii, cu vorba-l îndemnară pe Sugrīva care semăna cu Indra, stăpânul vântului *marut*:

45 - 51. -„Rama și Lakșmana, frații care urmează dreptatea, vrednici erau ca înșiși să domnească peste împărăția noastră, dar prieteni fiind într-adevăr, ei ți-au dăruit-o ție! Lakșmana e acum la poartă, bătând în ea și agitându-și arcul, înspăimântând maimuțele care strigă îngrozite. Lakșmana spune că a venit trimis de Rama, purtat de carul iute chemat „îndatorire”, mânat de vizitiul cu numele „vorbele lui Rama”. El l-a trimis ca sol pe Aṅgada, fiul Tārei, iar el pe noi în fața ta[136]. Stăpâne, viteazul bate la porți cu ochii plini de flăcări, de parcă mânia lui ar vrea să ardă tot neamul *vanara*. Mărite rege, pe dată pornește cu fiul tău, cu neamurile toate, și vă plecați adânc în fața lui: astfel amarnica-i mânie se va domoli. Fii fără preget, îndeplinind tot ce Rama își dorește, cuvântul dat tu îl cinstește!”

---

[135] Distihul 35 este interpolat, repetând părți din 36-37.

[136] Am încercat să rezolv interpretarea diferită a textului în cele două traduceri. Sensul primeia este: „Lakșmana l-a trimis pe Aṅgada în fața ta”subînțeles „ca să te aducă înaintea lui”, iar a celei de a doua „Aṅgada ne-a trimis în fața ta: Lakșmana a venit”.

32

1-2. Tresaltă în jilțul său Sugrīva când aude vorbele lui Aṅgada despre mânia lui Lakşmana; chibzuind în minte, căci era priceput să țească planuri și la capăt să le ducă, el sfetnicilor săi le spuse:

3-8. -„Nicicând nu am rostit necugetate vorbe despre el, nici nu i-am greșit vreodată cu ceva - de ce mânia lui asupra mea acum stă să se abată? Vreun vrăjmaş de-al nostru desigur i-a otrăvit auzul, turnându-i în ureche cuvinte ticluite, minciuni fără temei! Voi căutați pricina s-o aflați, temeinic și în amănunt; eu nu am a mă teme nici de Lakşmana, nici de Rama, totdeauna însă mânia fără rost a unui prieten ne tulbură. Ușor e să te-mprietenești, dar greu e de păstrat prietenia, ușor se strică pentru lucruri neînsemnate, căci cu timpul gândul ni se schimbă. Eu nu pot lui Rama să-i răsplătesc cum se cuvine ajutorul dat și asta mă neliniștește."

9. Se ridică atunci dintre căpetenii Hanuman, cel priceput la sfat, și folosindu-și mintea înțeleaptă astfel îi răspunse:

10-17. -„ Rege al neamului *vanara*, nu e de mirare că ai uitat de binele făcut de Rama din prietenie neasemuită față de tine! Pentru a te scăpa de spaime, el l-a ucis pe Vāli un viteaz de o seamă cu Indra![137] Prietenia față de tine l-a îndemnat pe Raghava să-l trimită pe Lakşmana aducătorul de noroc la tine, eu nu mă îndoiesc de asta! Tu cunoști prea bine vremea potrivită pentru toate, dar nu ai luat seamă, fiind pierdut în dezmierdări, că toamna a venit de-acum: frunzele de *saptacchada* se deschid verzi întunecate, cerul e limpede spre toate cele zece zări, stelele și rătăcitoarele planete îl luminează, căci norii s-au risipit cu totul, plăcută e apa în iazuri și în râuri. E vremea să pornești la luptă; Lakşmana a venit pentru că ai ațipit în mijlocul plăcerilor. Rabdă-i mustrarea și cuvântul aspru - Rama e singur, trist, lipsit de iubita lui soție, iar mărinimia lui ți-a dăruit domnia. Eu cred că nu e alt chip să-l îmbunezi decât rugându-l cu palmele împreunate pe Lakşmana să te ierte.

---

[137] Acesta este textul din variantele electronice indiene. Ediția Princeton, p. 47, are însă traducerea: „Pentru a-ți face pe plac eroicul Rāgava a lăsat frica deoparte și l-a ucis pe Vālin, cel egal în putere cu Indra".

18. Vorbesc în fața ta fără de teamă, căci sfetnicul trebuie să spună ceea ce e cu adevărat folositor, și-n sfatul meu cred cu tărie!

19-22. Dacă se mânie, Raghava poate să supună lumea doar ridicându-și arcul, în ciuda zeilor, demonilor *asura* și *gandharva*-șilor. Un astfel de viteaz nu trebuie jignit, îndeosebi de cel pe care l-a ajutat, iar tu îi ești îndatorat! Te pleacă deci în fața lui împreună cu fiul, cu neamul tău întreg și prietenii deolaltă; cuvântul dat cu jurământ tu ține-l și fii ascultător precum nevasta soțul și-l ascultă! Nu poți nici măcar în gând porunca lui Rama sau Lakșmana să o nesocotești, căci îți citesc în inimă; puterea lor fiind deasupra celei omenești, ei sunt la fel cu Indra!”

33

1 - 3.Lakșmana, nimicitorul vrăjmașilor, intră în uriașa peșteră Kișkindhā, după cum îi poruncise Rama și cum i se îngăduise[138]. Portarii gigantici în fața lui se-nchină cu brațele-ndoite, dar văzând mânia sa clocotitoare departe de dânsul ei stătură.

4 - 5. Lakșmana aducătorul de noroc privi atunci peștera nemărginită, pereții măiestru împodobiți cu nestemate, casele cu multe caturi, palatele domnești, toate străluceau în sclipirea pietrelor de preț. Tărâmul acela avea livezi cu pomi îmbobociți și pomi cu multe roade din fiecare anotimp, pe placul fiecăruia.

6 - 7. Erau locuitorii toți din os divin, odrasle de zei și de *gandharva* care ușor puteau și după voie să-și schimbe-nfățișarea; frumoși la chip, purtau cu toți ghirlande și erau o desfătare pentru ochi. Miresme de santal, aloe și de lotus umpleau străzile[139] străbătute de fericiții târgoveți.

8 - 13. Palatele pe care le vedea vlăstarul lui Rāghu perechi aveau doar în munții de poveste Vindhya și Meru, iar printre ele se repezeau limpezi șuvoaiele de munte. De-a lungul căii regești se înșirau căminele celor mai de frunte dintre curteni : Aṅgada, Mainda, Dvivida cel bogat, Gavaya, Gavākșa, Gaja, Śarabha, Vidhyumāla,

---

[138] Se subînțelege că Aṅgada s-a întors cu o invitație din partea lui Sugrīva.
[139] Persoanele care locuiesc în cetate folosesc aceste parfumuri din abundență, astfel încât și străzile au mireasma lor.

Sampāti, Suryākṣa, Hanuman, Vīrabāhu, Subāhu, Nala cel mărit, Kumuda, Suṣeṇa, de asemenea cele ale lui Tara și Jambavan, Dadhivaktra și Nila, Supāṭala și Sunetra, toți căpetenii mari printre maimuțe. Palatele lor împodobite cu ghirlande străluceau ca nourii și erau pline cu belșug de grâne și cu femeile cele mai frumoase.

14 - 18. Un zid alb de netrecut înconjura palatul lui Sugrīva. Frumos era precum lăcașul lui Indra, iar foișoarele lui semănau cu vârfurile muntelui Kailāsa. Găseai acolo arbori plini de flori și fructe după pofta fiecăruia; uriașii copaci cu umbra răcoroasă semănau cu norii negri îngrămădiți pe cer, podoaba lor primită de la Indra era din minunate flori. La porți străjuiau gigantice maimuțe cu armele în mâini. Aurită era intrarea cea boltită, avea pe ziduri ghirlande și flori de aur în șiraguri. Fiul Sumitrei intră în sălașul minunat al lui Sugrīva nestânjenit, precum Soarele intră în nori netulburat.[140]

19 - 24. Dreptul Lakșmana străbătu șapte săli[141] pline cu supuși de diferite cinuri, apoi văzu iatacul unde stăteau femeile, sprijinite de perne scumpe, pe paturi sau pe jilțuri bătute în argint și aur. Pe când intra, ele cântau și înstrunau lăute, mândre de frumusețea lor, încrezătoare în farmecul tinereții, acolo în palatul lui Sugrīva. Nobilele doamne bogat împodobite își petreceau timpul împletind ghirlande și aranjând fructe, iar slujnicele erau blânde, bine îmbrăcate, bucuroase, nu împovărate de corvezi.

25 - 62. *Pasaj eliminat, deoarece nu figurează în niciuna dintre edițiile științifice. Regina Tārā -amețită de băutură - este trimisă de către Sugrīva să îl împace pe Lakșmana. Acesta se poartă respectuos dar vorbește cu hotărâre:Sugrīva a încălcat dharma. Tārā recunoaște luxuria regelui, dar îi arată prințului că ordinul de adunare a oștirii a fost dat și ascultat, iar mulțimi nenumărate de războinici sunt pregătiți de luptă. Adevărata intervenție, plină de demnitate, a reginei se găsește în sarga 35.*

---

[140] Pasajul acesta alambicat și plin de repetiții are sens doar dacă îl înțelegem ca o dovadă a faptului că, indiferent cât de strălucitoare ar fi fost lucrurile, ele erau doar umbră în comparație cu strălucirea lui Lakșmana, semn clar al valorii sale.

[141] Termenul folosit aici poate însemna teren închis cu gard, dar și apartament.

63 - 66. El îl văzu pe vestitul Sugrīva cel neînvins stând pe un tron de aur căptușit cu perne, purtând ghirlande și haine pline de podoabe, strălucitor ca Soarele, înconjurat de multe femei înzorzonate. Văzând aceasta, Lakșmana își schimbă uluirea în mânie, cu ochii plini de sânge el pare însuși Yama. Pe când o-mbrățișa pe Ruma, Sugrīva îl zărește pe Lakșmana cel cu ochii mari.

34

1-6. Se tulbură Sugrīva atunci văzându-l pe Lakșmana în iatac, cu ochi arzători și gâfâind în apriga-i mânie; din jilțul aurit pe dată sare împreună cu femeile din preajma-i care de el se-agață precum stelele de Lună. Regele, cu ochii roșii de la băutură, năuc spre dânsul se repede să se-nchine cu brațele-ndoite apoi stă, părând că este Kalpavṛkṣa[142]. Lakșmana rosti spre dânsul și roiul de femei aceste vorbe mânioase:

7-10. -„Doar cel nobil din născare, care simțurile își înfrânează, e credincios și nu se-abate de la adevăr, arătând multă milă de ceilalți va domni netulburat îndelungată vreme. E oare cineva mai rău decât regele fățarnic care cuvântu-și calcă față de prietenii care tronul i l-au dat? Atunci când cineva minte despre un cal, păcatul lui e mare, cât uciderea a o sută de armăsari; când minte despre o vacă el sufletu-și încarcă cu moartea a o mie de juninci, dar când minte promițând ajutor celui în nevoie[143] el neamul își ucide și pe sine însuși! Nerecunoscător se cheamă, o rege al săltărețelor maimuțe, acela care țelul și-l atinge prin prieteni, nu prin sine, și nu-i ajută la rândul său la vreme de nevoie, iar el va pieri dintre cei vii.

11-12. Legea veche spune cu versul său slăvit: „ucigașul vacilor, bețivul, hoțul sau tâlharul, tulburătorul jertfei se pot răscumpăra și vor fi iertați de vină, dar trădătorul cel fățarnic niciodată!”așa grăit-a Brahma cu mânie.

13-16. Maimuță, ești un nevrednic mincinos, căci ai căpătat ce ai dorit, dar tu nu-l ajuți pe Rama să o caute pe Sita, după cum ai fi dator. Tu pierzi vremea în desfătări nerușinate, promițând ce nu poți face. Rama încă nu poate crede că ești un șarpe

[142] Palmier de cocos, unul din arborii magici din raiul lui Indra, care îndeplinește orice dorință.
[143] Textul are simplu „când minte referitor la un om”; am urmat una din traducerile indiene care explică textul altfel obscur.

orăcăind ca un buhai de baltă![144] Rama, viteaz cu suflet mare, mărinimos și nobil, te-a miluit pe tine cel nevrednic și cu suflet negru.

17-19. Sugrīva, nu uita ajutorul primit de la Rama cel cu suflet mare, altfel săgețile ascuțite te vor trimite pe dată lângă Vāli, căci drumul nu e-nchis! Nu porni pe calea lui Vāli, ci vorba ta o du la-ndeplinire! Tu ai uitat cu totul de săgețile cu fulgerul asemenea care pornesc din arcul celui mai de seamă vlăstar din neamul lui Ikșvaku, altfel nu te-ai fi pierdut în desfrânare, fără să mai gândești o clipă la căutările lui Rama!"

35

1. Răspunse atunci regina Tārā înflăcăratului Saumitri:

2. -„Nicicum nu se cuvine astfel să-i vorbești regelui și nici nu merită mustrarea cu aceste aspre vorbe, o, Lakșmana!

3-5. Nerecunoscător, trădător, înșelător mișel și mincinos? Nu, regele Sugrīva nu e cu niciun chip astfel, viteazule Lakșmana! Este o maimuță, da, dar nu a uitat nicicum ajutorul primit în lupta ce părea fără izbândă! Prin ajutorul lui Rama el are astăzi slavă, domnia peste neamul nostru, ne-a primit pe Rumā și pe mine!

6-9. El n-a lipit geană peste geană în timpul urgisit de odinioară, iar acum în marea-i fericire încă nu-și dă seama că vremea faptei a sosit[145] și se poartă precum înțeleptul Viśvāmitra. O, Lakșmana! Timp de zece ani s-a desfătat acel mare *muni* în brațele *apsarei* Ghṛtācī[146], dar îi părea că a trecut numai o zi! Dacă un astfel de om deosebit, care știa să prețuiască timpul, s-a rătăcit în cursul neoprit al vremii, ce poate face o ființă oarecare? Iartă-l deci pe rege, Lakșmana, că patima și pofta încă nu și-a stins!

[144] Este probabil echivalentul indian al expresiei „un lup în piele de oaie".
[145] Adică vremea căutării reginei Sita și pregătirea pentru războiul cu Ravana.
[146] Probabil alt nume pentru Menakā, deși Huet le tratează sub intrări diferite; v. episodul în *Balakanda-Tinerețea lui Rama*, *sarga* 63, 4-8.

10-14. Tu, fătul meu, nu știi gândul lui Sugrīva; nu se cuvine de aceea să te aprinzi precum un om de rând! Viteazule, cei care - asemenea ție - pătrund cu mintea adevărul chibzuiesc întâi, nu se mânie într-o clipită! De dragul lui Sugrīva, eu, femeie cu mintea bine cumpănită, te rog ogoaie apriga-ți mânie! Eu știu că pentru binele lui Rama Sugrīva e gata să se lipsească de regat, de bogății, de Rumā și de mine[147]. Sugrīva îl va ucide-n luptă pe Ravana, iar pe Sita i-o va aduce în curând lui Rāghava, cei doi se vor întâlni cum se-ntâlnește Candra cu Rohiṇī[148].

18, 15-17.[149] Regele Valī, multeștiutorul, aflase cumva cu de-amănuntul toate despre acei demoni, dar eu vorbesc din auzite. Se află în Lanka o sută de mii de *koți*[150] de demoni, <oaste de strânsură> și încă trei sute nouăzeci și nouă de mii șase sute < de luptători aleși>. Nu poți ajunge la Ravana, cel care a răpit-o pe Sita, decât dacă îi dai pieirii pe toți acești *rakșasa* schimbători la față, care par de neînfrânt. Sugrīva nu poate să-l ucidă pe răufăcătorul Ravana fără ajutor.

19-23. De aceea au purces spre patru zări vestitorii s-adune căpeteniile *vanara*, cu luptătorii lor; fără ei Sugrīva nu poate porni <să răscolească lumea>. Porunca lui stă gata să se împlinească de acum. Vor sosi chiar astăzi milioane de urși, sute de languri[151] plini de înfocare, nenumărați *vanara*. De aceea mânia las-o deoparte, urmaș al lui Kākustha: nobilele doamne s-au tulburat văzându-ți fața cruntă și ochii roșii, crezând că se întoarce urgia care a trecut[152].

---

[147] Una dintre varante adaugă „și de Aṅgada”.

[148] Textual *samāneșyati… śaśāṅkavamiva rohiṇyā: se va întâlni precum (planeta) care are imaginea unui iepure(=Luna) cu steaua roșiatică (=Aldebaran). Candra/Soma* este zeul Lunii, iar *Rohiṇī* este soția sa favorită; comparația revine de zeci de ori în *Ramayana*.

[149] Pentru a obține un text mai ușor de înțeles, am așezat distihul 18 referitor la Valī la începutul paragrafului și nu la sfârșit.

[150]*koți*=10 milioane; deoarece ar fi greu de explicat în text numerele indiene am păstrat cuvintele sanscrite. 100 000 *koți*=un trilion = o mie de miliarde=*mahāpadma*. Pentru 399 600 originalul are formularea „de 36 de ori unități de 10 000, de 1 000 și de 100”, se subînțelege „luate împreună”. Structura textului sugerează că sunt două categorii de soldați, de aici cuvintele adăugate.

[151] *golāṅgūla*=„maimuță cu coada de vacă”; langurii cenușii, numiți și „langurii lui Hanuman”, sunt maimuțe din genul *Semnopithecus* care are șapte (sub)specii, reprezentând grupul cel mai numeros de languri din subcontinentul indian. Nu trebuie confundați cu babuinii, care nu aparțin regiunii respective. Semnificația menționării celor trei tipuri de *vanara* - maimuțe roșcate, languri cenușii, urși - este dificil de interpretat și constituie subiect de dezbatere pentru specialiști, v. Rosalind Lefeber, *op. cit*.

[152] Referire la uciderea lui Vāli.

1-4. Vorbele blânde și drepte ale Tarei îl îmblânziră pe fiul Sumitrei, căci bun era din fire. Văzând aceasta, regele *vanara* lăsă deoparte spaima cum leapădă cineva veșmântul plin de apă. Sugrīva se dezmetici și rupse ghirlanda minunată de la gât. Cel mai nobil dintre *vanara* rosti plăcute vorbe către Lakșmana:

5-11. -„Fiu al Sumitrei, eu pierdusem cândva totul - bunăstarea, faima și regatul - dar le-am primit iar de la Rama! Aș putea răsplăti eu asta vreodată oare? Nu are dreptul Rama nevoie de brațul meu, căci singur, cu puterea-i neîntrecută, poate pe Sita să o scape și pe Ravana să-l ucidă! Săgeata lui a străbătut prin șapte copaci gigantici, un munte și glia până în străfunduri - ce ajutor să-i dau? Struna arcului răsună sub mâna lui iar munții și pământul se zguduie la zvonul ei - ce nevoie ar avea de mine? Dar voi veni cu oastea împreună când el ne va conduce întru pieirea lui Ravana. Dac-am greșit față de Rama, să fiu iertat precum se iartă slugile neghioabe, căci nimeni nu e fără de păcat pe lumea asta!”

12. Se-mpacă Lakșmana auzind aceste vorbe potrivite cu un suflet mare și răspunde prietenos:

13 - 20. -„Fratele meu are un bun apărător în tine rege Sugrīva: vorbești precum se cade și cuvântul ți-l păzești, dovedind astfel că ești pe drept stăpânitor peste roșcatul neam de săritoare și peste țara fără seamăn de bogată. Peste puțină vreme Rama își va zdrobi vrăjmașii în bătălii, iar tu vei sta într-ajutorul lui, căci tu nu dai înapoi în luptă, la fel cum nu-ți întorci cuvântul dat, știind ce este drept și fiind plin de recunoștință. Mulți își cunosc slăbiciunile, dar câți le recunosc deschis, vorbind fără ocol? Niciunul, afară de Rama și de tine! Te asemeni lui Rama în vitejie și putere, fiind pentru noi un dar trimis de zei. Totuși, vino cu mine să-l îmbărbătăm un prieten chinuit de dorul după soția lui răpită. A rostit la supărare vorbe care m-au aprins și te-am mustrat cu amare vorbe; rogu-te, mă iartă.”[153]

[153] Versiunile indiene interpretează textul cu nuanțe diferite, sensul este în esență cel din traducere.

37[154]

1. Auzind acestea, Sugrīva se întoarse către Hanuman, sfetnicul care îi ședea aproape:

2-9. -„Pornește vestitorii către cele cinci piscuri: Mahendra, Himavan, Vindhya, Kailāsa și palidul Mandara, spre cei ce hălăduiesc pe muntele Udara scăldat în raza dimineții, spre neamul cu blană-ntunecată dinspre apus, către neamul înfricoșător din crângurile muntelui Padma, către poporul săritor din muntele Anjana, negru ca norii de furtună sau *añjana* și puternic precum elefanții, spre stirpea aurie care sălășluiește în grotele din Mahāśaila[155] de lângă Meru și spre Dhūmra; de asemenea către băutorii de sevă de palmier[156] iuți de picior și trandafirii ca aurora ce locuiesc în Mahāruna, spre cei adăpostiți în păduri, pe lângă schituri, în pacea frumoaselor poieni. Pe toți adu-i aici, cu vorba bună ori cu daruri, trimițând ștafete mai multe decât e obiceiul.

10-15. Am trimis un rând de vestitori mai iuți ca vântul către dânșii; acum, tu să-i zorești din nou, cu alții dintre căpetenii. Să pornească toți cei leneși ori răsfățați în desfătări, căci dacă-n zece zile nu vor sosi călăul îi așteaptă fiind călcători de lege! Purceadă spre toate zările maimuțele viteze precum leii, porunca mea îndeplinind, cu sutele de mii și cu milioane, uriași cât munții cerul să-l acopere zburând, iar cei care cunosc meleagurile să le fie călăuze!"

16-19. Fiul Vântului porunca o ascultă și trimite-n toate părțile vajnice maimuțe. Ei trec hotarul cerului, pe unde păsările zboară și urmeză calea lui Viśnu[157] printre luminarii. Ajung la cei de la țărmul mării, pe munți, prin păduri și pe malul lacurilor, pretutindeni ei cheamă luptătorii în sprijinul lui Rama. Aceștia vin fără zăbavă, înfricoșați de porunca lui Sugrīva, temându-și capetele toți.

20-26. Atunci trei *koți*[158]de maimuțe întrunecate ca *añjana*, neîntrecut de sprintene, au venit de la muntele <lor, Anjana,> la cel al lui Rama[159]. Zece *koți* de maimuțe, cu

---

[154] Deoarece întrerupe acțiunea și repetă un ordin dat încă din *sarga* 29, acest capitol este probabil interpolat.
[155] Variante 1. Mahāśaila-Muntele mare; 2. Manahśila= galben de realgar.
[156] Este vorba de *maireya=rom din seva de palmier fermentată* v. Huet, s.v.
[157] Este vorba despre cerul vizibil, nu de zonele paradiziace de nivel mai înalt. Era numit astfel pentru că Viśnu, în avatarul Vamana, l-a străbătut cu un singur pas, recuperându-l de la Bali.
[158]Treizeci de milioane.

blana precum aurul topit, au sosit din muntele de la Soare-Apune; din Kailāsa cel cu vârfuri ascuțite se adaugă oștirii o mie de *koți*[160]de vanara precum coama leilor; un milion de *koți*[161]vin din Himalaya, dintre cei care se hrănesc cu poame și cu rădăcini; mii de *koți* de *vanara* roșii ca jăratecul[162], înfiorători la față și la fapte, se alătură din Vindhya, iar de pe țărmul oceanului cu spuma ca laptele de albă, vin nenumărați mâncători de cocos din Tamālavana[163]. Armia de maimuțe săritoare sosită din păduri, din văgăuni de munte, de pe țărmuri și coclauri era nesfârșită, părea că înghite chiar Soarele trecând prin dreptul său.

27-32. Vitejii trimiși să-i îndemne pe ceilalți au văzut un arbore uriaș pe piscul Himavat[164]. Demult, se adusese prinos acolo lui Śiva Maheśvara[165], iar sacrificiul *yajña*[166] plăcuse tuturor zeilor. Boabe și semințe căzute din ofrande rodit-au poame cu gustul de *amṛta*[167], iar cel ce gustă o dată din fructele zeiești va fi sătul o lună, neștiind de foame sau de sete[168]. Atunci ei, mâncători fiind de poame, au cules divinele fructe, rădăcini și plante pentru leacuri. Au cules din locul cel sfințit și flori plăcut mirositoare pentru altar, vrând pe Sugrīva să-l vadă mulțumit.

33-35. Toate căpeteniile s-au înfățișat în fața lui Sugrīva, fiecare cu ceata sa, sosind din lumea largă la Kișkiṇdhā; i-au închinat cu cinste leacuri, poame și rădăcini spunând:

---

159 Muntele Prasravaṇa, v. 4,27,1.
160 Zece miliarde.
161 Sau zece trilioane.
162 Epitetul *aṇgārakasamānānām* poate fi interpretat diferit, deoarece *aṇgāraka* înseamnă propriu-zis „de culoarea cărbunilor care ard”, dar se referă în același timp la culoarea tenului unor eroi din epica indiană influențați astral de planeta Marte, v. Huet, s.v. Traducerile au fie „roșii ca focul”, fie „roșii ca Marte”.
163 *Pădurea de tamāla*, un arbore -laurul negru- cu fructe portocalii comestibile, având denumirea științifică *Garcinia xanthochymus/ Xanthochymus pictorius* Roxb.
164 Alt nume pentru Himalaya.
165 *Maheśvara*= „suveran suprem”, epitet al lui Śiva în ipostaza Rudra.
166 Sacrificiu solemn care urma normele vedice. Ofrandele aduse se turnau în focul sacru.
167 Hrana care dădea nemurire zeilor, similară ambroziei și nectarului din mitologia greco-romană.
168 *tarpitaḥ*- derivat din *tṛp=a se bucura* dar și *a se hrăni*. Am reprodus varianta cea mai expresivă a traducerii, care se referă și la sete nu numai la foame.

36. -„Am dat roată pământului întreg, cutreierând păduri și munți de-a lungul și de-a latul până-n ocean[169] și câți *vanara* sunt pe lume noi i-am adus în fața ta, precum ai poruncit!"

37. Atunci Sugrīva, regele poporului cel săritor, s-a bucurat la vorbele acestea și darul le-a primit.

38

1-3. Primind deci darul, Sugrīva a-ngăduit trimișilor[170] să plece; privind miile de viteji care adunaseră toate maimuțele din lume, el socotea în sinea lui că dorința sa și cea a măritului Rāghava era aproape împlinită. Spre bucuria celui mai puternic dintre *vanara*, Lakșmana rosti plăcute vorbe:

4-5. -„ Preabunule, dacă ți-e pe plac, noi să lăsăm acum Kișkindha-n urmă!"

-„Precum vrei așa vom face. Să plecăm, eu porunca îți ascult", a răspuns Sugrīva,

bucuros de cuvântul bun.

6-7. Regele îngădui Tarei și prințeselor să plece; apoi spre slujitorii-ngăduiți pe la iatacuri care, veniți în grabă, îi așteptau preaplecați porunca, rosti cu glas puternic:

8-14. -„Pe dată lectica să-mi aduceți!" apoi, când o avu în față, el pe fiul Sumitrei îl pofti: -„Te urcă-ntâi, Lakșmana, hai degrabă!" Sugrīva se așează și el în litiera aurită care strălucește precum Soarele, purtată de mulți și vânjoși *vanara.* Deasupra lor se-ntinde dalba umbrelă-mpărătească, în părți apărători din cozi de *yak* sunt purtate precum e datul, iar trâmbițe din scoici și duruit de tobe le vestesc sosirea, în vreme ce sute de voinici gata de luptă, în mâini cu arme-ngrozitoare, îi însoțesc cu strigăte de slavă.

15-20. Ajungând lângă sălașul lui Rama, regele pogoară pe dată din lectică, apoi Lakșmana. Sugrīva brațele-și îndoaie spre-nchinăciune în fața lui Rama, iar poporenii îl urmează. Se bucură Rāghava văzând atâți osteni care păreau o mare

---

[169] Textul primului vers al distihului diferă, traducere aproximativă.
[170] Este vorba despre *vanara* care au dus poruncile regelui și care au grăbit strângerea trupelor.

acoperită cu boboci de lotuși; îl îmbrățișează pe Sugrīva cel îngenunchiat cu fruntea plecată la picioarele lui. <Ridicându-l>, îi spune: -„Așează-te!”, grăind apoi acestea:

21-24. -„Viteazule, e rege adevărat doar domnul care știe vremea să-și împartă după cuviință între datoria către țară, grija averii sale și iubire. Dacă uită toate pentru desfătare, se va trezi - precum cel ce doarme pe o creangă de copac - doar când va cădea <din slava-i>. Acela care vine în ajutorul prietenilor și dușmanii își nimicește se va bucura de rodul întreit[171]. O, rege biruitor al vrăjmașilor, vremea faptei a sosit! Să chibzuim cu sfetnicii-mpreună!”

25-33. Răspunse Sugrīva:

-„Viteazule cu braț puternic, prin voia ta eu am recăpătat tronul, iubirea supușilor și bunăstarea de altădată. Prin voia ta, biruitorule, și prin cea a fratelui tău am din nou ceea ce pierdusem; acela care nu răsplătește la rându-i binele primit e cel din urmă netrebnic de pe lume. Acum s-au întors din căutare sute de căpetenii; ei au strâns toți *vanara* câți se află-n lume. Sosesc de peste tot maimuțe, languri și urși - odrasle toți de zei și de *gandharva*, care își schimbă după plac înfățișarea. Sunt știutori ai cărărilor din codrii neumblați și cunosc văgăunile din munți, iar chipul e groaznic! Numărul lor -nisipul mării[172]! O, rege, sunt viteji precum măritul Indra, gigantici precum munții Meru și Vindhya în care-și au sălașul! Vor fi aici curând și o vor smulge pe Maithilī din ghearele demonului, iar pe Ravana îl vor ucide-n bătălie!”

34. Văzând strădania fără preget a lui Sugrīva, ochii lui Rama s-au luminat de bucurie și păreau două flori de lotus albastru.

39

1. Sugrīva stătea cu brațele-ndoite, dar dreptul Rama îl îmbrățișă și zise:

---

[171] Textul se referă la *dharma*, *artha* și *kāma*, concepte indiene care numai aproximativ pot fi echivalate cu „ceea ce este cuvenit/drept din punct de vedere moral, religios și legal”, „bunăstare”, și, respectiv, „dragoste/sexualitate”. Echilibrul dintre ele reprezintă unul dintre firele conducătoare ale narațiunii în *Ramayana*.

[172] Am echivalat astfel impresia dată de înșiruirea de numere din distihurile 4,30-31; totalul (estimat) în traducere fiind 10^{17} ostași.

2-7. -„O, prietene care-ți nimicești vrășmașii! Nimeni nu se miră când Indra revarsă ploaia, când Soarele alungă noaptea cu miile de raze sau când lumina rece-a lunii pământul răcorește, <căci asta-i firea lor>. Nu-i nimic de mirare când prietenul ajută un prieten în nevoie, bucurându-l. Nu e de mirare purtarea ta nobilă, cum nu e nici vorba ta care sfătuiește bine, căci tu mereu prietenii-ți ajuți. Voi nimici dușmanii toți în bătălie dacă te am aproape; doar tu îmi poți fi sprijinitor cu inima ta bună. Netrebnicul *rakșasa* mi-a răpit-o prin înșelăciune pe Vaidehī spre propria lui pieire, așa cum odinioară Anuhlāda a furat-o pe Śacī[173], fiica lui Puloma. Vreau ca săgeata mea cea ageră să-l nimicească pe Ravana, așa cum Zeul care a adus o sută de jertfe[174] l-a ucis pe nerușinatul Puloma."

8-13. Pe grăia acestea soarele se-ntunecă deodată și nori de praf i-acoperă lumina arzătoare; nu mai știai unde este răsăritul ori apusul, nici miazăzi sau miazănoapte, iar piscurile, codrii și desișurile se cutremurau. Pământul se acoperi într-o clipită cu mulțime de maimuțe, fiecare cât muntele de mare, cu colți fioroși și putere nemăsurată; fiecare căpetenie avea o sută de *koți* de viteji în preajma sa, care se puteau lua după voie orice-nfățișare. Veneau, măre, veneau maimuțe de la munte, de lângă râuri și de la țărmul mării sau rătăcitoare prin păduri, maimuțe cu glas tunător, unele roșii precum Soarele în zori de zi, altele palide ca Luna sau șofranii precum miezul lotusului, iar altele <aurii> din Meru[175].

14-20. Dintre căpitani, întâi ei l-au zărit pe Śatavali[176], viteaz vestit printre *vanara*, care avea cu el de zece ori o mie de *koți* de luptători. În urma lui venea <Sușeṇa>[177]

---

[173] Śacī, zeița milei divine, soția lui Indra. A fost răpită de Anuhlāda, un demon *asura*, la îndemnul lui Pulomā(n). Anuhlāda este ortografiat *Anuhrāda* = „cel care face un zgomot neîntrerupt" în dicționarul Huet; acolo se menționează că mitul apare în *Purane*.

[174] Indra, numit astfel pentru că a adus de o sută de ori „jertfa calului". Se credea că Indra va pierde domnia asupra lumii dacă altcineva va reuși să repete de o sută de ori *aśvamedha*.

[175] Distihul 13 are câteva dificultăți: 1. în versul 13*a* unele traduceri dau pentru *śaśigauriśca-tawny coloured ones like the Moon: roșcate precum Luna*, iar altele varianta de mai sus;2. în versul 13*b padmakesaravarṇaiśca=și de culoarea staminelor de lotus (alb?)*, lotusul padma fiind după traducerile indiene alb, iar după Huet roz; 3. pentru coerența logică a fragmentului trebuie să presupunem că menționarea muntelui Meru reamintește versul 4,37,6*b*, ceea ce justifică introducerea cuvântului „aurii", altfel pasajul trebuie mutat după *„iar altele rătăcitoare prin păduri"*. Topica epopeei este întotdeauna foarte permisivă, sugerând mai multe direcții de interpretare.

[176] Dacă ortografia cu v este cea corectă, *Śatavali=cel care are o sută de cârlionți (în blană).*

[177] Numele este omis, dar v. 4,22,13-14 și 4,42,1; *Sușeṇa*= „cel care are o săgeată bună"v. Monier-Williams, p.1237, col. 3, s.v. su-.

tatăl Tārei, semeț precum Meru, cu ale zece mii de *koți*. Apoi vânjosul tată[178] al Rumei și socrul lui Sugrīva, cu mia de *koți*. Următorul a fost Kesari, cel mai înțelept dintre *vanara*, tatăl lui Hanuman; blana lui era ca staminele de lotus[179], iar obrazul lui trandafiriu ca aurora și mii de luptători îl însoțeau. Gavākṣa[180], măritul rege al langurilor vestit prin cutezanță, venea cu o mie de *koți* de ostași. Dhūmra[181], nimicitorul vrăjmașilor, aducea două mii de *koți* de urși iuți de picior.

21-27. Viteaza căpetenie Panasa[182] mergea în fruntea a trei *koți* de *vanara* înfricoșători, uriași cât munții. Nīla[183] cel mare cu blana precum *añjana* venea înconjurat de zece *koți*, iar auriul Gavaya[184] aducea alte cinci *koți* cu sine. Darīmukha[185] cel puternic aduse o mie de *koți*, apoi șezu lângă Sugrīva; Mainda și Dvivida[186], fiii vajnici ai Aśvinilor, se arătară și ei cu o mie de *koți*, iar mărețul Gaja[187] sosi cu trei *koți*. Zece *koți* de urși aduse cu sine slăvitul rege Jāmbavān[188], să fie la porunca lui Sugrīva.

28-35. Viteazul vânjos Rumaṇa[189], vestit prin biruințe, veni apoi în pas grăbit cu o sută de *koți* de *vanara* plini de îndrăzneală. Gandhamādana[190] îl urmă cu o sută de mii de *koți*. Prințul Aṅgada - urmașul la tron, la fel de puternic precum tatăl său-

---

178 Numele este omis, iar dicționarele nu au date despre tatăl Rumei; sugestia Tāra dată de site-ul Valmiki Ramayana nu poate fi acceptată deoarece acest căpitan apare distinct în *śloka* 31.

179 *Kesara=stamine.*

180 *gavākṣa=care are ochi de bou*, v. Monier-Williams, s.v. *Gava-*, p. 351, col. 2. Numele este în concordanță cu denumirea *golāṅgūla*=„maimuță cu coada de vacă” dată langurilor.

181 *Dhūmra=fumuriul.*

182 Numele arborelui *jaca=Artocarpus heterophyllus*, v. nota la 3,73,2-9.

183 *nīla* denumește orice culoare închisă de la albastru foarte închis și violet până la negru.

184 *Gavaya* = „*gaur/bizon indian*”, unul dintre cele mai mari bovidee: o înălțime de 1,70 - 2,20 m la greabăn și 700-1000 de kg greutate; rasa semidomesticită, mai mică, se numește *gayal*.

185 *Darīmukha* =„cu gura cât o peșteră”, Monier-Williams, s.v. *darī-*, p. 470, col. 1.

186 Mainda și Dvivida nu au explicații satisfăcătoare.

187 *Gaja=elefantul*.

188 Ursul primordial nemuritor, născut din căscatul lui Brahma-v. 1,17,2-7; s-a luptat cu Kṛṣṇa și, fiind învins, îi dăruiește acestuia nestemata norocoasă Syamantaka și pe fiica sa Jāmbavatī, v. *Brahmāṇḍa Purāṇa*, 3,71, 19-54.

189 Fără etimologie; Monier-Williams, p. 884, col. 3 s.v. *Rumaṇa*:„numele unei maimuțe, R<amayana>”. Ar putea fi o variantă pentru *lūma*=„(cal sau maimuță) cu coada stufoasă”, Monier-Williams, p. 905, col. 3.

190 Numele trimite la muntele pe care se află palatul zeului Kubera: *gandhamāndana*=(muntele) cu parfum îmbătător.

venea cu o mie de *padma* și o sută de *śaṅku*[191] de *vanara*. Tāra, viteazul care îngrozește vrăjmașii, venea strălucind ca o stea[192] împreună cu cinci *koṭi*; căpetenia neînfricată Indrajānu[193] îl urma cu alte unsprezece *koṭi*, în vreme ce Rambha cel aprins la față aducea o mie o sută de *ayuta* de oșteni[194], iar puternicul căpitan Durmukha[195] alți doi *koṭi* de *vanara.*

36-39. Hanuman mergea în fruntea a o mie de *koṭi* de viteji neînfricați, semănând cu piscurile muntelui Kailāsa, iar Nala[196] cel vajnic are cu sine o sută de *koṭi* și o sută de mii de cățărători în copaci. Dadhimukha[197] cel norocos se arătă în fața măritului Sugrīva cu zece *koṭi* de *vanara*. Au mai sosit Śarabha, Kumuda, Vahni și Ramha[198] - domni de neam mare printre *vanara* cei schimbători la chip - precum și nenumărați din lumea-ntreagă, umplând locul tot cu munții și pădurea.

40-43. Veneau maimuțele sărind, înot, veneau strigând de pe tot pământul și se strângeau șezând în jurul lui Sugrīva precum dau norii roată soarelui, iar căpitanii lor cei lați în umeri se închinau plecâdu-și capetele, iar ceilalți, după cinul lor, aveau brațele-ndoite. La rândul său Sugrīva, bun cunoscător al *dharmei*, se pleacă în fața lui Rama cu palmele împreunate și îi prezintă pe fiecare. El grăi apoi:

44. -„Voi hatmani taberele așezați în bună rânduială, după cum ne este obiceiul, prin păduri, prin munți, pe mal de râu; să vedem câți au venit și câți lipsesc”.

---

[191] 100 *padma,* 1000 *śaṅku:*numere foarte mari, cu valoare variabilă sau incertă. *Padma* = 10^9= 1 miliard după Huet, 1 *śaṅku*=10^{12}=1 bilion după Monier-Williams; v. Monier-Williams, pp. 584, col. 2 și 1047, col. 2.

[192] Joc de cuvinte în original: Tāra/tārā=„stea”; v. nota la 4,13,3-4. Este o rudă a reginei Rumā, dar traducerile electronice indiene se contrazic în privința gradului: tată sau unchi patern.

[193] Probabil că *Indrajānuḥ* din original provine de la *Indrajānus*=„creatura lui Indra”.

[194] Rambha=ajutor; nu trebuie confundat cu Rambhā, cea mai frumoasă dintre *apsarele* lui Indra. *Ayuta*= 10 000.

[195] *Durmukha*= „rău de gură /nepoliticos”.

[196] *Nala=trestie.*

[197] *Dadhimukha* =„cu fața albă ca laptele”; este și numele unui șarpe, v. Monier-Williams, p. 468, col. 1. Interpretarea distihului 37 diferă într-o măsură foarte mare în traducerile folosite.

[198] *Śarabha*=numele unei capre sălbatice (*Capra falconeri*); *Kumuda*=„cel vesel”; *Vahni*=„cel care poartă ofrandele”; aceste trei nume au și corespondente mitologice, în ordine un animal fantastic, un elefant divin și un epitet al zeului focului. Pentru Ramha nu există corespondent în dicționare, dar corectura obișnuită în Rambha nu este posibilă, personajul cu acest nume apărând anterior.

1. Văzându-și oștile-adunate, Sugrīva care domnea peste neamul cel cățărător grăi astfel spre Rama, tigrul puternic între vitejii care zdrobesc vrăjmașii:

2-10. -„Puternicii *vanara* care locuiesc în împărăția mea au sosit și și-au așezat taberele. Ei sunt plini de strălucire precum măritul Indra și pot să ia după voie orice chip și-nfățișare, pot ține piept copiilor lui Danū și Diti[199], sunt voinici încercați în războaie care au biruit pretutindeni. Au sosit viteji care duc la bun sfârșit orice faptă, chiar dacă pare fără sorți de izbândă, care nu cunosc oboseala și sunt vestiți fiecare în parte pentru faptele lor. Se pot mișca nestânjeniți prin aer și prin apă[200] și au venit din vârf de munte în mulțimi nenumărate voia să-ți urmeze; au drept țel doar binele stăpânului lor, de aceea poruncește orice ți se pare potrivit, chiar dacă și eu cunosc care ți-e ținta!"

10. Atunci Rama, fiul cel mărit al lui Daśaratha îl cuprinse cu brațele și zise:

11-15. -„Prea bunule, trebuie să știm întâi de toate dacă Vaidehī mai viețuiește încă, apoi unde-i sălașul lui Ravana. Doar cunoscând acestea vom sfătui și când începem. Tu ești mai potrivit decât mine sau Lakșmana, doar ești stăpân peste neamul cel săritor! Ești înțelept, viteaz și pui la inimă binele meu; ești cel mai bun prieten al meu afară de Lakșmana, poruncește așadar cum socotești mai bine!"

16. Atunci, Sugrīva îl chemă la el pe Vinata cel mare cât un munte, al cărui glas e bubuit de tunet; în fața lui Rama și Lakșmana astfel îi hotărî și îi dădu povață:

17-20 -„O, Vinata! Ești cel mai priceput printre *vanara* să alegi vremea, locul și calea potrivite - de aceea împreună cu fiii Soarelui și Lunii, luând cu voi un *lakh*[201] dintre cetașii noștri, porniți către marginea de răsărit a lumii. Acolo, voi veți scotoci prin codri, munți și văgăuni să o găsiți pe Sītā, prințesa din Videha și să aflați ascunzișul lui Rāvaṇa!

[199] Două clase de demoni, frați vitregi cu zeii cerești: *daitya=„fiii lui Diti"*sunt identici cu *asura*; *danava=„fiii lui Danū"*sunt ființe acvatice. Ei sunt denumiți astfel după numele mamelor lor, tatăl fiind înțeleptul primordial Kaśyapa.
[200] Text cu înțeles controversat. Distihul 9 are și el conținut diferit în manuscrise.
[201] O sută de mii. Fii ai Soarelui și Lunii sunt acei *vanara* care au drept tată zeii Surya și Candra.

21-23. Pe Sita să o căutați în locuri neasemuit de frumoase: pe malurile minunatei Bhāgīrathī[202], pe țărmurile râurilor Sarayu, Kauśikī și Kalindī, prin munții nalți ce mărginesc Yamunā, pe lângă Śoṇā, Ind și Sarasvatī[203] râurile cu ape de cleștar, pe lângă Mahī și Kālamahī cele înconjurate cu munți și păduri. Scotociți prin țările Brahmamāla, Videhā, Mālva, Kāśi, Kosalā, prin Māgadha cea cu sate mari, prin Puṇḍran, prin Aṇga, țara borangicului[204] și prin minele de argint.

24-34[205]. Voi o veți căuta peste tot locul pe Sita, iubita soție a lui Rama și nora lui Daśaratha, nelăsând niciun loc necercetat! Din străfundurile mării pornind, veți scotoci cetățile ce străjuiesc pe țărm, pădurile din văi și munții, până în vârful muntelui Mandara, luând la rând popor după popor. Nenumărate ciudățenii veți întâlni: un neam nu are nici urmă de urechi, altul le are clăpăuge până la buze, unii au fețele din fier, alții - având doar un picior - se-ntrec în alergare și sunt nepieritori. Galbenii *kirātās* au un ciuf peste urechi și par plăcuți la fire, dar sunt neamuri de vajnici canibali, mâncători de pește crud și fioroși oameni-tigru. Neam pădurean, vă împărțiți astfel încât cei ce pot sări, să urce țancurile nalte, iar cei ce pot să se scufunde să înoate! Nu lăsați colț necercetat în Yava, unde sunt șapte regate și mine de argint și aur[206]! Atunci când veți lăsa în urmă Yava veți afla muntele Śiśira[207] a cărui culme ajunge în tăria cerului, locuit atât de *deva* cât și de *danava*; voi laolaltă s-o căutați acolo prin pierdutele coclauri, păduri și volburatele cascade pe mândra soție a lui Rama! Porniți apoi spre gura roșiei Śoṇa cea cu unde repezi, de acolo spre

---

202 Alt nume pentru Gangele pământesc-„fluviul regelui Bhagīratha”- v. capitolele 1,42-1,44 despre coborârea fluviului ceresc.

203 Kalindī=Yamunā, azi Jumnā afluent al Gangelui. Sarayu, azi Surju un subafluent al Gangelui. Śoṇā=„apa sângerie”, afluent al Gangelui în amonte de capitala antică Pāṭaliputra. Sindhu= Indus=„fluviu prin excelență”. Sarasvatī= „râul cu multe lacuri” afluent dispărut (?) al Indului, v. Huet s.vv. Pentru Mahī și Kālamahī nu am găsit date, deși ultimul figurează în Monier-Williams, p. 277, col. 2 sub forma *kālamasī=„numele unui râu (var. -mahī în Hariv<aṇśa> 12828”*; traducerea de pe site-ul Valmiki Ramayan le consideră regate nu râuri, iar Dutt este ambiguu.

204 *kośakārāṇā* înseamnă propriu-zis „cocon al viermelui de mătase”.

205 Textul paragrafului diferă atât în cele două site-uri indiene cât și în ediția Dutt, vol. 4, pp. 809-810. Am tradus părțile similare, pentru restul am urmat logica aprentă a textului.

206 *suvarṇarūpyakaṅ dvīpam* este înțeles de Dutt drept „insulele Suvarna și Rupayaka”= insulele Aur și Argint.

207 *Śiśira=rece/înghețat.*

țărmul celălalt al mării, pe unde hălăduiesc *siddha* și *cārana*[208] veți căuta prin locurile minunate de pe maluri și din păduri unde se află Ravana și Vaidehī.

35-41. Veți urma căutarea prin ocean, unde valurile mugesc tălăzuite de apriga furtună, iar insulele sunt înfricoșătoare[209]. *Asurah* locuiesc acolo - demoni uriași ce flămânzesc de veacuri și se hrănesc prinzându-și prada <în mrejele> de umbră[210], precum Brahma le-a îngăduit. Veți ajunge la marea cea mare în care hălăduiesc șerpii, unde norii par a vesti sfârșitul lumii; cu îndemânare vă strecurați peste marea rubinie numită Lohita[211], până veți vedea copacul gigantic Kūțaśālmali[212] și sălașul fiului lui Vinata[213] zidit de Viśvakarman: mare cât muntele Kailasa e împodobit cu

nestemate. Prin părțile acelea veți vedea atârnând de piscuri cu capu-n jos *rakșasii* Mandeha[214], ei înșiși mari cât munții și cu multe chipuri înspăimântătoare. Soarele în zori îi arde fără milă - ei cad în valuri pârjoliți prin puterea lui Brahma[215], pentru a renaște zi de zi să se cațere pe munte.

42-45. Vitejii mei nebiruiți, purcedeți de acolo mai departe și veți vedea precum nouri alburii lucirea Oceanului de Lapte[216], cu valuri drept podoabe - șirag de

---

[208] *Siddha=ființă care a atins perfecțiunea*; *cārana*= cântăreți cerești, Monier-Williams, p. 393, col. 2. De observat contradicțiile geografice: râul Śona nu ajunge la ocean, iar descrierea este confuză.

[209] Oceanul părea înspăimântător indo-europenilor sosiți în subcontinentul indian în timpurile vedice; de aceea brahmanilor nu le era permis să străbată mările, dar alte caste o făceau. De remarcat că în cartea a doua apariția Mantharei -2,7,1- este precedată de o imagine maritimă sugerând monștri acvatici -2,6,26-28.

[210] Pasaj înțeles de fiecare traducător altfel: 1. Demonii capturează prada prinzându-i *umbra*; 2. Prind *doar umbra* păsărilor; 3. Prind prada *cu ajutorul umbrelor*, ceea ce pare mai clar; am preluat traducerea lui Dutt.

[211] *Lohita*= roșie închis, culoarea sângelui, a rubinelor și vinului; uneori era numită „marea vinului".

[212] *Śālmali* este arborele de bumbac (*Bombax heptaphyllum* sau *Salmaria malabarica*); are flori roșii. Kūțaśālmali este un copac mitologic care avea țepi -*kūța*- cu care erau chinuiți păcătoșii în tartarul indian.

[213] Vulturul Garuda. Viśvakarman este demiurgul zeilor - o formă a lui Agni, zeul focului- „cel care a făcut totul"; *vanara* Nala este fiul lui și devine arhitectul armatei lui Sugrīva în cartea a șasea.

[214] Nu figurează în dicționare; probabil din *manda* + *iha* =„înceți în orice fac/neîndemânatici".

[215] *brahmatejobih* poate fi interpretat și „prin puterea imnului (Gayatri) recitat de brahmani"

[216] Numele sanscrit este *kșīroda*-același cu al oceanului primordial de lapte amestecat de *devah* împreună cu *asurah* -v. 1,45,15-45. Oceanele geografiei mitice indiene au de multe ori nume de băuturi tradiționale.

mărgărite; în mijlocul mării se ridică măreţul Ṛṣabha[217], muntele cel alb. Pe coasta lui cresc arbori veşnic înfloriţi ce umplu locul cu miresmele divine, iar lacul Sudarśana[218] e plin de lotuşi de argint cu staminele din aur printre care plutesc lebede. Vin aici să se desfete cu-atâta frumuseţe *cāraṇa*, *yakṣa*, *kinnara* şi cete de *apsara*.

46-48. Dincolo de Oceanul de Lapte veţi vedea marea Jaloda[219], loc groaznic pentru orice vietate, unde s-a născut din mânie fără seamăn Hayamukha[220] - năpraznicul foc care mistuie orice, fie mişcător sau nemişcat! Veţi auzi cum se tânguiesc jivinele mării când văd faţa lui Vaḍava!

49-59. Spre mizănoapte de marea cu ape dulci se află muntele de aur Jātarupaśila care se întinde pe treisprezece *yojana*. O, *vanara*! Pe vârful muntelui veţi vedea cobra cu o mie de capete Ananta, sprijinitorul Pământului slăvit de toţi: străluceşte ca Luna, solzii sunt albaştri ca noaptea[221], iar ochii precum florile de lotus. Precum o flamură se înalţ-acolo un palmier din aur cu trei ramuri pe un altar; acesta este semnul pus de zei la hotarul dinspre răsărit al lumii. Dincolo de el se află Udaya, Muntele de unde Soarele Răsare, întins pe o sută de *yojana*, iar culmea lui atinge cerul! Podoabe strălucitoare-i sunt copacii de aur înfloriţi - *sāla*, palmieri, *tamāla* şi *karṇikāra* -care par rupţi din soare. Pe vârful însuşi alt pisc spre ceruri se ridică; o *yojana* el cuprinde pe pământ, zece are însă-n înălţime şi numele lui este Saumanasa[222]. Atunci când Viśnu a măsurat pământul, el întâi pe Saumanasa a pus piciorul, iar apoi pe Meru. Soarele dă ocol întâi în Jambudvīpa, iar când ajunge la

---

217 *ṛṣabha*=taurul.

218 Lacul minunat de frumos.

219 *jaloda*=*jala*+*uda*, literal apă-apă; Dutt citeşte *Jalada sea* unde *jalada* înseamnă „dătător de apă=nor de ploaie"-v. Monier-Williams, p. 414, col. 3; Jalada sāgara= marea norilor, iar Jaloda sāgara poate fi interpretată drept marea cu apă dulce, ceea ce explică denumirea *svādūdasya*=„cu ape dulci" din distihul 49.

220 Faţă de cal. Aurva, un *ṛṣi* brahman, a făcut penitenţe/tapas deosebit de aspre pentru a înfrânge un grup de *kṣatriya* care terorizau brahmanii. Ardoarea penitenţei sale a fost atât de mare încât putea distruge întreaga lume. Rugat de strămoşii săi, el îndreaptă flăcările spre ocean unde devin „focul calului"/Baḍavāgni=focul submarin care nu se stinge, v. Huet, s.vv. *aurva* şi *baḍavāgni*. Hayamukha este gura în formă de „cap de cal" prin care focul nestins iese la suprafaţă. Baḍavā(gni) apare în continuarea versului sub forma *Vaḍava*.

221 V. *nīla*.

222 *Saumanasa*=înflorit.

muntele semeț pornește înspre nord ca lumea noastră să îl vadă. Sihaștrii numiți *vaikhānasa* și *vālakhilya* [223] strălucesc aici precum soarele.

60-70. Se află-n fața muntelui[224] o insulă numită Sudarśana; de aici răsare Soarele ce ne luminează ochii. Veți căuta pe Muntele de unde Soarele Răsare prin văgăuni și prin păduri urma lui Ravana și a lui Vaidehi. Strălucirea muntelui de aur face zorii roșietici. Aici e poarta Pământului și Cerului[225], de unde Soarele se-arată, de aceea se numește Răsărit; voi cercetați izvoare și coclauri și sânul muntelui întru afund spre a-i găsi pe Ravana și Vaidehi. Hotarul mai departe nu-l veți trece: dincolo nu sunt nici Soare și nici Lună, ci numai întuneric, iar ce se află acolo e păzit de zei. Voi așadar să scotociți după fiica lui Janaka pretutindeni, chiar unde nu v-am spus - atât este în puterea noastră, căci nu pot pătrunde cu mintea acolo unde Soarele n-ajunge! Ajungeți deci la muntele de la răsărit, cercetați pe unde este prințesa din Videha și ascunzișul lui Ravana și vă înturnați înainte să se-mplinească luna! Zăbavnicii viața își vor pierde! Fie țelul să vi-l atingeți și s-o vedeți pe Maithilī; fericirea vieții-ndelungate veți avea răsplată dacă umblând pe drumul cel împădurit plăcut lui Indra[226] și căutând cu-ndemânare o veți afla pe Sītā, iubita lui Rama!”

41

1-7.Sugrīva trimise acea oaste dintâi cu poruncile de neclintit. Apoi alese dintre viteji o altă armie să pornească înspre sud. Dintre eroi el îi numi pe Nīla fiul lui Agni, pe Hanuman, pe Jāmbavān fiul Părintelui Zeilor, Suhotra, Śarāri, Śaragulma, Gaja, Gavākṣa, Gavaya, Suṣeṇa, Vṛṣabha, Mainda și Dvivida, Vijaya, Gandhamāndana, cei doi feciori ai Focului - Ulkāmukha și Asaṅga[227] -, iar hatman

---

[223] V. 3,6, 1-7.

[224] Muntele este Udaya. Sudarśana=insula plăcută vedrii/frumoasă. Logica succesiunii frazelor este deficitară, totuși nu am intervenit în text.

[225] Al doilea vers al distihului 63, *pūrvametatkṛtaṅ dvāraṅ pṛthvyā bhuvanasya ca*, poate fi înțeles - din cauza dublului sens al cuvântului *pūrvam* - și: „de la începutul lumii a fost statornicită < de către Brahma> drept poartă pentru Pământ și Cer”.

[226] Partea de est a cerului și pământului aparțin lui Indra.

[227] *Suhotra=cel care aduce multe sacrificii*, *Śarāri* sau *śarali=numele unei păsări*, *Śaragulma=mănunchi de trestii*, *Vṛṣabha*=(aprox.)*puternic ca un taur*, *Vijaya=triumfătorul*, *Ulkāmukha=gură de foc*, *Asaṅga=cel liber*. Numele celorlalți războinici au fost explicate în notele capitolului 39. Suṣeṇa este fie un omonim al tatălui Tārei, fie o interpolare.

peste ei îl puse pe Aṅgada. Sugrīva le zugrăvi astfel locurile greu de străbătut dinspre acea zare:

8-23. „- Veți porni căutarea cercetând cele o mie de piscuri ale munților Vindhya pe care cresc copaci și liane. Apoi veți merge de-a lungul râului Narmada cel iubit de șerpii uriași, pe valea minunatei Godāvarī, pe cursul apelor Kṛṣṇaveṇā, Râul Mare[228], aducătoarea de noroc Varadā cea plină de șerpi mari. Porniți mai departe prin ținuturile Mekhala și Utkala[229], prin târgurile din Daśārṇa, prin Āśvavantī, Avantī. Țările Vidarbha și Ṛṣṭikā, și frumosul Mahiṣaka să fie temeinic căutate, precum și Vaṅga[230], Kaliṅga, Kauśika, pădurea Daṇḍaka, prin munți, pe maluri și prin grote. După Godāvarī luați la rând Āndhra, Puṇḍra, Cola, Paṇḍya, Kerala. Răscoliți muntele Ayomukha cel bogat în metale, cu vârfuri frumoase, împodobite de culoarea pădurilor înflorite și unde cresc mulți arbori de santal. La poalele lui curge Kāverī, cu apa nentinată în care *apsarele* se scaldă. Pe vârful muntelui îl veți afla pe Agastya, măritul *ṛṣi*; binecuvântarea lui vă va ajuta să treceți fără primejdii apa cea mare Tāmraparṇī, bântuită de crocodili. Ea se îndreaptă împodobită cu desișuri de santal și insulițe spre oceanul ce o așteaptă, așa cum fata se îndreaptă spre iubitul ei. Lăsând în urmă râul, ajungeți la cetatea de scaun Paṇḍya, cu porțile din aur bătut în mărgăritare. Sosiți la țărmul mării veți hotărî cum o veți străbate; pe mal e muntele Mahendra, pus acolo de Agastya. Pomi înfloriți și vițe cățărătoare umplu de culoare muntele de aur pe care-l iubesc ființele cerești ce locuiesc acolo - *deva*, *ṛṣi, yakṣa*, *siddha*, *carana* și dănțuitoarele *apsare* - chiar Zeul cu o mie de ochi vine în zilele binecuvântate[231] să se desfete privind.

24-25. {În largul mării veți vedea un ostrov pe care niciun om nu poate să ajungă; cuprinsul lui e de o sută de *yojana* și acolo cu dinadinsul s-o căutați pe Sita și

---

[228] Versiunile electronice diferă în interpretarea textului una față de alta și față de ediția Dutt: unele cuvinte - *mahānadī, mahābhāgā* -pot fi considerate atât denumiri, cât și simple adjective. Godāvarī, cu afluentul Varadā și Kṛṣṇaveṇā sunt sigure și corespund râurilor de azi Godavari, Varadha și Kṛṣṇa. Nu toate denumirile au putut fi identificate.

[229] Partea de coastă a statului Orissa din Republica India. Orissa de sud este Kaliṅga.

[230] Dutt citește Matsya în loc de Vanga/Vaṅga= regiuni din Bengalul de azi. Denumirile sunt aceleași pentru ținuturi cât și pentru populațiile care le locuiesc.

[231] Expresia *parvasu parvasu* arată că Indra venea în zilele cu lună plină și cu lună nouă, zile faste cu ofrande deosebite.

demonul nemernic ce merită să moară, căci e sălașul lui Ravana care se asemuie cu Indra-n strălucire}[232].

26. Marea de la miază-zi e bântuită de Aṅgārakā[233], diavolița-căpcăun care înhață de umbră orice-i zboară pe deasupra.

27. Nu plecați de-acolo cât mai aveți fie și un grăunte de-ndoială, ci căutați întruna urma soției lui Rama cel puternic.

28-33. După încă o sută de *yojana* în marea cea mare veți vedea Pușpitaka[234], un munte locuit de *siddha* și *carana*; e luminat cu raze de soare și de lună, iar vârfurile-i două se-mplântă-n ceruri. Un pisc de aur e jițul de odihnă al Soarelui, altul - de argint - al Lunii[235], dar cei nerecunoscători, răi ori fără de credință nu le vor vedea nicicând! Plecați-vă cucernici în fața muntelui, dar cutreierați-l cu temei. La paisprezece *yojana* de drum greu veți întâlni culmea numită Sūryavān[236]. Dincolo de ea se află muntele fulgerelor[237], plin de pomi cu roade-n pârg și coapte întreg anul: ospătați-vă până la saț cu fructe, rădăcini și multă miere, apoi mergeți mai departe.

34-38. Veți sosi la muntele plăcut ochilor și inimii numit Kuñjara[238] unde Viśvakarman i-a clădit un schit lui Agastya: în lung măsoară o *yojana*, dar se înalță zece, făcut din aur țintuit cu nestemate! Pe munte se află o cetate chemată Bhogavatī[239], unde domnește Vāsuki, înțeleptul rege peste șerpi. Largi sunt căile cetății, dar ea rămâne de nepătruns, căci năpârci uriașe o păzesc cu colții lor

---

232 Pasajul de față, împreună cu faptul că în capitolul 44 Rama îi încredințează lui Hanuman inelul său ca semn de recunoaștere pentru Sita, a generat controverse în rândul comentatorilor. Aceste părți nu pot fi pur și simplu eliminate, după cum nu pot fi puse de acord cu direcția logică de desfășurare a acțiunii; ele pot fi prelucrări sau interpolări foarte vechi, după cum pot proveni dintr-o variantă diferită a poemului.

233 Numele înseamnă „tăciuni aprinși”; personajul este numit și Siṃhika -„leoaica”. Apare în cartea a cincea.

234 Muntele înflorit, plin de flori.

235 Traducere aproximativă; în varianta Dutt referirea la Lună nu apare.

236 Pădurea sacră a Soarelui, v. Monier-Williams, p. 1244, col.1.

237 Vaidyuta.

238 Numele implică un joc de cuvinte: *kuñja=loc invadat de tufișuri, ierburi*, *kuñjara*=elefant, ca locuitor al tufișurilor, dar și orice excelează în orice domeniu, Monier-Williams, p. 288, col. 1 și Huet, s.vv. *kuñja* și *kuñjara*.

239 Nume derivat din *bhoga=inel de șarpe*; are și două conotații: 1.*bhoga 2* =bogăție, belșug; 2.în regiunea subpământeană Patala se află omonimul *Bhogavatī*, pe râul cu același nume care corespunde Gangelui.

înveninați. Voi cercetați cu de-amănuntul palat, oraș și câte ascunzișuri veți găsi prin Bhogavatī!

39-43. Dincolo de Bhogavatī veți vedea muntele Ṛṣabha, un taur de piatră, plin de pietre prețioase din orice fel se află-n lume. Acolo cresc copacii de santal cu lemnul gălbui ori azuriu, verzui ori ca para focului de roșu[240]; să nu-i atingeți, căci sunt păziți de îngrozitorii *gandarvași roșii*. Ei au cinci regi: Śailūṣa, Grāmaṇī, Śigru, Śubhra și Babhru[241], strălucitori ca Soarele, ce locuiesc acolo.

44-45. Acolo locuiesc cei care vrednici au fost în fapte bune; ei strălucesc precum Soarele, Luna și Focul, căci viețile curate le-au câștigat lor cerul! Doar până acolo vă e îngăduit să mergeți, căci mai departe se află tărâmul Strămoșilor și cetatea lui Yama scufundată în întuneric, iar pământenii nu pot nicicum să intre!

46-49. Tot ce-i luminat de Soare și puteți vedea voi cercetați cu luare-aminte, să o aflați pe Vaidehi înainte de a porni înapoi; cel care o va găsi înainte de a trece-o lună belșug și viață bună, cu mine deopotrivă, va avea! Drag îmi va fi și greșelile îi vor fi iertate! De la părinți voi moșteniți mulțimi de haruri, puternici sunteți și viteji - uniți-le! Voi împreună veți putea să o găsiți pe Sita căutând cu-ndemânare, porniți de-ndată!”

42

1-4. Sugrīva orândui astfel ceata care mergea spre sud. Se întoarse întâi către Sușeṇa, viteazul de temut, măreț precum un nor, tatăl reginei Tārā, socrul său; i se-nchină cu brațele-ndoite, înainte de a vorbi. Apoi spre marea maimuță Arcișmat[242] fiul lui Marīci - care avea înțelepciunea și îndrăzneala lui Indra și era la fel de

[240] Echivalentul exact al denumirilor sanscrite nu este cunoscut, chiar edițiile indiene le aproximează, iar Dutt le păstrează ca atare.
[241] *Śailūṣa=dansatorul*, *Grāmaṇī=șef*, *Śigru= arborele Moringa*, *Śubhra=care strălucește de frumusețe* (aprox.), *Babhru=brun-roșcat*.
[242] Strălucitorul; fiul al înțeleptului primordial - *maharși* - Marīci=rază de lumină, apărut la rândul său din spiritul lui Brahma.

iute[243] ca Garuda - și spre ceilalți fii ai lui Marīci vestiți prin puterea lor, numiți deolaltă Arcirmālya, el vorbi astfel, cerându-le să pornească spre apus:

5-11. -„Voi, viteji de frunte între maimuțe, luați două sute de mii de ostași; cu Sușeṇa în frunte purcedeți să o căutați pe Vaidehi! căpetenii ale neamului roșcat, cercetați ținut după ținut, întâi Surāṣṭra[244], Bāhlīka[245], Candracitra prin frumoasele târguri și cătune, apoi Kukși[246]<?> unde cresc codri de nepătruns de *pannāga*, *vakula* și *uddālaka* și crânguri de *ketaka*[247]. Râuri cu unde răcoroase curg spre soare-apune, voi căutați <pe malurile lor>, prin pădurile unde trăiesc asceții, prin codri și munți, piscuri înghețate și pustiuri; scotociți chiar meleagurile ce par nestrăbătute, până ajungeți la țărmul mării bântuite de balene și crocodili. Puteți hoinări prin desișuri și crânguri de *ketaka*, de *tamāla*[248] și de cocotieri.

12-14. Să căutați urma Sitei și adăpostul lui Ravana -pot fi prin munți și sihle de pe țărm. Uitați-vă prin cetățile Muraci, Jaṭā cea frumoasă, Avanti, Aṅgalopa, prin împărății ori târguri și prin păduri nebăgate-n seamă[249].

15-18. Acolo unde Sindhul și marea se-mpreună veți vedea un munte cu o sută de vârfuri, pe nume Hemagiri[250]; pe coasta lui sunt lei înaripați care răpesc din zbor chiții și elefanții mării, ducându-i în văgăuna lor din munte. Elefanți trufași cu glasul tunător[251]își duc veacul pe lângă leii zburători. Schimbătoarele maimuțe să cerceteze fără de zăbavă piscurile care ajung la cer, pe care cresc copaci în multe culori.

---

[243] Sintagma *vainateyasamadyutim* înseamnă propriu-zis „egal cu fiul lui Vinata=Garuda în strălucire”, dar am ținut seama de interpretarea din traducerea Valmikiramayana-Rao.
[244] Azi peninsula Kathiawar și coasta Surat din Gujarat- Huet, s.v.
[245] Regiune prin care indo-europenii au păstruns dinspre nord în India, Puñjab.
[246] Denumire discutabilă - poate însemna „stomac”, „cavitate”, „interior” - este acceptată ca nume al unei regiuni de către Dutt și Monier-Williams fără alte precizări.
[247] *Pannāga* = *Cerasus Puddum* (Monier-Williams, azi *Prunus cerasoides*) ori *Rottleria Tinctoria* (Dutt, azi *Mallotus philippensis*); *vakula/bakula*= *Mimusops elengi* (Monier-Williams și Huet). *Uddālaka* = fără explicație corespunzătoare sensului din text, Monier-Williams vorbește despre „un sortiment de miere”-deci un arbore melifer. Pentru *ketaka* v. nota la 4, 28, 8-10.
[248] Laur negru (*Garcinia xantochymus*), are fructe comestibile.
[249] *alakșita=neobservat, neremarcat*; poate fi interpretat și ca nume propriu, așa cum face Dutt.
[250] *Hemagiri*=„Muntele de Aur”; există și varianta *Somagiri*.
[251] Text confuz, interpretat în diverse moduri. Probabil primii „elefanți” sunt animale marine, pe când ceilalți sunt elefanții obișnuiți.

19-24. Pe marginea mării veți vedea strălucind Pāriyātra[252], care se întinde pe o sută de *yojana*: aici trăiesc două duzini de *koți* dintre *gandharvași*. Strălucesc ca para focului și duc o viață plină de cucernicie, strânși laolaltă mii și mii. Oricât ați fi de viteji, nu-i tulburați și stați de ei departe! Mai bravi sunt ei când apără roadele pădurii - nu rupeți nicio poamă! Maimuțe de rând voi să păreți cât o căutați pe fiica lui Janaka și vă vor lăsa în pace.

25-26. Lăsând în urmă acel meleag, ajungeți la Vajra, muntele cel mare; o sută de *yojana* măsoară el în întindere și nalt, culoarea lui e piatra de *vaiḍhurya*, dar miezul lui e adamant, și cresc pe el copaci și lujeri. Pe coaste și prin văgăuni voi căutați cu sârg!

27-29. Spre a patra parte din oceanul de apus veți zări piscul Cakravān, unde Viśvakarman a făurit o roată cu o mie de spițe; acolo Viśnu a-nfrânt demonii Hayagrīva și Pañcajana, luându-le armele - discul și scoica. Să-i căutați acolo pe Vaidehi și Ravana!

30-32. Acolo, în genunea mării, se află Varāha - un munte cu vârful de aur, ce cuprinde șaizeci și patru de *yojana*, sălașul zeului Varuṇa; scufundați-vă fără de preget ca să ajungeți la el! {Pe munte se află orașul plin de aur Prāgjyotiṣa, stăpânit de demonul pus pe rele numit Naraka}[253]Scotociți bine clinul muntelui și largile-i peșteri după Ravana și Vaidehi!

33-35. Dacă Varāha arată semne că tainițele îi sunt poleite cu aur, cu totul și cu totul de aur e piscul care-n urma lui se-ntinde, plin de repezișuri și cascade. Aici răcnesc în voie leii, elefanții și vierii sălbatici, iar strigătul pe care stâncile-l repetă îi stârnește să urle trufași din nou. Aici zeii l-au încoronat pe Indra, stăpânul

---

[252] Partea de vest a lanțului muntos Vindhya.

[253] Distihul 31 este suspect de interpolare deoarece *prāgjyotiṣa* arată o localitate care se bucură de razele de la răsăritul Soarelui.

armăsarilor divini[254] învingătorul demonului Pāka, iar muntele a fost numit de atunci încolo Meghavan[255].

36-47. *-va urma-*

---

[254] Atât aici -4,42,35- cât și anterior la 3,5,7*b* Dutt traduce *harihaya* prin expresia *cel care are caii verzi*, urmat de varianta electronică Valmiki Ramayana Rao; dicționarele au însă *cel care are caii roibi/roșcați*. *Dictionary for Spoken Sanskrit* traduce *hari* atât prin „green" cât și prin „tawny". *Hari*$_2$*=fauve,bai;blond,roux; jaune-vert-brun („couleur des jeunes feuilles au printemps")/une couleur indéfinissable*-Huet.

[255] Pădurea Norilor.